

Kuzey Kıbrıs'taki Genç Yetişkinlerin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları: Gazimağusa Örneği

Çisem Eray

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsüne Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları Yüksek Lisans Tezi olarak sunulmuştur.

Doğu Akdeniz Üniversitesi
Eylül 2020
Gazimağusa, Kuzey Kıbrıs

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü onayı

Prof. Dr. Ali Hakan Ulusoy
L.E.Ö.A. Enstitüsü Müdürü

Bu tezin Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları Yüksek Lisans derecesinin gerekleri doğrultusunda hazırlandığını onaylarım.

Prof. Dr. Mehmet Balcılar
Ekonomi Bölüm Başkanı

Bu tezi okuyup değerlendirdiğimizi, tezin nitelik bakımından Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları Yüksek Lisans derecesinin gerekleri doğrultusunda hazırlandığını onaylarız.

Doç. Dr. Süheyla Üçışık Erbilin
Tez Danışmanı

Değerlendirme Komitesi

1. Doç. Dr. Süheyla Üçışık Erbilin

2. Yrd. Doç. Dr. Nazime Beysan

3. Yrd. Doç. Dr. Ayşe Özada Nazım

ÖZ

Bu çalışmada Kuzey Kıbrıs'taki genç yetişkinlerin toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumlarını saptamak ve bu tutumları etkileyen değişkenleri ortaya çıkarmak amaçlanmıştır.

Araştırmada verilerin toplanması için Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği ve Demografik Bilgi Formu kullanılmıştır. Formlar katılımcılara internet aracılığıyla ulaştırılmıştır. Araştırmanın örneklemi Gazimağusa bölgesinde ikâmet eden 18-25 yaş aralığındaki kişilerden oluşturulmuştur. Çalışmaya toplamda 500 kişi katılmıştır. Katılımcılara kartopu örnekleme yöntemiyle ulaşılmıştır. Katılımcıların 153 (%30,6)'ü 18-21, 347 (%69,4)'si 22-25 yaş aralığında dağılım göstermiştir. Cinsiyete göre dağılıma bakıldığında ise araştırmanın örneklemi 314 (%62,8)'ü kadın, 177 (%35,4)'si erkek ve 9 (%1,8)'u diğer bireylerden oluşmuştur.

Genç yetişkinlerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları cinsiyet değişkenine göre incelendiğinde kadın katılımcılar ile erkek katılımcılar arasında anlamlı bir fark ($p<0,05$) bulunmuştur. Bu fark bireylerin eğitim düzeyleri ile ilgili değişkende de saptanmıştır. Bulgulara bakıldığında eğitim düzeylerine göre de bireylerin tutumları arasında belirgin bir fark görülmüştür ($p<0,05$). Bunların yanında çalıştığını belirten katılımcılar ile çalışmadığını belirten katılımcılar arasında da anlamlı düzeyde fark ($p<0,5$) bulunmuştur. Bunlara ek olarak medeni durumu evli olan kişiler ile bekâr olan kişiler arasında da anlamlı bir fark ($p<0,5$) tespit edilmiştir. Ancak araştırmanın diğer değişkenlerine bakıldığında; yaş değişkeninde, 18-21 yaş aralığındaki katılımcılar ile 22-25 yaş aralığındaki katılımcılar arasında önemli bir fark tespit edilememiştir. Bu bulguya benzer biçimde birlikte yaşanan kişiye göre analiz edilen tutumlar incelendiğinde de; üç kategori arasında da -eşiyle yaşayan,

yalnız yaşayan ve ebeveyn ile yaşayan- kayda değer bir fark görülmemiş; hanede kiminle yaşandığının tutumları etkileyecek düzeyde bir faktör olmadığı saptanmıştır.

Sonuç olarak Kuzey Kıbrıs'taki genç yetişkinlerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları, çok belirgin bir düzeyde olmamakla beraber, olumlu yönde bulunmuştur. Buradan yola çıkarak toplumsal cinsiyet algısını eşitlikçi yönde dönüştürmek için eğitim müfredatlarına Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ile ilgili dersler dahil edilmelidir. Bunun yanında toplumu bu konuda bilinçlendirmek ve toplumun her kesimindeki bireylerin zihniyetini eşitlikçi bir anlayışa dönüştürmek için seminerler gerçekleştirilmeli, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği konusunda hazırlanan projeler hayata geçirilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet Roller, Ataerkillik, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

ABSTRACT

In this study, it is aimed to determine the attitudes of young adults in Northern Cyprus towards gender roles and to reveal the variables that affect these attitudes.

Gender Perception Scale and Demographic Information Form were used to collect data in the study. The forms were delivered to the participants via the internet. The sample of the study was composed of people between the ages of 18-25 who live in the Famagusta region. A total of 500 people participated in the study. Participants were reached using the snowball sampling method. 153 (30.6%) of the participants were in the age range of 18-21, 347 (69.4%) were between the ages of 22-25. When looking at the distribution by gender, the sample of the research was composed of 314 (62.8%) women, 177 (35.4%) men and 9 (1.8%) other individuals.

When the attitudes of young adults towards gender roles were examined according to the gender variable, a significant difference ($p < 0.05$) was found between female participants and male participants. This difference was also determined in the variable related to the education level of the individuals. Considering the findings, a significant difference was observed between the attitudes of the individuals according to their education levels ($p < 0.05$). A significant difference ($p < 0.5$) was also found between the participants who stated that they were working and those who stated that they did not work. In addition to these, a significant difference ($p < 0.5$) was found between married and single individuals. However, when looking at the other variables of the research; In the age variable, there was no significant difference between the 18-21 age range and the 22-25 age range. Similar to this finding, when the attitudes analyzed according to the person

living with are analyzed; There was no significant difference between the three categories - living with a partner, living alone, and living with parents; It was determined that who lived in the household was not a factor affecting attitudes.

As a result, the attitudes of young adults in Northern Cyprus towards gender roles were found to be positive, although not at a very significant level. Based on this, courses on Gender Equality should be included in education curricula in order to transform gender perception towards equality. In addition, seminars should be held and projects prepared on Gender Equality should be implemented in order to raise awareness of the society on this issue and to transform the mentality of individuals in all segments of society into an equitable understanding.

Keywords: Gender, Gender Roles, Patriarchy, Gender Equality

TEŞEKKÜR

Araştırmamın tüm aşamalarında bana yol gsterip, bilgilerini ve desteğini benden esirgemeyen değerli danışman hocam, Doç.Dr. Sũheyla Őıřık Erbilen'e, kritik noktalarda verdiği bilgilerle çalışmamda doğru yolda ilerlememi sağlayan sayın Dr. Mustafa Erbilen hocama ve tez sũresince beni her zaman motive eden, deneyimlerini benimle paylaşan sevgili Merve Uysal'a; eğitim hayatımın en başından beri başarılı olmam için elinden gelen gayreti gsterip, beni emeğinden ve ilgisinden mahrum bırakmayan babam Ahmet Eray'a, yũksek lisans ve tez dũnemi boyunca her konuda yanımda olan, ve bana destek olmak için fedakrlık gsteren nişanlım Batuhan Aşcı'ya, teőekkũrũ bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR.....	vii
KISALTMALAR	xi
TABLO LİSTESİ.....	xii
ŞEKİL LİSTESİ.....	xiii
1 GİRİŞ	1
1.1 Problem Durumu.....	1
1.2 Araştırmanın Amacı	4
1.3 Araştırmanın Önemi.....	5
1.4 Araştırmanın Varsayımları.....	7
1.5 Araştırmanın Sınırlılıkları	7
1.6 Tanımlar	7
2 KURAMSAL ÇERÇEVE	9
2.1 Topumsal Cinsiyet ile İlgili Temel Kavramlar	9
2.1.1 Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet Kavramları	9
2.1.2 Toplumsal Cinsiyet Rollerini	11
2.1.3 Ataerkillik	14
2.2 Topumsal Cinsiyet ile İlgili Kuramlar	18
2.2.1 Biyolojik Kuram	18
2.2.2 Sosyal Öğrenme Kuramı	21
2.2.3 Bilişsel Gelişim Kuramı.....	24
2.2.4 Toplumsal Cinsiyet Şeması Kuramı.....	27

2.2.5 Psikanalitik Kuram.....	30
2.2.6 Toplumsal Cinsiyet Kuramlarına Gelen Eleştiriler.....	33
2.3 Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine İlişkin Feminist Kuramlar	38
2.3.1 Feminizm	38
2.3.2 Liberal Feminizm.....	40
2.3.3 Radikal Feminizm	41
2.3.4 Marksist Feminizm	42
2.3.5 Varoluşçu Feminizm	43
2.3.6 Kültürel Feminizm	44
2.3.7 Çağdaş Feminist Tartışmalar	46
2.4 İlgili Bazı Araştırmalar	47
2.4.1 Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumlar ile İlgili Yurt İçi ve Yurt Dışında Yapılan Bazı Araştırmalar	47
3 YÖNTEM.....	53
3.1 Araştırma Deseni.....	53
3.2 Evren ve Örneklem	54
3.2.1 Araştırmaya Katılanlara Ait Demografik Bilgiler.....	55
3.3 Veri Toplama Araçları	56
3.3.1 Demografik Bilgi Formu.....	57
3.3.2 Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği.....	57
3.4 Veri Toplama Süreci	58
3.5 Verilerin Analizi.....	59
3.6 Geçerlik ve Güvenirlik.....	60
4 BULGULAR.....	62
4.1 Ölçeğe Ait Ortalama ile İlgili Bulgular.....	62

4.2 Bağımsız Değişkenler ile İlgili Bulgular	64
4.2.1 Genç Yetişkinlerin Cinsiyet Değişkenine Göre Tutumları	64
4.2.2 Genç Yetişkinlerin Yaş Değişkenine Göre Tutumları	65
4.2.3 Genç Yetişkinlerin Eğitim Düzeyine Göre Tutumları	66
4.2.4 Genç Yetişkinlerin Çalışma Durumuna Göre Tutumları	66
4.2.5 Genç Yetişkinlerin Medeni Hâline Göre Tutumları.....	67
4.2.6 Genç Yetişkinlerin Birlikte Yaşanılan Kişiye Göre Tutumları.....	68
5 TARTIŞMA	69
5.1 Genç Yetişkinlerin Demografik Özelliklerine Göre Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları ile İlgili Tartışma ve Yorum	69
6 SONUÇ VE ÖNERİLER	77
KAYNAKLAR	83

KISALTMALAR

DAÜ	Doğu Akdeniz Üniversitesi
FÜ	Final Üniversitesi
KAEM	Kadın Araştırmaları ve Eğitim Merkezi
KKTC	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
KMO	Kaiser-Meyer-Olkins
LAÜ	Lefke Avrupa Üniversitesi
ODTÜ	Orta Doğu Teknik Üniversitesi
TCAÖ	Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği
TOCED	Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Dairesi
UKÜ	Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi
YDÜ	Yakın Doğu Üniversitesi

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Demografik değişkenlerin frekans dağılımı.....	55
Tablo 2: Araştırma için KMO and Bartlett's testi sonuçları.....	60
Tablo 3: Araştırma için güvenilirlik analizi sonuçları.....	61
Tablo 4: Ölçeğe ait betimleyici istatistikler.....	62
Tablo 5: TCAÖ ortalamaların frekans dağılımı.....	63
Tablo 6: Genç yetişkinlerin cinsiyet değişkenine göre toplumsal cinsiyet rolleriyle ilgili tutum düzeylerine ilişkin tek yönlü ANOVA testi sonuçları.....	64
Tablo 7: Post hoc testi sonuçları – Games-Howell.....	65
Tablo 8: Genç yetişkinlerin yaş değişkenine göre toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutum düzeylerinin bağımsız örneklem için t-testi sonuçları.....	65
Tablo 9: Genç yetişkinlerin eğitim düzeylerine göre toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarının tek yönlü ANOVA testi sonuçları.....	66
Tablo 10: Genç yetişkinlerin çalışma durumuna göre toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarının bağımsız örneklem için t-testi sonuçları.....	66
Tablo 11: Genç yetişkinlerin medeni hâline göre toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarının bağımsız değişken için t-testi sonuçları.....	67
Tablo 12: Genç yetişkinlerin birlikte yaşadığı kişiye göre toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarının tek yönlü ANOVA testi sonuçları.....	68

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumların cinsiyet değişkenine göre dağılımı.....	69
Şekil 2: Toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumların eğitim düzeyine göre dağılımı.....	72
Şekil 3: Toplumsal cinsiyet rolleri ile ilgili tutumların çalışma durumuna göre dağılımı.....	73
Şekil 4: Toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumların katılımcıların medeni durumuna göre dağılımı.....	75

Bölüm 1

GİRİŞ

Giriş bölümünde araştırmanın problem durumuna, amacına, önemine varsayımlarına, sınırlılıklarına ve tanımlara yer verilmektedir.

1.1 Problem Durumu

Günümüz dünyasında bireylerin uğradığı birçok eşitsizlikten bahsedilebilir. Ancak bunların arasında en belirgin olanı toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile ilgilidir. Bu eşitsizlik, toplumsal cinsiyet dediğimiz -biyolojik cinsiyete dayalı olarak kişilere atfedilen sosyal rollerin toplamından oluşan- sosyal kimliklere bağlı olarak gerçekleştirilmektedir. Kadın ve erkek olarak iki kategoriye ayrılan bireyler, biyolojik cinsiyetlerine –yani fizyolojik yapılarına- göre toplum tarafından verilen sosyal rolleri özümsemektedir. Sosyo-kültürel olarak atanan toplumsal cinsiyet rolleri davranış şekillerimizi, olanaklara ulaşımımızı, yükümlülüklerimizi ve paylaşım imkânlarımızı da belirlemektedir. Toplumsal cinsiyet tutumlarına göre erkeklerin kadınlara göre daha kuvvetli ve zeki, kadınların ise erkeklere göre daha duygusal olduğu; işlerin de cinsiyetlere uygun şekilde dağıtılması gerektiğiyle ilgili genellemeler bulunmaktadır. Bu perspektife bağlı olarak örneğin, kadının günün belirli saatlerinde dışarıya çıkması da hoş karşılanmamaktadır. Böyle bir bakış açısıyla ortaya çıkarılmış ‘kadının yeri evidir.’ deyimi de cinsiyetçi tutuma örnek olarak gösterilebilmektedir (Saygılıgil, 2016). Buradaki esas problem, bu rollerin sebep olduğu eşitsizliklerdir. Toplumsal cinsiyete dayalı roller kadını ‘eve’ uygun görürken, erkeği kamusal alan dediğimiz ev dışı alanlara uygun görmektedir.

Temizlik, yemek yapma gibi ev işleri kadının görevi olarak nitelendirilirken, çalışma hayatına katılıp para kazanmak -‘evi geçindirmek’-, hanehalkını yönetmek erkeğin görevi olarak yansıtılmaktadır.

Kadının bu denli kamusal alandan uzaklaştırılmasının bir önemli sebebi de biyolojik yapısından kaynaklı olan doğurganlığıdır. Bunun nedeni, kadın çocuk doğurabildiği için çocuk bakma yükümlülüğü de büyük çoğunlukla kadına yüklenmektedir. Anelik görevi kutsallaştırılarak kadının kendini tamamen çocuğun ve hanehalkının bakımına adanması beklenir. Çocuk her ne kadar hem annenin hem babanın sorumluluğunda olsa da babaya ‘evi geçindirecek’ para kazanma görevi verilirken tüm bakım hizmetleri bir görev olarak kadından beklenmektedir. İşte tam olarak da bu yüzden kadın özel alan denilen ev içine ait olduğu düşünülürken, kamusal alanda çalışma hayatına katılması çok iyi karşılanmaz ve bunu erkeğe bırakması beklenir. Bu durumun en kötü yanı ise, kabullenilmiş olması ve doğuştan gelen bir kanun gibi görülmesidir.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği olarak tanımlanan bu önemli sorun, kadını evde tutarak, sosyal hayattan uzaklaştırmakta ve çalışarak kendi ayakları üzerinde durmasının önüne geçmektedir. Kadınların ücretli bir işe sahip olmasına engel olan en büyük sorun, kadınların ücretsiz emeğinin büyük bir çoğunluğunu kapsayan bakım yükümlülüğüdür. Ücretli işin kapitalist toplumlarda sosyal vatandaşlık olanak ve haklarından faydalanmasının temel şartı olduğu düşünülürse, kadınlar bu olanaklardan ücretsiz emek yükümlülükleri sebebiyle mahrum kalmakta veya erkeklere göre daha az faydalanabilmektedir. Görüldüğü üzere toplumsal cinsiyet, ekonomik sistemde erkek ile kadını farklı alanlarla bağdaştırmanın, işlerin cinsiyetlere göre ayrılmasının, özel ve kamusal alan arasında oluşturulan hiyerarşinin, ücret konusundaki adaletsizliğin esas sebebinin ve temelini oluşturur.

Sosyal olarak atfedilen görev ve roller nedeniyle kadınlar, topluma, emek piyasasına ve kamusal alana sürekli olarak ‘anne ve eş’ kimliğiyle dahil olmaya mecbur bırakılmaktadır (Urhan, 2016). Buna bağlı olarak birçok kadın bir erkeğe maddi açıdan bağımlı yaşamakta ve yaşamsal olarak önemli görülen *kendini gerçekleştirme* ilkesine ulaşmadan ölmektedir. Başkasına bağımlı olmanın bir diğer kötü yanı da bağımlı olunan kişiden görülen gerek psikolojik, gerek fiziksel şiddete rağmen kadının oradan kaçış yolunun olmaması ve çaresizce canı pahasına orada yaşamaya devam etmesidir.

Kadının diğer tüm bireylerde de olması gereken istediği gibi yaşama hakkı elinden alınmakta ve özgürlüğü tamamen bir özel alana hapsedilmektedir. Kuzey Kıbrıs’ta da bu eşitsizlik durumu nedeniyle birçok kadın özgür yaşamak bir yana yaşama hakkı dahi bir erkek tarafından elinden alınabilmektedir. Böyle bir adaletsizliğin yaşanmasının en temelinde; erkek egemenliği olarak da bilinen ataerkil sistem bulunmaktadır. Bu sistem toplumda yaşayan bireylerin doğumundan itibaren, çevreleri tarafından verilen toplumsal cinsiyet rollerini kendilerinin bir parçası veya doğanın kanunu türündeki değiştirilemez, yok sayılamaz anlayışıyla özümseyip bu rollere uygun davranmasına yol açmaktadır. Kuzey Kıbrıs’ta toplumsal cinsiyet rollerinin bu denli kabullenilmesinin sebep olduğu toplumsal cinsiyet eşitsizliği problemi de erkek bireyin sırf cinsiyeti nedeniyle kadın bireye göre daha özgür ve can tehlikesi daha az olan bir yaşam sürmesini sağlarken, kadının ise yine cinsiyeti yüzünden bunların aksine her an bir erkek şiddetine maruz kalma tehlikesiyle ve toplumun ona verdiği yükümlülük sebebiyle çoğunlukla özel alana kapalı bir hayat sürmesine neden olmaktadır. İşte bu eril yanlı düşünce sisteminin değişebilmesi için Kuzey Kıbrıs’ta yaşayan bireylerin, toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarının belirlenmesi gerekmektedir.

Yapılan araştırmada da Kuzey Kıbrıs'ın bu konudaki mevcut durumunu anlamak ve toplumu ileride daha eşitlikçi ve adaletli bir yapıya dönüşümünü sağlayabilmek için, Gazimağusa ilçesinde yaşayan genç yetişkinlerin bahsedilen bu eşitsizliklerle alakalı tutumlarının neler olduğu öğrenilmiştir. Araştırmanın sonucunda Kuzey Kıbrıs'taki geleneksel tutum olarak bilinen ataerkil düşünce yapısı ortaya çıkarılıp dönüştürülmesi için çözüm önerilerinde bulunulmuştur.

1.2 Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada, bireysel ve sosyal kimliklerini oluşturmada söz hakkına sahip genç yetişkinlerin, toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarının tespit edilmesi amaçlanmaktadır. Bu amacı gerçekleştirmek üzere aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

- 1) Genç yetişkinlerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları hangi yöndedir?
- 2) Ebeveynler ile aynı mekanda yaşamanın, genç yetişkinlerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarına etkisi var mıdır?
- 3) Toplumsal cinsiyet rolleri ile ilgili tutumlarda genç yetişkinlerin eğitim düzeyinin etkisi var mıdır?
- 4) Toplumsal cinsiyet rolleri ile ilgili tutumlarda genç yetişkinlerin sosyoekonomik durumunun etkisi var mıdır?
- 5) Toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarda genç yetişkinlerin yaşının etkisi var mıdır?
- 6) Toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarda genç yetişkinlerin cinsiyetinin etkisi var mıdır?
- 7) Toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarda genç yetişkinlerin medeni durumunun etkisi var mıdır?

1.3 Araştırmanın Önemi

Kadınların yaşadığı sorunlarla ilgili birçok konu tartışılmaktadır. Ancak bilinmektedir ki bu sorunların en temelinde bakılması gereken nokta, insanları biyolojik cinsiyet temelinde ikiye ayırıp, onlara toplum tarafından ayrı roller vererek iki farklı alanla özdeşleştirmektir. İnsanlar arasındaki bu ayrım biyolojik cinsiyet ile - kadın ve erkek olarak- ikilik üzerine kurulmuştur. Toplumsal cinsiyet de, biyolojik cinsiyetlerin toplum tarafından yapılandırılarak onlara kültürel değerler atfedilmesidir. Toplumsal cinsiyet ne kadar kültürel bir yapı gibi görülse de biyolojik cinsiyete dayalı iş bölümü oluşturmaktadır. Üstelik bu cinsiyete dayalı iş bölümü yalnızca kadınlara değil erkeklere de sorumluluklar yüklemektedir. İşte bu sorumlulukların cinsiyetlere göre dağılımı da toplumsal cinsiyet rollerini meydana getirmektedir. Bu bağlamda kadına verilen toplumsal cinsiyet rolleri çocuk doğurup büyütürken anne olmak, yemek, temizlik gibi özel alana ait olan ev işleri yapmaktır. Erkeğin rolleri ise, kamusal alan denilen evin dışı olarak tanımlanan bölgede ücretli emek üreterek, para kazanmak, evin maddi geçimini sağlamak, hanehalkının yönetimini üstlenmektir (Özçatal, 2011).

Kadın ile erkek, veya başka kimselerle ilgili herhangi farklılıkların eşitsizliklere yol açmayıp, iyi sonuçlar oluşturmaya fırsat tanınsaydı; bu farklılıkların rahatsız edici olmayacağı açıktır. Malesef, cinsiyet farklılığı -kadın ve erkek olmanın getirdiği sonuçlar- yaşamı güçleştirmektedir. Bu farklılığın getirdiği gerçek ve ağır sonuçlar yaşamı sıkıntıya soktuğunda da durum değişmekte ve farklılığın eşitsizlik, ayrımcılık gibi kötü sonuçlar doğurduğu görülmektedir (Bora, 2012).

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği konusunda en önemli kavram olan ataerkillik, yaşamın hem ev içi denilen özel alanda hem de ev dışı olan kamusal alanda kendini

göstermektedir ve bu sistemin en bariz özelliği olarak erkek kamusal alandaki her bölüme ait görülürken, kadın yalnızca eve (özel alana) ait görülmektedir. Buna bağlı olarak da iki ayrı toplumsallaşma yaşanmakta ve kadın ayrımcılığa uğrayarak, baskılanıp kamusal alandan ayrılmakta ve gerek toplumsal gerek bireysel alanlarda ve ilişkilerde cinsiyetçilik sürekli yeniden meydana getirilmektedir (Korkmaz ve Başer, 2019).

Geleneksel kültürlerde bireyler toplum tarafından oluşturulmuş sosyal ayrımları ve toplumsal cinsiyet rollerini özümsemesi, sosyal etki altında daha pasif bir alıcı konumunda oldukları için daha kolaydı. Buna bağlı olarak kişiler geleneksel toplumlarda daha keskin ve hiyerarşik kimlikleri içselleştirmek durumunda kalıyorlardı. Ancak modern toplumlarda, kişilerin çeşitli kimlikler arasında kendi kimliklerini seçme özgürlüğü bulunmaktadır. Kişinin seçtiği kimlik, seçtiği zamandan itibaren sosyal kimlikler bağlamında sorgulamalara maruz kalmaktadır. Buna bağlı olarak kadın ve erkeğin sosyal kimlikleri kültürel faktörler, sosyoekonomik durum, eğitim, hanehalkı, sosyal statü açısından şekillendirilmektedir (Aktaş, 2013).

Tüm bu bilgiler ışığında bu çalışma bir sosyal adaletsizlik ile ilgilidir. Bu adaletsizlik, toplumsal cinsiyet rollerinin, bireyler üzerindeki olumsuz etkileri ve dayatmalarını konu almaktadır. Araştırma, bu etkilerin ortaya çıkarılması ve ataerkil yapıyı dönüştürebilmek için öneriler sunması bakımından önem arz etmektedir.

Özellikle son zamanlarda Kuzey Kıbrıs'ta birçoğu ölümlerle sonuçlanan kadına şiddet vakaları artarak görülmeye devam etmektedir. Bunun temelinde de yine yukarıda bahsedilen toplumsal cinsiyet eşitsizliği olduğu açıktır. Buna ek olarak Ada'da bu konuyla ilgili olarak çalışmalar yapabilecek, Doğu Akdeniz Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları Yüksek Lisans Programı hariç bir program

bulunmamaktadır. Kuzey Kıbrıs bağlamında konu bazı akademik çalışmalarda daha önce ele alınmış olsa da bu araştırma kapsamlı ve derinlemesine yapılan ilk çalışma olma özelliği taşımaktadır. Bu çalışmada, Gazimağusa ilçesinde yaşayan genç yetişkinlerin, toplumsal cinsiyet tutumlarıyla ilgili sonuçlara ulaşılmış ve belli tutumların oluşmasında etkili olabilecek çeşitli değişkenler de göz önünde bulundurulmuştur. Dolayısıyla çıkan sonuçlara bağlı olarak toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamada yeni çözüm önerileri sunulmuş ve söz konusu çalışmayla genç yetişkinlerin de bu konuda bilinçlenmesine katkı sağlamak hedeflenmiştir.

1.4 Araştırmanın Varsayımları

Katılımcıların araştırmanın konusunu kavramış oldukları ve anketteki soruları kendi düşünce yapılarını yansıtan şekilde cevapladıkları varsayılmıştır. Araştırmanın veri toplama araçları, veri analiz yöntemleri, evreni, örnekleme çalışmanın hedefini gerçekleştirebilecek yeterlikte olduğu varsayılmıştır.

1.5 Araştırmanın Sınırlılıkları

- 1) Araştırma Kuzey Kıbrıs, Gazimağusa ilçesinde ikâmet eden 18-25 yaş aralığındaki genç yetişkinler ile sınırlandırılmıştır.
- 2) Araştırma verileri Altınova ve Duyan (2013) tarafından geliştirilen Toplumsal Cinsiyet Algısı ölçeği ile sınırlandırılmıştır.
- 3) Araştırma süreci pandemi dönemine denk geldiği için katılımcılara yüzyüze değil, internet üzerinden kartopu yöntemiyle ulaşılmıştır.

1.6 Tanımlar

Biyolojik Cinsiyet: Biyolojik cinsiyet, doğumdan itibaren insanların bedensel/anatomik yapılarına göre kadın ve erkek olarak iki cinsde sınıflandırılması ya da kısaca, bedenin cinsiyeti olarak da tanımlanmaktadır (Bingöl, 2014).

Toplumsal Cinsiyet: Toplumsal cinsiyet, toplum tarafından bireylere verilen sosyal rolleri ve yükümlülükleri içermektedir. Kadın ile erkeğin kültürel ve sosyal bakımdan anlamlandırılmasıdır (Kaypak, 2014).

Toplumsal Cinsiyet Roller: Toplumsal cinsiyet rolleri kavramı, toplumsal cinsiyet tanımının içinde bulunmaktadır. Bu roller, yaşanan toplumun kültürel yapısına bağlı olarak değişmekle birlikte, toplumdaki bireyin cinsiyetine bağlı olarak verilen davranış ve nitelikleri kapsar (Aydın ve ark., 2016).

Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumlar: Toplumun, bireyleri kadın ve erkek olarak farklı özellik ve davranış kalıplarına koyması ile o kültürde yaşayan bireylerin bu rollerle ilgili görüşlerinin olmasına, toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlar denilmektedir (Yılmaz ve ark., 2009).

Ataerkillik: Ataerkillik bir anlamda erkek iktidarlığı olarak tanımlanmaktadır. Ataerkillik olan toplumlarda düzen, erkek otoritesi üzerine temellenmektedir (Korkmaz ve Başer, 2019).

Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığı (Cinsiyetçilik): Toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık, kadınların sırf erkek değil de kadın oldukları için –yani tamamen cinsiyet farklılığından dolayı- maruz kaldıkları ayrımcılıktır (Bora, 2012).

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği: Toplumsal cinsiyet eşitliği, hem kadın hem de erkek için eşit yükümlülükler, fırsatlar ve haklar üzerine temellenen eşit ve yeni ilişkilerin oluşturulması olarak tanımlanabilir (Berktaş, 2014).

Genç Yetişkin: Kişinin ergenlikten yetişkinliğe geçişinin ilk dönemi olarak bilinmektedir. Bu kavram, 18-25 yaş aralığındaki bireyler için kullanılmaktadır (Atak ve ark., 2016).

Bölüm 2

KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde araştırmanın konusuyla ilgili kavramlar açıklanmış ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğine farklı bakış açıları sunan toplumsal cinsiyet kuramları ile feminist kuramlara yer verilmiştir.

2.1 Toplumsal Cinsiyet ile İlgili Temel Kavramlar

2.1.1 Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet Kavramları

Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramları birbirleriyle ilişkilendirilse de aslında, ikisi de ayrı anlamları ifade etmektedir. Cinsiyet, bireyleri kadın ve erkek olarak iki kategoriye ayırırken bunu biyolojik yapıya dayandırarak yapmaktadır. Toplumsal cinsiyet ise toplum ve içinde yaşanılan kültür yapısı tarafından bu kadın ve erkek dikotomisiyle (ikiliğiyle) alakalı ortaya çıkarılan düşünce ve beklentileri yansıtmaktadır. Cinsiyet biyolojik, toplumsal cinsiyet ise kültürelidir. Cinsiyet doğal diye ifade edilirken, toplumsal cinsiyet insanların meydana getirdiği bir kategorizasyon olarak tanımlanmaktadır. Doğal diye nitelendirilen cinsiyet değişmezken, toplumsal cinsiyet ise insana bağlı olduğu için aileye, kültüre, zamana göre değişiklik gösterebilmektedir. Bireylerin toplum tarafından kadın ve erkek olarak ikiye ayrılması beraberinde toplumsal açıdan eşitsizliği getirmektedir (Saraç, 2013).

Toplumsal cinsiyet kavramının, cinsiyet kavramından ayrı olarak ilk defa 1964 senesinde psikolog Robert Stoller'ın çift cinsiyete sahip kişilerle yaptığı çalışma ile ortaya çıktığı bilinmektedir (Simmons, 2012). Fakat bu kavram 1972

yılında sosyoloji dalında tanınan Ann Oakley ile bilinmeye başlanmıştır. Stoller (1968), toplumsal cinsiyetin biyolojik anlamların aksine kültürel ve psikolojik anlamlar içerdiği bir kavram olduğunu ifade etmektedir. Biyolojik cinsiyet ya da diğer adıyla cinsiyete ideal olan kelimeler ‘erkek ile kadın’ ise, diğer yandan toplumsal cinsiyet için ideal olan kelimeler ‘kadınsılık ve erkeksilik’ tir (Zeybekoğlu, 2012). Batı teorilerinde ‘sex’ kavramıyla bireyin anatomik nitelikleri, yani biyolojik yapısını tanımlarken, diğer yandan ‘gender’ kavramıyla kültürel ve sosyal rolleri yansıtmaktadır. Toplumsal cinsiyet yani ‘gender’ kavramını popüleştiren Ann Oakley, cinsiyet diğer adıyla ‘sex’ ile biyolojik temelde insanları ‘kadın ve erkek’ olarak ayrı iki kategoriye koymak için kullanırken, toplumsal cinsiyet yani ‘gender’ ile de ‘kadınlık ve erkeklik’ açısından toplumsal ayrımı göstermektedir. Buna bağlı olarak kadın ve erkek olmanın toplumsal düzeydeki farklılıklarına ve toplumsal açıdan eşit olmayan ayrılmaya değinmektedir. Fakat ileriki zamanlarda toplumsal cinsiyet kadınlık ve erkekliğin sosyal, kültürel beklentilerini ve kalıpyargılarını da kapsayacak düzeye gelmiştir. Toplumsal cinsiyet ilk kullanıldığından itibaren içeriği yapısal ve sembolik anlamda büyümüştür. Başlarda yalnızca kişinin karakteri ve cinsiyet kimliğiyle bağdaştırılırken daha sonra, toplumsal cinsiyet kalıpyargılarını, gruplardaki cinsiyetçi yapıda olan işdağılımını içeren duruma gelmiştir (Marshall, 1999).

Değişken bir sınıflama olan toplumsal cinsiyete kıyasla cinsiyet daha net ve stabil özelliktedir. Cinsiyet yaşamın ilk anlarından verilmiş bir nitelik iken, toplumsal cinsiyet kişinin doğmasıyla ortaya çıkan bir oluşum sürecidir (Kimmel, 2000). Toplumsal cinsiyet, bireylere erkek ve kadın olmalarına bağlı olarak onlardan gerçekleştirmelerini bekledikleri toplumsal sorumlulukları ve rolleri içermektedir. Doğduğunda cinsiyete sahip olan bir insan, toplumsal cinsiyeti sonradan

kazanmaktadır. Bunu en iyi ifade eden kişi ‘Kadın doğulmaz, kadın olunur.’ sözüyle ve 1949 yılında yazdığı İkinci Cins Kitabı’yla bilinen ünlü Fransız felsefeci ve yazar Simone de Beauvoir’dur. Toplumsal cinsiyet kimliği meydana getirilirken; kültürel gelenekler ve yargılar öğrenilip, birey kendini erkek ya da kadın biçimindeki ikiliğin içerisine koyarak tanımlamaktadır (Corrado, 2009).

2.1.2 Toplumsal Cinsiyet Roller

Toplumsal cinsiyet rolleri, bir topluma ait olan kültürel beklentileri tanımlamakla beraber sosyal alanlarda kadınlık ile erkekliğin gösterilmesidir. Bu roller, cinsiyet bağlamında kadın ve erkeğe göre kategorize edilmiştir. Kadınlara uygun görülen roller kadınsı, erkeğe uygun görülen roller erkeksi şeklinde isimlendirilmiştir. Kadınsı ve erkeksi olan bu roller, kişilerin yaşadığı ortamlara göre farklılık gösterebilir, ayrıca kişinin cinsiyetinden ayrı da ifade edilebilir (Dökmen, 2004).

Toplumsal cinsiyet rolleri terimini ilk defa, 1955 senesinde psikolog John Money kullanmıştır. Money bu kavramı; bireyin, cinsellikle alakalı nitelikleri içeren, fakat bunlarla kısıtlandırılmayarak kendini, kadın veya erkek durumunda göstermek için söylenen veya yapılan şeylerin tamamı açıklamasını adlandırmak için ortaya çıkarmıştır. John Money toplumsal cinsiyet rollerinin erken çocuklukta kazanıldığından ve kişinin cinsiyetinden farklı olabileceğinden bahsetmektedir (Hoogland, 2008).

Giddens (2008)’e göre toplumsal cinsiyet rolleri medya ile aile faktörlerinin etkisiyle öğrenilmektedir. Bu süreç bir bireyin dünyaya gelmesiyle başlamaktadır. Birey bebeklikte biliçli olmadan cinsiyetini öğrenmektedir. Kişi daha kendini bir cinsiyetle (kadın/erkek) tanımlamadan önce ebeveynlerinden, akrabalarından ve çevresindeki kişilerden cinsiyetiyle alakalı birçok ipucu almaktadır. Buna örnek

olarak, etrafındaki erkek veya kadınların kıyafetleri, saç şekilleri, bireylerin bebeklik dönemindeki görülebilir ipuçlarıdır. Çocukluk döneminde ise kitaplardaki resimlerden, televizyondaki görsellerden ve oynadıkları oyuncaklardan kadın ve erkek olmanın farklarını anlama evresindedirler. Toplumsal cinsiyet ile alakalı görülmeyen bazı oyuncaklar dahi, deneyimlemede öyle değildir. Oyuncaklarda daha sevimli ve yavru (tavşan, kedi) olanlar kız çocuklarına verilirken, daha vahşi ve büyük (aslan vb.) olanlar erkek çocuklarına verilmektedir. Buradan çıkarılan netice; kişi çocukluk dönemindeki deneyimlerine bağlı olarak biyolojik cinsiyetine ait görülen beklentileri, toplumun kalıpyargılarını ve değerlerini özümsemektedir (Giddens, 2008). Bu şekilde toplumun değerlerine göre kadın ve erkek kimlikleri yani toplumsal cinsiyet rolleri içselleştirilmektedir.

Toplumsal cinsiyet rollerinin ortaya çıkarılmasında kuşkusuz ki toplumsal yapıda bulunan birçok öge etkindir. Bahsedilen rolleri belirleyiciler arasında kültürel değerler de bulunmaktadır (Seçgin ve Tugal, 2011). Toplumsal cinsiyet rolleri eril düzen olarak da tanımlanan ataerkillik ve ona bağlı ortaya çıkan cinsiyetçi, eşitsiz iş dağılımı ile de bağlantılıdır. Kadın ve erkek dikotomisi üzerine kurulu ataerkil düzende kadının, evdekilerin ve çocukların bakım görevi için varolduğu düşünülürken, ayrıca hassaslık, güç bakımından zayıflık ve duygusallığı yansıtan karakter özellikleriyle bağdaştırılmaktadır. Erkek bireylerin ise lider olarak dünyaya geldiği ve karakter özellikleri olarak zekâ ile gücü taşıdıkları düşünülmektedir (Şahin, 2011). Bu bağdaştırmalar neticesinde duygusal yapıda oldukları söylenen kadınlar, gerçekçi düşünmekten uzak olarak nitelendirilmiş ve bu da kadınların politik ve ekonomik alanlara dahil olmalarının önüne set çekmiştir. Cinsiyetçi iş bölümü kadının özel alana sıkışıp kalmasına yol açan roller vermiş ve kadınları iyi eş ile anne olmasını gerektiren görevler yüklemiştir. Buna bağlı olarak kadınlar bu

tanımlamadan kopmakta güçlük çekmiştir. Kadının aksine erkek ise kamusal alanla ilişkilendirilmiş ve özel alan tamamen kadına ait görülmüştür. Kadınlar ataerkil toplumsal yapıda pasif ve etkisiz konuma hapsedilmiştir. Tüm bunlara bağlı olarak kadın ve erkeğin iki ayrı alana (kamusal/özel) koyulmasında çoğunluk etkiye sahip cinsiyetçi ve ataerkil düzende kadınlar, erkeğe ait görülen kamusal alanda var olmamakta ve toplumsal cinsiyet rolleri sebebiyle ezilmektedir. Kadınların kamusal alana dahil olmalarına engel olan en önemli faktör bakım rolü denilen hane içerisindeki işlerin onlara yüklenmesidir. Ayrıca ev işlerinin yanında hanehalkı içerisinde kadınlar kontrol altında tutulmaktadır. Buna örnek olarak bekar kadın kamusal alanda olmak için baba ya da ağabeyin rızasına gerek duyarken, evli bir kadın ise kocasının iznine tabii tutulmaktadır. Bu anlayışa sahip ataerkil aile yapılarında kadının özel alandaki yükümlülükleri gereği kamusal alanda faaliyet göstermesi doğru karşılanmamaktadır. Ayrıca eğitim konusunda da kadınların, erkekler kadar fırsat eşitliğini yakalayamamasının nedeni de ataerkil sistem içeren aile düzeni ile bağdaştırılabilir. Çünkü ataerkil sisteme sahip toplumlarda cinsiyetçi iş dağılımını bozacak herhangi bir eşitlikçi ilerleme, durum kabul görmemektedir (Çelik, 2019).

Toplumsal cinsiyet normları, sosyal hayat, evlilik, aile ve çalışma yaşamındaki rollerde kadın ve erkek arasında büyük farklılıklar görülmektedir. Toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin normların çalışma hayatındaki izlerine bakıldığında, kadınların işe girmek için kocalarından onay almaları gerekmekte, çalıştıklarında ise erkeklere göre daha düşük konumda ve daha az ücretle çalışmaktadırlar. Sosyal hayatta; kadın yalnız bir yaşam sürmemeli ve geceleri yalnız dışarıya çıkmamalıdır. Aile yaşantısında, hane içerisindeki kişilerin bilhassa çocukların bakımı, evin temizliği kadın tarafından yapılmalı ayrıca kadına kocası

şiddet uyguluyorsa kadın bunu gizli tutmalıdır. Evlilikte ise; kadın evlenene kadar cinsellikten uzak durmalı, doğuracak ise erkek çocuk doğurarak konumunu yükseltmelidir. Erkek ise, kadınlarla ilgili bahsedilen alanlardaki rollerin tam tersi rollere sahiptir. İşte bu roller sebebiyle kadın özel alana, erkek ise kamusal alana ait olan işleri özümseyip, gerçekleştirmektedir (Vefikuluçay ve ark., 2007). Sözü edilen bütün ayrımcılık içeren roller, kadınların toplumdaki durumunu değersizleştirmektedir. Buna bağlı olarak kadınlar toplumda istenilen konuma erişememekte ve birçok alanda erkeklere göre geride kaldıklarından, iki cins arasında eşitsiz statüler meydana çıkmaktadır (Yılmaz ve ark., 2009).

2.1.3 Ataerkillik

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden bahsederken üzerinde durulması gereken başka bir kavram ataerkilliktir. Çünkü yıllarca üzerinde çalışmalar yapılan kadın-erkek eşitsizliğinin temelinde bu kavramın büyük role sahip olduğu bilinmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile ilgili oluşturulan açıklamalar bilhassa 1960'lı yıllarda öne çıkmaktadır. Feminist hareketin ortaya koyduğu açıklamalar genellikle kadının baskılanışı, cinsiyet eşitsizliği ve ataerkil düzenin nasıl bir yapı olduğuna ilişkindi. Ataerkil sistem erkeklerin öncü olduğu ve kuralları onların oluşturduğu eril bir mekanizma olup, yapılan çalışmalarda bu kavram açıklanmaya çalışılırken hep kadına yoğunlaşarak sistemin kadını baskıladığı ve bu baskının nasıl sürdürüldüğü ele alınmaktaydı. Buna bağlı olarak ataerkilliğin kadınlarla olan bağlantısı ile açıklanma çabaları tam anlamıyla başarılı olamayıp yetersiz kalmıştır (Demren, 2003).

Bu kavramının ilk başta Weber'in yazılarında geçtiği söylenebilir. Weber (1995)'e göre ataerkillik bir çeşit özel otorite ilişkisidir; birbirine ailesi veya ekonomik anlamda bağlı bir toplulukta, aynı hane içerisinde yaşayan bireyler

üzerindeki otoritenin, bir erkek tarafından gerçekleştirilen ve babadan oğula geçen bir süreci ifade eder. Bu kişinin otoritesi beraberinde, yalnızca ona ait hane içerisinde boyun eğmeyle alakalı sert yükümlülükler getirir (Weber, 1995).

Cinsel Politika kitabının yazarı Kate Millet (1987)'in ataerkil otoriteyle ilgili tanımı ise, 'içinde bulunduğumuz toplum da, tarihteki bütün öteki medeniyetler gibi ataerkildir. Bilinen bir gerçek olarak, toplumda bulunan bütün iktidar olanakları (ekonomi, bilim, eğitim, politika, askeri merkezler) erkek cinsinin egemenliğindedir. Topluluğun yarısını kapsayan kadınları yönetmek için ataerkil devletin kurum haline gelmesi iki açıda meydana gelmektedir; erkekler kadınlar üzerinde tahakküm kurarken, ileri yaştaki erkekler genç hemcinslerine hükmetmek istemektedirler (Millet, 1987). Diğer bir yandan, Mackintosh ise bu kavramın yeniden üretimin bir niteliği olduğundan bahseder. Farklı bir deyişle ona göre, kadın bireylerin doğurma ve cinsellik konularında erkeklerin kontrolünde olması ataerkilliktir (Akt. Barrett 1995).

Bu kavram sadece 'sistem' ifadesiyle tanımlanabilecek bir olgu olarak görülmez. Sistemin ötesinde yapı/yapılanma olarak tanımlanabilir. Kandiyoti (1997) bu olguya 'ataerkil pazarlık' kavramı ile açıklık getirmektedir. Ataerkil pazarlık, kadın ve erkeğin karşılıklı onayı ile iki cins arasında gerçekleşen, zamanla değişen, karşı çıkılabilen ve yeniden açıklanabilen bir değişken dinamik yapıdır. Bu pazarlığın özellikleri kültürden kültüre değişkenlik göstererek, ayrıca kadınların bu yapıya karşı olan aktif/pasif mücadelelerinin şeklini ve özelliğini de etkilemektedir (Demren, 2003).

Toplumsal cinsiyet ilişkileri oluşturulurken bu pazarlıklar, çeşitli tarihsel değişimler ve direnişlere müsaittirler (Kandiyoti, 1997). Ataerkil ağ, sosyal bir olgu olmakla beraber, tüm ataerkil düşünceleri, anlaşmaları, pazarlıkları, eşitsiz ve

üstünlük içeren ilişkileri vb. içermektedir. Bu ağ erkek egemenliği ile ilgili tüm senaryo ve gerçekleri kapsamaktadır. Ataerkil sistem de bu ağın içerisindeki hiyerarşik soyut şekillenmelerdir. Bu ağın kapsadığı tüm bu bahsedilenler sisteme etki etmekte; sistem de bahsedilenlerin en önde geleni ve yaşamsal önem taşıyanıdır. Bu ağın sürdürülebilmesi için ataerkil sisteme ihtiyaç duyulmaktadır. Ataerkil sistem de bu ağın içerisindeki öğelere gereksinim duyduğu için aralarında karşılıklı bir bağlantı bulunmaktadır (Demren, 2003).

Bu ağ, devamlı olarak dönüşmektedir. Ataerkil sistem de, bu dönüşen olgunun içerisinde. Buna ek olarak 'erkeklik' türleri de ağda bulunan, dönüşen, konum değiştiren ve çıkarılan unsurlardır. Bu unsurlar çıkarılırsa ya da dönüşseler de yerlerine başka çeşitleri konulmakta; bu şekilde bütün değişimler ataerkil sistemle bağlarını sürdürmektedir. Unsurlarda bu kadar değişim olmasına karşın eril düzen sürdürümekte ve kendine has yapısını korumaktadır. Bir bakıma unsurlardaki tüm bu değişiklikler sistemin gelen her yeni zamana ve şarta uyum sağlaması içindir. Ataerkil ağ da bu unsurların temeli olduğu için dönüşüme katılır. Ataerkil sistem, isminden de anlaşılacağı üzere erkeği temel alarak oluşturulmuştur; iki cinsden bireyler bulursa da büyük oranda erkekleri kapsamaktadır. Bu sistemde her ne kadar hem kadın hem erkek bireyler bulursa da düzenin kuralları erkek bireyler tarafından konulur.

Simone de Beauvoir'un da tanımladığı biçimde erkeğin ötekisi, yani öteki cins olan kadının ise sistemde var olabilmesinin şartı; bu eril kurallara uymak ve bunlara bağlı biçimde hareket etme yükümlülüğüdür. Ataerkilliğin en önemli dayanağı yeniden üretimdir. Hatta erkeklerin hem cinsleriyle beraber meydana getirdikleri tüm sistemler, bu yeniden üretimi, üretim aşamalarını ellerinde tutmak, sürdürülebilirliğini korumak ve süreci yönetmek için geliştirilmiştir (Hearn, 1987).

Yeniden üretim bilhassa soyun ve ekonominin sürekliliğini kapsar. Erkekler ataerkil düzende, ekonomiyle ilgili tüm kısımları kontrolünde tutmakla beraber, buna ek olarak soyu doğurarak kadınlar devam ettirse de, eril zihin kadınların cinselliklerini de baskılayıp, kontrolü ele alarak soylarını korumaktadırlar (Demren, 2003).

Eril sistemde değerleri erkekler oluştursa da bu yapıda kadınların da önemli rolleri bulunmaktadır. Buna en iyi kanıt olarak, kadınların anne olarak kültürün oluşmasında temel role sahip oldukları bilinmektedir. Önemli durumlarda en etkili ataerkil özelliklerini kuşanarak erkekler üzerinde tahakküm oluşturabilmekte ve alınan kararlar üzerinde etkili olabilmektedirler. Böyle bir durum söz konusu olsa dahi bu eril yapının gerçek egemenlerinin hegemonik erkekler olduğu aşikârdır. Ataerkil sistem, birçok pazarlığı ve karşıtlıkları kapsamaktadır. İki cins arasında bazen anlaşılan, bazen de çatışılan, ilerleyen süreçlerde de tekrardan düşünülüp değiştirilebilen pazarlıklardan bahsedilebilmektedir (Kandiyoti, 1997).

Ataerkillik, gerçek kökenine bağlı olarak, hanehalkındaki yaşça büyük erkek bireyin –yani babanın- hanehalkına egemen olması, bu bireyin hanehalkındaki kadınları (eş ve kız), ayrıca genç yaştaki erkekleri idare etmesi olarak tanımlanabilir (Threnreich, 1995). Bu kavram yapısı gereği, sosyal bir mekanizmadır ve mevcut toplumda ekonomiyi özel ve kamusal alanlarda elinde tutma, kadın ve çocukları yönetme, toplumsal destekleri olan miras konuları ve neslin devamı gibi önemli sorumlulukların erkeklere uygun görülüp onlara verilmesidir. Ataerkilliğin düşünce yapısına göre erkek bireyler, doğuştan gelen nitelikleri sebebiyle daha güçlü ve rasyonalisttirler, buna bağlı olarak hakim olmak ve idare etmek için dünyaya gelmişlerdir. Bunun sonucunda politik konularda –devleti yönetmek gibi- daha yetenekli oldukları düşünülür ve toplumsal roller ile düzenler bu kalıpyargılar ile ortaya çıkarılır (Demez, 2005).

Walby (1990)'e göre, ataerkil düşünce yapısı yalnızca özel alan dediğimiz ev içinde değil, dışarıda yani kamusal alanda da devam etmektedir. Bahsedilen bu olgu değişen ekonomik ve politik şartlarda farklı biçimlerde yeniden üretilmektedir. Bununla ilgili olarak Kandiyoti, 'Klasik ataerkillik' kavramından bahsetmektedir. Bu kavramı Ortadoğu kültürlerindeki cinsiyet düzeninin ideal türü olarak tanımlar. Klasik ataerkillik, günümüzde de sürdürülen hanehalkının yaşamını idare eden ve Türk toplumunda da bulunan başlıca cinsiyet düzenidir, ancak bu ataerkil aile olgusu kentsel yaşamda nispeten daha az baskın durumdadır. Kandiyoti'ye göre hanedeki hakim ilişkiler ve iş dağılımına ek olarak kadınların emeğinin ele geçirilmesi söz konusudur. Ama bahsedilen ele geçirmenin günlük eylemler esnasında oluşan ataerkil pazarlıklar neticesinde benimsendiğini söylemektedir (Ecevit, 2011).

Hartmann (2012)'e göre ataerkilliğin somut bir temeli bulunmaktadır. Bu temel erkeklerin birbirleriyle oluşturdukları toplumsal ilişkiler örüntüsüdür ve bu hiyerarşik yapıyla olsa da aralarında birlik kurarak kadınlar üzerinde baskı yaratırlar. Burada bahsedildiği biçimde ataerkil düzen hiyerarşik olsa da, ayrıca ırk veya sınıf olarak farklı grupta olan erkeklere rağmen; söz konusu kadınları baskı altına almak olduğunda tüm erkekler, sınıf, ırk ayrımı gözetmeksizin dayanışmakta ve bu egemenliğin sürdürülmesinde etkili olmaktadır (Hartmann, 2012). Tüm bunlardan yola çıkarak ataerkilliğin kadın üzerinde kurulan eril bir tahakküm olduğu ve kadınların emeğinin, erkekler tarafından kontrol edilmesini kapsayan eril bir düzen olduğu söylenebilir.

2.2 Toplumsal Cinsiyet ile İlgili Kuramlar

2.2.1 Biyolojik Kuram

Biyolojik Kurama göre, kadın ile erkek bireyler arasında görülen davranış farklılıkları iki cinsiyet arasındaki psikolojik ve biyolojik farklılıklar temel alınarak

açıklanmalıdır. Biyolojik Kuramın odak noktası, doğumdan itibaren iki cinsin bedeninde salgılanan hormonlar, önemli gelişimsel dönemlerde gerçekleşen hormonal değişimler (ergenlik) ve bu farklılıklarla beraber yapısal ve işlevsel farklılıklardır (Anar, 2011).

Birçok bilim insanı, tarihsel süreçlerde erkek ve kadınla ilişkili görülen farklılıklara ilgi çekici tanımlamalar yapmıştır. Bu açıklamalardan birtanesi annelik içgüdüsünün üreme organları veya beynin bir bölümünde bulunması ile ilgiliydi. Diğer bir açıklama ise, beynin ön loblarının (zihinsel süreçlerin merkezi) kadınlarda, erkeklere karşın daha az kıvrıma sahip ve daha küçük boyutta olduğu, buna ek olarak yan lobların –basit zihinsel işlemlerin merkezi olan bölgelerin- kadınlarda daha büyük olduğu ile ilgiliydi. Günümüze daha yakın bir zaman 1977’de dahi, erkek bireylerin sanat, mühendislik ve mimarlık mesleklerinde daha iyi iş çıkardıkları, bunun sebebinin de erkek beyninin ve hormonlarının kadınlara göre daha üst seviyede olması gösterilmiştir (Dökmen, 2012). Biyoloji alanındaki bilim insanlarına göre bu ayrımın sebebi, iki cinsiyetin anatomik niteliklerine ilişkin olarak benimsedikleri rollerdir. Bu rollerin ayrımı biyolojik boyutta erkeklerin aksine kadınların çocuk dünyaya getirebilmeleri ile bağdaştırılmıştır. Bahsedilen bu çoğalma kabiliyetinin neticesinde, insanlar beraber topluluk biçiminde hayat sürmeye başlamalarından beri kadın bireyler evle alakalı sorumluluklar (*edilgen davranış örüntüsü*), erkek bireyler ise dışarıdaki işlerden (*başat davranış örüntüsü*) yükümlüydüler (Güldü ve Kart, 2009).

İki cinsiyet arasında ciddi biyolojik farkların olduğu savunulmaktadır. Toplumda kadın ve erkeğe atfedilen rollerin farklılaşması ise, kadın ile erkeğin değişik rolleri özümsemesiyle ortaya çıkmaktadır. Buna örnek olarak, erkek birey, fizyolojik yapısına bağlı olarak kuvvet gerektiren ev dışı faaliyetlerle uğraşırken,

kadın birey, ev içindeki işler ve çocuk bakımını üstlenmiştir. Bunun sebebi olarak da kadının güçle ilişkili anatomik yetersizliği gösterilmiştir. Bunlara bağlı olarak kadınların özel alandaki görevleri çoğalmıştır. Saldırganlık eylemi de anatolik yapıya bağlı olarak erkek bireylere uygun nitelik olarak kabul edilmiştir (İmançer, 2006).

Erkek cinsinin kadın cinsine göre üstün olduğu düşüncesinin nedeni, cinsiyet farklılığının biyolojik etmenle bağdaştırılmasıdır. Freud'a ait olan '*anatomi kaderdir*' görüşü bu bahsedilenle '*biyoloji kaderdir*' düşüncesine evrilmiştir. Bu anlayış, kadın aktivitelerinin ve haklarının sınırlanması tehlikesini getirir. Çünkü biyolojik yükümlülükler sebebiyle kadın ve erkek arasında sosyal dengenin, eşitliğin sağlanmasında olanaksızlığı yansıtır (Dökmen 2012). Şüphesiz kadın ve erkeğe verilen rollerdeki farklılıklar güncel zamanda çekirdek aileler, doğum kontrol metotları ve erkeğin güç kullanmasını gerektiren şartların azalması sebebiyle yüksek oranda azalmıştır. Fakat cinsiyet rolleri geçmişten beri devam etmekte ve hayatı ciddi bir biçimde etkileyerek kadın ve erkek üzerinde tahakküm oluşturmaktadır. Buradan yola çıkarak da toplumsal cinsiyet rollerinin iki cinsin düşünce biçimlerini ve eylemlerini biçimlendirdiği söylenebilir (Doreen, 2002). '*Biyoloji kaderdir*' düşüncesine göre, biyolojik olgu sosyal şartlanma etkisiyle meydana gelmekte ve anne rolü de yalnızca biyolojik değil sosyalleşme ile kazanılmaktadır. Kalıplaşmış cinsiyet rollerini (çocuk ve evdekilere bakım) özümseyen kadınların bu sebeple ve politik alanda hislerin daha az olmasına bağlı olarak politikayla erkeklere göre daha az uğraşmaları ilginç karşılanmamaktadır (Carnaghan ve Bahry, 1990).

Eagly'nin (1995) düşüncesi, biyolojik anlamda olduğu gibi psikolojik anlamda da kadın ve erkek arasında farklılıklar vardır ve bu farklılıklar değiştirilebilecek yapıda değildir (Akt. Buss, 1998). Evrimsel psikolojinin görüşüne göre, bu psikolojik farklılığın temeli kadın ile erkeğin evrimsel tarihi

süresince ayrı uyum problemleriyle yüzleşmiş olmalarıdır. Erkeklerle nazaran kadınlar çocuğa her zaman daha çok emek vermektedirler. Bunun sebebi de çocuğun bakım sorumluluğunun anneye yani kadına ait görülmesidir. Fakat kadınlar bu sorumluluğu yalnız bir biçimde yerine getirmemişlerdir. Çocuğun bakımı için ihtiyaç duyulan yiyecek, güvenlik gibi konuların da çözülmesi gereklidir. Bilhassa gıda konusunda yaşanan sınırlılıklarda kadınlar, emzirme ve hamilelik evrelerinde gıda sağlama problemleriyle uğraşmışlardır. Bir bakıma insan soyunun devamı, kadınların yaşadıkları doğaya adapte olabilmeleri ve zorluklar karşısında güçlü durabilmeleri ile gerçekleşmiştir. Geçmişten beri kadınların en iyi başetme yöntemi onlara ihtiyaç duyulanları (gıda vs.) düzenli biçimde sağlayabilecek olan erkeklerle beraber olmalarıdır. Buna bağlı olarak erkek bireyler ise, bir kadınla eş olmak için sosyal konumlarını ve kaynaklarını (yiyecek, para vs.) çoğaltma problemiyle yüzleşmiş ve bu sorunu ortadan kaldırmak için kendi cinsinden diğer bireylerle fiziksel bir muharebeye katılmak durumunda kalmıştır. Burada örnek olarak anlatılan evrimsel sürecin neticesinde ayrı adaptasyon problemleriyle karşılaşan kadın ve erkeklerin psikolojik anlamda da aynı durumda olmaları olası görülmemektedir. Ama bu farklılıklar bir cinsin diğerinden üstün olduğunu göstermez. Şüphesiz olarak buradan anlaşılan kadın ve erkeklerin yaşama, yaşadıkları alana adapte olma aşamasında birbirlerinden farklı mekanizmalar üretmişlerdir. Buna bağlı olarak evrim döneminde ortaya çıkan cinsiyet farklılıkları düşünüldüğü biçimde değiştirilemez ve yönetilemez değildir. Bahsedilen cinsiyet ayrımı, farklılıkların temeli her açıdan irdelenerek ve ihtiyaç duyulan düzenlemeler yapılarak ortadan kaldırılabilir (Buss, 1998).

2.2.2 Sosyal Öğrenme Kuramı

Bandura Sosyal Öğrenme Kuramının orjinal halini öğrenme sürecinin sosyal etkilerini meydana çıkarmak için oluşturmuştur. Daha sonra bu kuram Bandura ile

başka kişiler aracılığıyla toplumsal cinsiyet rollerinin öğrenilmesinde bir açıklama olarak ele alınmıştır (Dökmen, 2012). Sosyal Öğrenme Kuramı ebeveynlerin, çocuklarını dünyaya geldikleri andan beri biyolojik cinsiyetlerine bağlı olarak farklı biçimde gördüklerini ve bu farklı algılamaya göre davranış sergilediklerini savunmaktadır. Buna örnek olarak bir kız çocuğu araba tamiri konusunda babasına yardım etmek istediğini söylediğinde oradan uzaklaştırılıyorsa, ilerleyen zamanlarda babasının yaptığı işlere destek olma konusunda motive olmayacaktır. Bunun aksine mutfaktaki işlerde annesine yardım etme konusunda olumlu karşılık alan kız, destek olmaya devam edecektir. Buna bağlı olarak çocuklar cinsiyetlerine uygun rol modellerini öğrenirler ve bu modellerle paralel davranış sergilemeleri için çevrelerindeki yetişkinler tarafından motive edilirler. Bu kurama göre, kişinin çevresi, ait olduğu cinsiyetin rollerini öğrenmesi bakımından doğru ve zengin bir alandır. Cinsiyete dair ortak yönleri farketmesi, çocukların bu benzerliklerden yola çıkarak öteki bireylerin eylemlerini taklit etmesi durumu oluşur. Bahsedilen bu sosyal öğrenme sistemi toplumda bulunan hiyerarşi ile algı biçimini gösterme bakımından güçlüdür. Kadın ve erkeklerin uğraştığı işler farklıdır, nitelikleri değişik biçimde ifade edilmiştir ve bu ifadelerden yola çıkarak iki cins de ayrı faaliyetlere ilgi duymaktadır. Sosyal Öğrenme Kuramına göre, toplulukçu kültürlerde cinsiyete ideal görülen roller net biçimde açıklanmış ve bu konuda aşırı sert kurallar belirlenmiştir. Bu sebeple, cinsiyete ait bütün modellerin eylemleri arasında anlamlı bir tutarlılık görülmektedir. Böyle tutarlı modellerin oluşu ve cinsiyete uygun eylemlerin ödüllendirilmesi, bahsedilen toplumsal cinsiyet rollerinin nesilden nesile devam etmesini sağlamaktadır. Bireyci kültürlerde ise bu durumun aksine cinsiyete ilişkin rol tutumları net şekilde belirtilmemiştir ve şartlara göre farklılık gözlemlenebilmektedir; modellerin çelişkili bir durumda olduğu durumlar da

meydana çıkabilir. Buna bağı olarak toplumsal cinsiyet rolleri bakımından geleneksel olan ve olmayan, topluluklar arasında farklar gözlenebilir (Güldü ve Kart, 2009). Buna ek olarak, Osbourne, her annenin veya babanın aynı olmadığını, bazı annelerin ötekilere göre daha kadınsı, bazı babaların ise ötekilere göre daha erkeksi olduğunu belirtmiştir. Sosyal öğrenme perspektifinde anne kadınsı oldukça kız çocuğun da kadınsılığı belirginleşir, baba erkeksi oldukça erkek çocuğun erkeksiliği daha da artar neticesine varılmıştır (Anar, 2011).

Bandura'nın ortaya çıkardığı Sosyal Öğrenme Kuramı, toplumsal cinsiyet rollerinin doğuştan gelmediğini aksine sonradan öğrenildiği görüşündedir. Bu kurama göre gözlem önem arz etmektedir. Erkek ile kadının ayrı rolleri özümseyerek davranış sergilemeyi, toplum içerisindeki kadın ve erkekleri gözlemleyerek öğrendiğini belirtir. Bu nedenle erkek ve kadın olmanın öğrenilmesi konusunda içinde bulunulan sosyal çevre en önemli alan olarak görülmektedir. Bu kuram iki öğrenme yönteminden bahseder: 1. *Edimsel Koşullanma*, 2. *Model alma ve taklit*. Edimsel koşullama, öğrenmenin daha temel bir yöntemi olduğu için doğrudan tecrübelerle bağlıdır. Bu öğrenme yönteminde belirleyici olan ödül ve ceza mekanizmalarıdır. Bir davranışın ödüllendirilmesi veya karşılığında olumlu bir sonuç doğurması o davranışı pekiştirir ve tekrarlanmasını sağlar, bu şekilde toplumsal cinsiyet rolüne uygun davranan bir çocuk ödüllendirilirken, uygun davranmaması halinde cezalandırılmaktadır. Bu sayede ödüllendirilen eylemin tekrarlanması sağlanırken, cezalandırılan ya da ödüllendirilmeyen eylem tekrar görülmez (Dökmen, 2015).

Edimsel koşullamada pekiştireçler de etkin rol oynamaktadır. Buna örnek olarak, toplumsal cinsiyet rollerine uygun davranışlar iltifat, motive etme, gülümseme gibi pekiştireçlerle karşılık görmesi, kişilerin cinsiyetine uygun görülen

rolleri öğrenmesi bakımından kullanışlıdır (Bayrakçı, 2007). Diğer bir öğrenme yöntemi olan model alma ve taklit, çevresel etmenlere bağlıdır. Bandura'ya göre, kişilerin yaptığı çoğu davranış, öteki kişilerin eylemlerini taklit etme veya gözleme ile öğrenildiğini vurgulamaktadır. Ayrıca Bandura öğrenme üzerinde etkili olan üç ayrı modelden bahsetmektedir: *1.Canlı Model, 2.Sembolik Model, 3.Sözlü Direktifler* (Bandura, 1977). İlk olarak Canlı model, belli bir eylemi gerçekleştiren gerçek bireydir. Buna örnek, erkek çocukların babalarını, kız çocuklarının ise annelerini model alarak taklit etmeleri olabilir. Sembolik model, televizyon veya filmdeki tanınmış kişi, kitaptan bir karakter bireyin model olarak almasında etken olabilir. Üçüncü olarak sözlü direktif ise, kişiye ne şekilde davranış sergilemesinden bahseden tanımlamalardır (Dökmen, 2015, Bayrakçı, 2007). Bandura, modellemenin sadece taklit etme şekli olmadığını, toplumsal cinsiyet ayrımlarının ortaya çıkmasında büyük etmen olduğunu söylemektedir. Toplumsal cinsiyet rollerinin oluşmasında ebeveynler, öteki yetişkin bireyler, arkadaşlar, buna ek olarak televizyon, kitap vb. alanlardan kişiler model seçilebilmektedir. Gerçekleşen modelleme, bireyin kendi cinsiyetiyle alakalı normları özümsemesi kadar, karşı cinse ait rolleri de bilmesi bakımından önemli görülmektedir (Keskin ve Uluşan, 2016).

2.2.3 Bilişsel Gelişim Kuramı

Bilişsel Gelişim Kuramına göre, cinsiyetleri birbirinden ayırabilme bilişsel gelişimin genel ilkeleri ile bağlantılıdır. Bu kurama göre çocuklar ilk olarak kendi daha sonra diğer bireylerin cinsel kimliklerini öğrenmektedirler. Diğer bir ifadeyle, çocuklar öncelikle bireylerin erkek ve kadın olarak iki kategoriye bölündüğünü ve daha sonrada kendilerinin hangi kategoriye girdiklerini kavrar, bunun ardından kişileri birbirinden farklı kılan özellikleri kavrarlar. Ardından cinsiyetle alakalı norm

haline gelmiş görüşlerin –iki cinsiyetten beklenen davranışların neler olduğunun- bilincine varıp, bu süreçten itibaren de cinsiyetlerine ilişkin kalıplaşmış davranışları sergilemeye başlarlar (Çıtak, 2008).

Bilişsel görüşün ana düşüncesi, bireylerin bilişsel tutarlılığa gereksinimi olduğudur; bu gereksinim dünya ve kendileri ile ilgili dengeli ve tutarlı bir tutum meydana çıkarma ve devam ettirme konusunda motive olmalarını sağlar. Çocuklar, bu tutarlılığı, ne şekilde en ideal erkek veya kız olunabildiğini keşfederek devam ettirebilmektedir. Erkek olduğunu kavrayan bir çocuk erkeksi olan davranış, etkinlik ve nesnelere seçmeye yönelecektir; kendini kız olarak nitelendiren bir çocuk ise kadınsı davranış, nesne ve etkinlikleri seçecektir. Bu görüş, sosyal öğrenme yaklaşımının aksine, çocuğun erkeksi veya kadınsı olmaya yönelmesinin sebebinin öteki bireylerin onu ödüllendirmesi için değil, kendisini erkek veya kız şeklinde kimlikleşmesi olduğunu savunur (Dökmen, 2012). Bu perspektife göre, çocukların eylemleri toplumsal cinsiyet kimliği doğrultusunda şekillenir. Çocuklar ilk defa cinsiyetleriyle alakalı bilgiyle karşılaştıklarında, bir erkek ya da kız gibi davranmak ve tutum sergilemek arasında karşılıklı bir etkileşim meydana gelir. Bu sayede bireyin cinsel kimliği oluşur. Buradan itibaren çocuk, sabit bir cinsiyet rolü edinmiştir. Bilişsel Gelişim Kuramına göre çocukların kadınsı ve erkeksi özellikleri özümsemesi kendilerini bu biçimde kimliklemeyi istemelerinin neticesidir (Güldü ve Kart, 2009).

Bilişsel Gelişim Kuramı, çocuğun etrafındaki bireyleri ve nesnelere ne şekilde algıladığı ve sınıflandırdığı ile ilgilenir. Piaget'in gelişim kuramıyla Kohlberg'in bu kuramı cinsiyet rolleri temasıyla biraraya getirmesi, Bilişsel Gelişim Kuramı için ana iki kaynak haline gelmiştir. Kohlberg de Piaget gibi çocuğun, yaşadığı çevreyi anlamlandırma gayretinde olduğundan bahseder. Çocuğun kendisini erkek ya da kız

olarak ifade etmesi bu gayretin temel bir noktasıdır. Bu perspektif, toplumsal öğrenme kuramıyla, zıtlık göstermektedir. Toplumsal Öğrenme Kuramı, cinsiyet odaklı eylemlerin kazanılmasında ceza ve ödülü baz alırken, Bilişsel Gelişim Kuramı zıt bir nedensellikte pekiştirme ile taklitin cinsel kimliğin tamamlanmasıyla meydana çıktığından bahseder. Kohlberg bu farklı görüşü şu şekilde açıklar; ‘Ödül istiyorum, erkek gibi davrandığım için ödüllendiriliyorum, öyleyse erkek gibi davranmak istiyorum’ türünde basit bir mantıksal çıkarım, toplumsal öğrenme kuramı için söz konusudur. Ancak, ‘ben bir erkeğim, erkek gibi davranmak istiyorum, öyleyse erkek davranışları ödüllendirilir’ düşüncesi; Bilişsel Gelişim Kuramının perspektifini kısaca açıklar (Esen, 2013). Toplumsal Öğrenme Kuramı, çocuğun cinsiyet odaklı eylemlerini ebeveynlerinden baba veya annesiyle özdeşleşme düzeyinin bir neticesi olduğundan bahseder. Bilişsel Gelişim Kuramı ise bu duruma bir sebep olduğunu savunur. Bilişsel Gelişim Kuramının önemli terimlerinden bir tanesi de –bireyin kendisini kız veya erkek şeklinde tanımlaması- toplumsal cinsiyet kimliğidir. Bu kimlik, davranışların ve nesnelere analiz biçimini de belirlemektedir. Bu kuramın bakış açısına göre, ne toplumun, ne de yalnızca biyolojinin değil, ancak bunların çocuk tarafından kavramlaştırılması toplumsal cinsiyet gelişimini belirlemektedir. Bu gelişim, Kohlberg’in söylediği şekilde, çocuğun kendisini erkek veya kız olarak doğru biçimde ifade edebilme kabiliyetiyle başlamaktadır. Bu kabiliyet normal koşullarda üç yaşlarında edinilmektedir. Kendi cinsiyetini doğru biçimde ifade etmeyi sağlayan üç yaş ben-merkezciliği, çocuğu, davranışları ve nesnelere cinsiyetle ilgili biçimde analiz etmeye yönlendirmektedir.

Kohlberg’in görüşüne göre, çocuklar kendilerini erkek veya kız olarak üç yaşlarında ifade edebilmektedirler. Buna ek olarak, cinsiyet temelli iş dağılımını da öğrenirler. Erkek ve kadın rolleri arasındaki ayrım ile erkek rollerinin daha ‘önemli’

olduğunu ise beş veya altı yaş aralığında öğrenmektedirler. Babayı anneye göre daha ‘zeki’ ve ‘kuvvetli’ düşünerek babaya, anneye nazaran daha çok toplumsal güç atfederler. Aile reisinin baba olduğu düşüncesini özümserler. Bilişsel Gelişim Kuramında, çocukların bir defa kendi toplumsal cinsiyetlerinin yerleşik olduğunu farkına varmalarıyla beraber, kendileriyle aynı cinsel kimliğe sahip kişilerin eylemlerini taklit ederek bilişsel tutarlılığı devam ettirdikleri düşünülür. Çocuğun sabit bir toplumsal cinsiyet kimliğini devam ettirmeye alakalı bilişsel ihtiyacı, onu diğer cinsin eylemlerinden uzak durmaya yöneltmektedir (Esen, 2013).

2.2.4 Toplumsal Cinsiyet Şeması Kuramı

Toplumsal Cinsiyet Şeması Kuramını geliştiren Sandra Lipsitz Bern, Bilişsel Gelişim Kuramı ile Sosyal Öğrenme Kuramının fikirlerini biraraya getirmektedir. Bilhassa, cinsiyetleri birbirinden ayırmanın çocuğun kendisi ile ilgili bilgisi de içinde olmak üzere bütün bilgiyi kültüre ait erkeklik ve kadınlık tanımlarına bağlı kodlama ve düzenlemeye hazır olmasından dolayı kaynaklandığını belirtmektedir (Dökmen, 2012).

Neredeyse tüm kültürlerde erkeksi ve kadınsı kişilik özellikleri ortaya konmuş, erkek ile kadının yapabilecekleri sorumluluklar, aktiviteler ve toplumdaki konumları cinsiyetlerine bağlı olarak kategorize edilmiş ve belirlenmiştir. Çocuklar da gelişim dönemlerinde erkek ve kadına has eylemleri gözlemleyerek, cinsiyete bağlı verilen yükümlülük ve görevleri benimseyerek ve analiz ederek kavrar. Özetle çocuk, oluşan toplumsal cinsiyet şeması vesilesiyle ona gelen bilgiyi kodlayarak, kategorize etmeyi de öğrenir. Bu teoriye göre, çocuk toplumsal cinsiyet şemalarını öğrenme döneminde kadın ve erkek arasındaki ayrımı farkına vararak, kendine ait cinsiyet ile ilişkili bilgi toplar ve bunlara bağlı olarak kendi cinsiyetini tanımlar (Çıtak, 2008). Toplumsal cinsiyet şeması görüşü, çocukların öğrenme döneminde

kendi cinsiyet şemalarını oluşturup, bu şemalarla cinsiyet temelli özellikleri belirlediklerini söylemektedir. Bahsedilen şema, bilişsel bir olgudur; kişinin düşüncelerini düzenleyen ve yönlendiren bir çağrışımlar bütünüdür. Alınan bilgiyi toplumsal cinsiyet şemasına göre analiz etmek ise, eylemleri ve nitelikleri maskülen ve feminen olarak sınıflandırmaya sebep olur. Cinsiyet ile alakasız bilgiler dahi feminen veya maskülen sınıfına koyulur. Buna örnek olarak; "kartal" ile "atılğan" gibi betimlemeler maskülen sınıfına, "bülbul" ile "nazık" betimlemeleri ise feminen sınıfına koyulabilir. Toplumsal cinsiyet şemasında erkek ile kadına ait niteliklerin kavranmasında ve edinilen bilginin işlenmesinde ana roledir (Anar, 2011).

Toplumsal Cinsiyet Şeması Kuramını ortaya çıkaran Sandra Bem'in görüşüne göre, cinsel kimlik edinebilmek için, bireyler çocukluk döneminde kendileri ile öteki bireyleri kadınlar ve erkekler şeklinde isimlendirmeyi yapabilmek durumundadırlar. Bu kurama göre bir kültür kadın ve erkek olarak iki cins arasındaki farklılığa dikkat çekiyorsa, bu kültürde yaşayan çocuklar o kültürün onlarla ve öteki bireylerle ilgili bilgileri ve ait oldukları cinsiyetleriyle ilgili olan tutumları kavrayarak olgunlaşırlar (Bem, 1998). Kuram bu anlayışı ile Sosyal Öğrenme Kuramıyla benzer durumdadır. Toplumsal Cinsiyet Şeması Kuramı öğrenme aşamasında çocukların cinsiyetle ilgili şema oluşturduklarını ve bu şemayla cinsiyet odaklı özellikleri tasvir ettiklerine değinir (Franzoi, 1996). Çocuk kendiyle alakalı bilgileri değerlendirip, kategorize ederken, yaşadığı kültürün feminenlik ile maskülenlik betimlemelerine bağlı olarak gerçekleştirir. Bu sebeple Toplumsal Cinsiyet Şeması Kuramı ile Bilişsel Gelişim Kuramı -yani her iki kuram da- cinsiyetleri tipleştiririnin, çocuğun bilişsel bilgi işleme aşamasına yardımcı olduğunu belirtmektedir (Bussey ve Bandura, 1999).

Bu kuramın düşüncesine göre, kişi yaşadığı alandan edindiği bilgileri sahip olduğu cinsiyet şemasına bağlı olarak kavrar, kodlar ve kategorize eder (Bem, 1998). Buna örnek olarak cinsiyet şemasında fiziksel çekicilik kadınlara uygun görülen şema bileşeni, fiziksel güç ise erkekler için uygun görülen şemadır. Bahsedilen cinsiyet şemaları ile çocuk yaştaki bireyler, yaşadıkları kültürün kadınsı ve erkeksi tanımlarıyla ilişkili olarak kendi eylemlerini organize ederek güdülenir (Franzoi, 1996). Güdüleyici güç ile, çocuk kendi cinsiyetine ait şemaları ayırt edip öğrenerek, şematik seçiciliği kendi için gerçekleştirmiş ve bu sayede benlik kavramını oluşturmuş olur. Ardından çocuğun benliği ait olduğu cinsiyete göre oluşur ve aklında kadın ve erkek olarak ayrı iki cinsiyet şeması oluşturulur.

Bem (1998), cinsiyete ilişkin sahip olduğumuz bilgileri biçimlendiren ve devamını sağlayan başlıca üç kültürel merceğe olduğundan bahseder: “biyolojik kökçülük”, “androsentrizm” ve “cinsiyet kutuplaşması” şeklindedir. Bahsedilen bu güçlerin bireyler üzerindeki etkilerinden çoğu zaman kaçış olmaması, bu güçlerin yaşanılan kültüre ağır ağır eklenmesine yol açacaktır. Kültür genellikle sözler olmadan evrensel diye tanımlanan bir dille kavranır ve cinsiyet de, yaşanılan her kültürde bulunan kategorize bir ayrışmadır; diğer bir deyişle çocuklar cinsiyet kutuplaşması ile ataerkillik baz alınarak ‘cinselleştirilmiş olarak dünyaya gelmektedirler’. Ataerkilliğin kültüre dönüşmesi gizli olmaktadır. Bunun sebebi sosyal bir düzende kişi, değeri küçültülmüş kadınlık ile özel görünen erkeklik terimleriyle yüzleşmektedir (Anselmi ve Law, 1998). Bem’e göre, kişinin hem kadınsı hem de erkeksi nitelikler barındırıp değişik durumlarda verdiği tepkileri bu yönelime bağlı olarak farklı seviyelerde gösterilebilir. Androjen terimi de, belirli bir kültürde alışıldık cinsiyet rollerini sergilemeyen ve bilindik kadınsı pozitif özelliklerle bilindik erkeksi pozitif özellikleri biraraya getiren kişilik türüdür.

Androjenlik, alışılğıeldik feminenlik ve maskülenlik terimlerine ve ruh sağılığıyla ilişkili cinsiyetçi kıstaslara karşı oluşturulmuş insancıl ve liberal bir olanak yarattığı için çokça destek görmüştür (Bem, 1985).

Rubinstein (1995)'in yapmış olduğı bir araştırmada androjen cinsiyet rolü kimliğı olan erkek ile kadınların, Amerika'ya ait askeri gücün Orta Doğı ve Kamboçya'ya müdahale etmesine, geleneksel cinsiyet rolleri taşıyan erkek ve kadına kıyasla daha olumsuz baktıkları görülmüştür. Buna ek olarak, erkeksi erkeklere kıyasla androjen erkekler, politik sorunların çözüme bağlanmasında askeri gücün devreye girmesine daha çok negatif tepki vermektedirler. Bu araştırmaya katılan üç yüz altmış beş öğrenciye Bem'in Cinsiyet Rollerı Ölçeğı ile Sağ Kanat Otoriteryenlik Ölçeğı ile testler yapılmıştır. Buna ek olarak katılımcılar politika ve din ile bağlantı seviyeleri de tespit edilmiştir. Androjen kadınlar feminen kadınlara kıyasla Sağ Kanat Otoriteryenlik skor ortalamaları, daha düşük seviyede belirlenirken, ayrıca androjen kadınların bir çoğunun kendilerini laik şeklinde tanımlayıp, çoğunun Sol Kanadı desteklediğı belirlenmiştir (Güldü ve Kart, 2009).

2.2.5 Psikanalitik Kuram

Toplumsal cinsiyet rollerinin ortaya çıkış dönemi, bu görüşde önemli bir yeri olan ve erkeklerle kızlar için ayrı aşamalarda meydana gelen *Oedipal* süreçlerde oluşur. Psikanalitik Kuramda '*iğdiş karmaşası*' ve '*penis kıskançlığı*' temel kavramlardır. *Cinsellik Teorisi Üzerine Üç Deneme* isimli kitabında Freud (1997), konuyla alakalı düşüncelerini detaylı bir biçimde belirtmektedir. Freud'a göre, ilk etapta çocuklar iki cinsiyetin sahip olduğı fizyolojik farkın farkında değildir. Fakat karşı cinsiyetden birinin cinsel uzvunu gördüğü zamandan gelerek, erkek ile kız çocuklarında, -ikisinde de ayrı- etkilene durumları meydana gelir. Bir erkek çocuk, kendinde bulunan cinsel organın karşı cinsdeki bireylerde olmadığını fark ettiğinde,

o organın olmayışını iğdiş edilmeyele sebeplendirir. Bu açıklamanın aynısını kız çocuk da kendindeki eksik organı fark ettiğinde yapar. Ama bu iki çocuğun yaptığı açıklamalar arasındaki en önemli farklılık; ‘erkek çocuklar bu durumun onlara da olmasından korkarken, kız çocuklar iğdiş olup son bulmuş bir gerçeklik olarak benimserler.’ (Freud, 1997, s.309). Erkek ile kız çocuklar, yaşadıkları dünyada kendi yerlerini oluşturabilmeleri için, sevgiyi ilk kez deneyimledikleri kişi olan annelerinden ayrılarak bağlarını koparmak durumundadır. Erkek çocuk, baba figürünü, annesine duyduğu sevgi konusunda rakip olarak düşünmekte ve onun yerinde olmayı arzulamaktadır. Fakat bu isteği fark edilirse rakip gördüğü babası tarafından iğdiş edilerek ceza alacağından kaygılanır. İşte burada bahsedilen babaya karşı olan düşmanlıkla, anneye hissedilen sevgi beraber olduğunda, Freud’a göre bu Oedipus Kompleksi’dir. Babasına karşı düşmanlığı ve annesine karşı hissettiği cinsel içerikli sevgiden dolayı oluşan suçluluk duygusu nedeniyle erkek çocuğun iğdiş edilme korkusu devamlı bir hâl alır. Bu kaygıyla annesinden kopmaya karar verir. Bu şekilde, babasının tarafına geçerek, olağan cinsel gelişimine başlar. Kız ise, kendinde olmayan cinsel organın “eksikliğinin” bilincine vardığında bunu istemese de kabullenir. Fakat yine de başka bir zaman öyle bir uzvunun olması inancını da barındırır. Kız ilk başlarda iğdiş edilmenin onun talihsizliği olduğu fikrine varır; ancak sonrasında bu durumun diğer çocuklar ve bazı büyüklerde de olduğunun farkına varır. Bu durumun genel halini kavrayınca kadın olmak ile beraber, annesi de onun nezninde ciddi bir önem kaybeder.

Oedipus Kompleksi kızda, babasına feminen davranışlar sergileyerek anne bireyin yerini almak ve babasına hediye olarak ona ait bir bebek doğurma isteğine yol açar. Bu duruma bağlı olarak Freud, çocuk ve penis istekleri, kadının bilinçaltında kuvvetli bir etki yaratır ve ondan sonraki cinsel rolüne hazır olmasını

sağlar (Freud, 1997). Oğlanın ise Oedipus kompleksi daha karışık hislere sebep olur. Bu hislerden en çarpıcı olanı da, iğdiş edilmiş canlılar şeklinde düşündüğü kadınları küçük düşürme veya yerme hislerinin ortaya çıkmasıdır.

Oedipus kompleksinin erişkinlik çağındaki getirileri değişik yönelimler yansıtır. Kız iğdiş edilmiş olması sebebiyle beraber, ‘kendisinin aşağı olduğu ile karşı cinsin daha üst seviyede olduğunu kabullenir’. Bu düşünce üç ayrı gelişim doğrusu ortaya çıkarır. Birincisi cinsellik konusunda duyulan tiksinti hissi, ikinci olarak, homoseksüel bir obje tercihinine sebep olan ‘erkeklik kompleksi’dir. Son olarak üçüncü, obje olarak babanın tercih edilmesi ve Oedipus kompleksinden ‘normal’ kadınlığa gidiş yolunun belirlenmesini sağlayan görüştür.

Kısaca, bu kuram, cinsiyetler arasında bulunan biyolojik farklılıkları, bireyin çocuklukta deneyimlediği içsel ve ruhsal aşamalar neticesinde şekillenen ‘normal’ bir erkeklik ve kadınlık rolünün edinilmesinde yolun başlangıcı şeklinde değerlendirir.

Freud’un düşüncelerine göre temellenen bu kuram, toplumsal cinsiyet kimliğinin oluşumuna dair ortaya çıkarılan ilk kuramlardandır. Bu yaklaşım, libido kavramına odaklanır. Bakıldığında libido, toplumsal cinsiyet ile biyolojik temele dayanan, biyolojik cinsiyeti düzenleyen, cinsel enerjidir. Kuramın yaratıcısı Freud, erkek cinsel organı temele koyarak libidoyu tanımlamıştır. Ona göre kişi, psikoseksüel gelişimini beş aşamada gerçekleştirir. Bunlar oral, anal, fallik, latent ile genital evredir. İlk evre olan Oral dönemde (0-1 yaş arası) bebeğin ağızla ilgili olduğu zamandır ve bebek ağızla yapılan -ağıza alma, emme gibi- eylemlerden haz alır. İkinci evre Anal dönemde (1.5-3.5 yaş aralığında) odak anüstedir, boşaltım ve onunla alakalı olaylara odaklanılır. Üçüncü evre olan Fallik dönemde (3-5 yaş aralığı) erişkinliğe gelinmesiyle beraber cinsel organa odaklanılır. Latent dönem diye

bilinen dördüncü evrede (5-13 yaş aralığı) cinsel olan güdüler ile ilgilerde azalma görülür, neredeyse ortadan kalktığı gözlemlenir. Son evre olan Genital dönemde (12-13 yaş ardından) ise cinsel dürtüler bu kez, cinselliğe ilgili ve erişkin cinselliği olarak meydana çıkar. Bahsedilen gelişim evrelerinin her birinde kişinin cinsel ilgisi (libido) ve psikolojik enerjisi vücudun belirlenmiş bir kısmına odaklanır ve kişi aldığı hazzın seviyesine göre –çok veya az- o evrede kalabilir veya sonraki evreye kısmen ya da tam olarak geçiş yapabilir (Dökmen, 2012).

Bilinçdışı olaylarından özellikle içselleştirme ile özdeşleşmeye değinen psikanalitik teorisine göre, kişinin sahip olduğu toplumsal cinsiyete göre eylemler göstermesi (kadınlarda feminen, erkeklerde maskülen davranışlar), küçük yaşlardan başlayarak çocuğun kendi cinsiyetinden olan ebeveyni ile özdeşleşme aşamasıyla ilişkilidir. Buna ek olarak, karşı cinsiyetden olan bireylere uygun davranışlar gösterme durumu ise, karşı cinsiyete ait olan ebeveynle özdeşleşme ile olmaktadır. Freud, çocuğun kendi cinsiyetinden olan ebeveynle özdeşleşerek onun niteliklerini kazanır ve bunun neticesinde kız çocuklar nasıl kadın olmaları, erkek çocuklar ise ne şekilde erkek olmaları gerektiğinin bilincine varırlar. Psikanalitik Kurama göre, kişinin psikolojik ve toplumsal bakımdan adapte olabilmesi için kendi sahip olduğu cinsiyetine göre olan bir cinsel kimliği edinmesi gerekli görülmektedir (Çıtak, 2008).

2.2.6 Toplumsal Cinsiyet Kuramlarına Gelen Eleştiriler

Cinsiyetlerarası farklılıklarla ilgili çalışmalarda toplumsal cinsiyet rollerinin köklerini irdelemek amaçlanmıştır. Toplumsal cinsiyet üzerine 1970’li yıllardan beri yapılan araştırmalarda önemli görülen üç kademe belirtilmiştir; ilk kademe doğumdan itibaren olan cinsiyet farklılıklarına odaklanılmıştır. Bu konuyla alakalı araştırmalar yapanlar, farklılıkların kişilerin biyolojik niteliklerinden ortaya çıktığı noktasında hemfikir olmuşlardır (Ecevit, 2011). Fakat bu biyolojik görüş ile bu

görüşün öncülerinin bahsettiği farklılıkların bilimsel açıdan kanıtlandığı söylene de kadın bireylerin sosyal konumlardaki ikincil statüde olmasının sebeplerini tanımlayamadıkları ortadadır. Biyolojik temelli farklılıkları eleştiren Molly Babel, erkek ile kadının eşit olmadığı düşüncesini benimseyen insanların esas kanıt olarak kadın bireylerin erkeklere oranla daha küçük bir beyin yapısının olduğu sonucundan söz ettiklerini söylemektedir. Bahsedilen bu bireylerin düşüncesi, erkeklere göre kadınların daha birçok konuda geride olmalarıdır. Bu kuramın savunucularının söz ettiği bilimsel görüşlerle devamlı olarak, kadın bireylerin daha aşağıda olduğu düşüncesini kanıtlamaya çabasındadırlar. Bu konuyla ilgili net olan durum, erkek ile kadının farklı cinsiyetlere sahip iki birey olmasıdır. Her ikisinin de cinsel hedefine göre özel organları vardır. Ayrıca yine her ikisinin de doğal hedefine sahip olabilmek için yapmakla yükümlü olduğu sorumlulukları temelinde psikolojik ve fizyolojik ayrılıkları vardır. Bu durumlar hiç kimse tarafından karşı çıkılmamakla beraber, kadınlıkla erkeğin politik veya sosyal hak eşitliği konusundaki ayrımların sebebini yansıtamamaktadır (Akt. Gültekin, 2014).

Cinsiyet, biyolojik ve doğal bir terim olarak diğer bir deyişle ‘erkeklik’ ile ‘kadınlık’ değiştirilemez görülürken, toplumsal cinsiyet sosyal bir olgudur ve insanların ortaya çıkardığı bir kategorizasyondur. Farklı bir ifadeyle cinsiyet biyolojik kökenlidir ama yanında gelen toplumsal cinsiyet rollerinin adlandırılması, açıklanması, motive edilmesi, şekillendirmesi ve baskılanması tümüyle kültürel görülmektedir (Tunç, 2014).

Toplumsal cinsiyet ile alakalı olan araştırmaların ikinci kademesinde toplumsal cinsiyet rollerinin öğrenildiğine ve toplumsallaşma sürecine odaklanılmıştır. Toplumsal cinsiyet kavramı, kadını birey olarak ele almayan, topluma has düzenlemelerin sonucu olarak görülmüştür (Ecevit, 2011). Bu görüşe

sahip kuramlar toplumsal cinsiyet rollerinin, toplumsal şartlar ve kişilerin etkisiyle biçimlendiğini ve bu rollerin sonradan edinildiğini söyler. Bu kuramlardan olan Sosyal Öğrenme Kuramında da toplumsal cinsiyete ait eylemlerin öğrenilerek edinildiğinden bahsetmektedir. Bu anlayışa sahip kuramlar, biyolojik anlayışın eksik kaldığı konuları aydınlatmakta ve kadınların ikincil statüde olmalarını açıklamaktadır. Fakat buna rağmen, bu görüşün kadının toplumsal anlamda ikincil konumunu açıklamakta eksik olduğu konular bulunmaktadır (Polat, 2016).

Bahsedilen bu yaklaşımlar, kadın bireylerin sorumlulukları, sosyal konumları ile toplumsal rolleriyle alakalı tanımlamalar yapmış ama siyasi katılım, ekonomik kalkınma ve maaşlı iş konularında yaptıkları irdelemeler sınırlı bulunmuştur. Buna bağlı olarak geçmiş zamanlardan bu yana yapılan araştırmaların üçüncü kademesinde, toplumsal cinsiyetin tüm sosyal düzenlerde (ataerkil ve sınıflı) etkin olduğu tespit edilmiştir. Diğer bir deyişle toplumsal cinsiyet, siyaset, ekonomik kalkınma, maaşlı çalışma, adalet, eğitim vb. konularında değerlendirmelere dahil olmuştur (Ecevit, 2011).

Bahsedilen teorilerin hiçbiri toplumda bulunan cinsiyet ayrımının temellerini analiz etmediği için eleştiri almışlardır (Sayers, 1984; Fişek, 1990). Cinsiyet ayrımcılığı, biyolojik temelli görüşler için bir problem oluşturmamaktadır. Bunun sebebi bu tür teoriler toplumsal cinsiyet oluşumunu direkt olarak biyolojiye bağlamaktadırlar. Bu tip argümanlarda ise, çocuğun kendine ait toplumsal cinsiyet kimliği yaratması veya davranışsal cinsiyet farkları eşlik etmemektedir (Sayers, 1984). Bu argümanlara paralel şekilde açıklamalar getirmiş olan Freudcu teorisyenler için de benzer ifadeler kullanılabilir. Bu kuramcılar da toplumsal cinsiyet kimliğinin edinilmesini ve cinsiyetlerarası ayrımların oluşmasında bunun etkisini, bireylerin

çocukluğunda cinsel erotizminin oluşmasının ve cinsel farklarını oluşturması olarak gösterir (Sayers, 1984).

Freud'un cinslerarası ayrımı nedenselleştirme şekli ile kadın bireylerin psikolojisine yönelik düşünce biçimi, bilhassa 1960 ile 70'li dönemlerde Kadın Özgürlük Hareketi'nin hız artırmasıyla birçok eleştiri almıştır (Eichenbaun ve Orbach, 1997). Fakat bu dönemlerin öncesinde, Karen Horney'in araştırmalarında, Freud'un teorisiyle ilgili birçok eleştiriler görülmüştür. Horney psikanalize yönelik feminist bir perspektif katmış, ayrıca kadın psikolojisi ile ilgili de farklı bir bakış açısı sunan ilk kişilerdendir (Irigaray, 1990). Horney'in kadınlardaki İğdiş Edilme Kompleksinin Kökeni Üstüne (1995) isimli yazısında ilk olarak tüm bireylere atfedilen iğdiş kompleksinin, karakteristik ve değişmez bir durum şeklinde görülmesini analiz etmekle işe başlar. Horney'in düşüncesi, psikanaliz kuramının, kadının esas doğasını tanımlayamadığıdır. Bunun sebebi psikanalizin bir erkek dehasının eseri olmasıdır. Ayrıca Horney, Freud'un 'ikincil bir arzu' şeklinde nitelendirdiği, ebeveyn olma isteğinin, kadınların esas bir içgüdü olduğu söyler ve Freud'un bununla alakalı gereken açıklamayı yapmadığı konusunda eleştirir. Bu kurama karşılık olarak, kadınların hissettiği söylenen penis kıskançlığına ve bu kuramın dışı yansıtılma şekillerine karşı, erkek bireylerin de çocuk sahibi olma veya göğüs isteklerinin olduğundan bahseder ve kendine ait sorgulamalar doğrultusunda müzakereye çağırır (Horney, 1995). Freud'a gelen feminist eleştiri, kadın bireylerin kendilerini erkeklere göre daha aşağı düşünmelerinin sebebinin fizyolojileri neticesi veya Freud'un bahsettiği bir çeşit 'kader' olarak nitelendirdiği 'eksiklik' yüzünden değil, ataerkil bir kültürde kız olarak büyütülmenin neticesi olarak analiz edilmesinin gerekliliğinden bahseder (Eichenbaun ve Orbach, 1997).

Öğrenme ve Bilişsel Gelişim teorileri de birçok açıdan eleştiri almıştır. Fişek (1990)'a göre, toplumsal öğrenme teorisinin, kişilerin farklı biçimde davranış sergilemelerinin sebebini belirtmekte eksik kaldığından bahseder. Bu teoride, kişisel farklılıklar 'pekiştirilme tarihçesi' terimiyle ifade etmeye çalışılır, ama bu terimi ampirik şekilde belirtmek zordur. Ayrıca bilişsel teori gelişimi tek taraflı bir dönem şeklinde bahsetmekte ve bütün insanlar için 'gelişme' kalıpyargısını tanımlarken, kişilerarasındaki ayrımlarına değinmez. Cinsiyet ayrımlarını doğal bir ayrım olarak görür, ama esas terimlerini de toplumsal şekilde sadece erkeklere atfedilen niteliklerden meydana getirir (Fişek, 1990). Toplumsal Öğrenme teorisinin perspektifine sahip çalışmalar toplumsal cinsiyete dayandırılan eylemi ve kadın bireylerin toplumdaki ikincil statüleriyle alakalı görüşü tekrardan teyit etmekten ileri gidemedikleri için eleştiri almışlardır (Steeves, 1994). Ama mevcut olumsuz bir durumu ortadan kaldırabilmenin en güçlü çarelerinden biri, en başta bu sorunu her açıdan günyüzüne çıkarmak ve yansıtabilmektir. Buna bağlı olarak bahsedilen çalışmaların, cinsiyet ayrımcılığının tekrardan üretilme şekillerini ortaya çıkarmaları ve bununla ilgili güçlü yöntemler oluşturabilmenin çarelerini bulmaları bakımından katkısı göz ardı edilemez.

Kısaca, bahsedilen kuramlar da, evrenselci ile genel ifadelere başvururken, kadın ve erkek farklılıklarının sebebini belirli evrensel ilkelere dayandırır; bu şekilde kişilerarası farkları ve kültürel/tarihsel farkları yoksayar (Carlson, 1975). Diğer bir ifadeyle, kadınlar ve erkeklerle alakalı, her kültürde genel olarak kabul edilen tek biçimli ve tutarlı bir takım toplumsal beklentiler olduğunu düşünür; kişisel eylemlere, toplumsal hayata, gerçekliği olmayan aynı türden olduğunu varsayan bir anlamlandırma yapar (Segal, 1990). Bu şekildeki bir yönelim, ayrıca, kişilerin erken toplumsallaşma evresinin kendisine has olan gerilim ve çatışmaları göz ardı ederek,

toplumsallaşma kavramını kendi içinde problemsiz bir dönem şeklinde belirtir. Buna bağlı olarak, stereotiplere karşıt olan erkek-kadın karakterlerini veya en katı şekliyle toplumsal statülerine karşı çıkan kadınların, toplumsallaşma normlarından ne şekilde ayrışabildiklerine tanımlama getirmekte eksik kalır. Genel tabirle tüm teoriler, kişinin içindeki saklı gücü olan irdeleme, düşünme ve kendini değiştirme faktörlerini dahil etmeyerek bir çeşit determinist perspektif yansıtmaktadır (Esen, 2013).

2.3 Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine İlişkin Feminist Kuramlar

2.3.1 Feminizm

Kadın ile erkek arasında bulunan egemenlik ilişkisini, tamamen değiştirmeyi hedefleyen, bu ikili arasında olan ilişkiyi, iş yaşamı, politik yaşam, tarih, eğitim, aile ve kültüre kadar uzanan geniş bir alanda irdeleyen, politik harekete feminizm denilmektedir. Bu hareket, iki cinsiyet arasında görülen ayırmda erkek temelli toplumsal kalıpları ve erkek iktidarlığını bitirmeyi, onun yerine feminen değerler koymayı hedefleyen bir politik hareket şeklinde ilerlemektedir (Çaha, 1996).

Feminizm genel olarak iki sınıfa ayrılmaktadır; ‘kadın hakları hareketi’ ile ‘kadının kurtuluşu hareketi’. Bahsedilen kadın hakları hareketinde bulunan feminist örgütler geleneksel tahakküm içeren örgütlerin yöntemlerini kullanarak politik iktidar tarafından kadınların varlığını toplumda, ve bu perspektifle kadın hakları için mücadele etmeyi hedeflemektedirler. Bu örgütler, kadın erkek arasındaki ilişkiyi hiyerarşik bir düzeyden arkadaşlık düzeyine dönüştürmeye ve bu ilişkiyi toplumsal bağlamda olan ilişkilerin merkezine koymaya gayret gösterirken. Tüm bunlara bağlı olarak Mary Wollstonecraft’ın kaleme aldığı Kadın Hakları Savunusu (1792) Fransız Devriminin temeline yönelik ortaya çıkarılmış ilk modern feminizm yazısıdır. Bu yazıda kadınların da insan olarak erkeklerle eşit hak ve olanaklara sahip olmalarının gerekliliği vurgulanmıştır (Çakır, 1996).

Modern zamandaki aklın dışında tutulan ve özel alan dediğimiz ev içine kapatılarak hayatı gibi vücutlarını da erkek denetiminde olan kadın bireylerin, haklı oldukları eşitlik isteklerini, insanların eşitliğini evrensel değerler içerisinde tutan feminizm, modernizmle beraber tarihte kendini göstermiştir. Buna bağlı olarak feministler, ‘doğuştan özgür doğan insanlık düşüncesine rağmen kadınlar nasıl da erkek egemenliğinin bir parçası şekline dönüşüyor’ gibi soruları çoğaltarak kadının özgürleşmesi konusunda gidiş yollarını oluşturmuşlardır (Şaşman Kaylı, 2013, s.11). 18 ve 19. Yüzyıldan beri bahsedilen kadın hareketi, çeşitli alanlarda etkili olmuş, kadın bireylerin kamusal ve özel alanlardaki yerini irdelleyerek dönüştürmeyi başarmıştır. Kadın bireylerin yönetime dahil olma ile oy hakkı, bütün iş alanlarına dahil olma ve tüm bunların gerçekleşmesi ve eğitim görebilme hakkı için yoğun bir çaba gösterilen ilk feminist hareket, iş hayatı, eğitim, devlet idaresi gibi birçok alanın toplumsal cinsiyet terimi ile biçimlendiğini yansıtmaktadır (Kılıç, 1998).

Yukarıda bahsedilenler doğrultusunda feminist görüş, kadınların uygulamada, hayatlarına etki edecek kararların verilmesinde kontrolün onlarda olmadığını vurgular. Feminizmin düşüncesi, kadın bireylerin içerisinde sosyalleştiği toplumun örüntüleri, kadınların haklarına sahip olabilmesi için kısıtlayıcıdır. Buna bağlı olarak feministler, yasal hakların kazanılmasının yanında, ekonomik, kültürel ve toplumsal alanda temelden köklü dönüşümler yapma gayretine de ilerisi için öncülük etmiştir (Aktaş, 2013).

Feminizmle alakalı tartışmaların merkezinde kadınla ilgili düşünce ve eylemlerin ilk olarak aile ve ataerkil düzenin hakimiyetinde olduğu gerçeği bulunmaktadır. Gelen her yeni nesilde aile kurumu yeni yönetici olan erkek bireylerle, yönetilen kadın bireyler meydana getirir. Aile ile ev içerisinde kalmaya baskılanan ve o alanda önemli görülen çeşitli sorumluluğu üstlenmekle yükümlü

görülen kadın, aile içerisinde kendisine atfedilen cinsiyeti özümserken evcil olmaya başlar. Ama bu durum kadın için küçümsemeler ve acı içermektedir. Bu süreçte kadın, birçok tahakküm ile bastırılarak kısıtlanmış şekilde hayatını sürdürmeye alışır. Kadını baskılayan bu siyasi ve ekonomik düzen bitmeyen bir süreklilik ve sonsuz çeşitlilikle kendini gösterir (Doltaş, 1995).

Kökünde erkek egemen toplumsal sistemi eleştiren feminist anlayışı bir bütün şekilde analiz etmeye olanak sunan bir kuram oluşturulamadığından feministler, Liberalizm, Radikalizm, Marksizm, Varoluşçuluk, Kültürel gibi kuramlardan yola çıkarak meydana getirdikleri kuramları ile kadın haklarına olası çözüm arayışlarını devam ettirirler. Bahsedilen feminist kuramları kadınların ataerkil toplumsal sistem içerisinde önemsizleştiklerini belirtmekte ve bu durumun sebebini bulmaya çabalamaktadırlar (İmançer, 2002).

2.3.2 Liberal Feminizm

Kadınların düşünce yapısının gelişimi ve eğitimine odaklanan liberal feminist görüşün ilk savunucusu olan Mary Wollstonecraft, kişiye ait olan zihinsel kapasite niteliğinden bahseder ve mevcut potansiyel kapasite bakımından kişiler arasında fark bulunmadığına değinir. Odaklanması gereken konunun eğitimde kişilere tanınması gereken fırsat eşitliği olduğu görüşünü vurgular. Eğitimde sunulacak olan eşit fırsatların iki cinsiyet arasında bulunan eşitsizliği ortadan kaldıracağını söyler. Buradan yola çıkarak Liberal feminist teori, kadınların özgür olabilmesi için ekonomik anlamda erkeğe bağımlı olmaması ve erkeklerle eşit hakları olması gerektiğini vurgular (Demir, 1997). Bu sebeple liberal düşünceye göre, erkek ve kız çocuklar ayrılmadan benzer eğitim fırsatlarından eşit şekilde faydalanabilmelidir (Jaggar, 1998).

Kadınların eğitim görmeleri hayatlarıyla alakalı karar vermelerinde etkin rol oynamalarına olanak tanıyacaktır. Kadınların küçük yaşta eğitim görmesi bilhassa ileriye doğru toplumsal, ekonomik ve kültürel yaşamlarına katkı koymalarını sağlarken ayrıca kişilik yapılarının da gelişmesinde, sosyal hayatı öğrenmelerinde güven kazanmalarını ve iş yaşamına dahil olarak finansal anlamda bağımsız olmalarında önemli etken olacağı söylenmektedir. Bilhassa geleneksel olan toplumsal yargıların kadınları sınırladığı ve hayatlarını sürdürdükleri alanları küçülttüğü durumlarda bu ihtiyaç daha çok belirginleşmektedir. Ev dışında yani kamusal alanda iş hayatına katılmak, kadının bağımsızlaşmasında garanti niteliğindedir. İş, kadınlar için başarılı olmakla paraleldir. Başarı ise kadına sevinç ve özgüven sağlar. Ayrıca finansal bağımsızlığı olan kadın, aile ve toplumda alınan kararlarda da daha çok fikrini dile getirir. Hane içerisinde eşitlik durumu ise, kadınların gerçekleştirdikleri roller, verilen kararlar ile özgür olma konusunda erkekle aynı konumda olmalarını sağlar (Tezcan, 2005).

Bunlardan yola çıkarak liberal feminist görüş, kadının akılla beraber güçlü duruma gelerek sorgusuz bağımlı olmayı noktalayacağını vurgulayan kuramdır. Bu düşünce kadının ona yüklenen kimliklere eleştirel yaklaşmasını ve ataerkil düzene karşı durabilmesini de olanaklaştıran bir pratikliği de kapsar. Zihin, ayrıca eril düzen içerisinde kadına atfedilen gizlilik, suskunluk, sadakat ve fedakarlık gibi değerler bakımından ev içinde kapatılmayı kabul etmeyecek ve ev dışı olan kamusal alanın ona getirdiği olanakları da farkına varmasının yolunu açacaktır (Aktaş, 2013).

2.3.3 Radikal Feminizm

Radikal feministler, kadın bireylerin baskılanmasının nedenini eril aile, ataerkillik ve ataerkil kapitalizm şeklinde gösterir (Pira ve Elgün, 2000).

Radikal görüşü savunan feministler için, ataerkillik, erkek ile kadın yaşamını net bir biçimde birbirinden ayırırken, erkeklerin hayatını üretimle, kadınların ise yeniden üretimle ilişkilendirmiştir. Ataerkil düşünce, kadınlara erkeğin cinsel nesnesi olma, çocuk doğurma ve bakma, ev işleri gibi roller atfederken, erkeklere ise üretim, gerçekçilik, sosyalleşmede aktiflik, kuvvet ve üstünlük gibi özellikler atfetmiştir. Ayrıca bu düşünce kadında 'namus' ve 'utanma' gibi sözcükleri stratejik bir şekilde ilerleterek kadınları eril kültürlerin bir alt figürü olarak konumlandırmıştır (Çaha, 1996).

Hanede çoğu işlerin kadının sorumluluğunda olması ve aile içerisindeki rollerde çok miktarda görev üstlenmeleri kadını sosyal ve kamusal alandan mahrum bırakmaktadır. Eril toplumların genelinde görülen bu olgu, cinsiyet odaklı iş paylaşımının kalıntıları, şimdilerde dahi görülmektedir. Bu perspektif kadını, ilk olarak çocuk büyütmek ve ev işlerini yapmakla yükümlü görmektedir. Kadın bireylerinde belirgin bir kısmı bu sebeple çalışma yaşamından ve üretimden soyutlanmakta, özel alan / ev içinde hayatını sürdürmeye mecbur bırakılmaktadır. Bu nedenle, düzenin kendisi cinsiyet odaklıdır ve toplumsal egemenlik eril siyaset temeline kurulmuştur. Buna bağlı olarak radikal kadın hareketi, aile, aşk, toplumsal konum, cinsiyet, kültür, evlilik gibi konularda iktidar ilişkilerini ve sistemi analiz eder. Kadının eril ilişkiden bağımsızlaşmasını yalnızca finansal şartlar ve sistemde ortaya çıkacak değişikliklerde olmadığına değinen Radikal feminizm, özel ile kamusal alanı bütün haline getirmeye çabalar (Kamanlıoğlu, 2007).

2.3.4 Marksist Feminizm

Marksist feministler, Radikal feministlerin ataerki sözcüğünden esinlenerek, erkeklerin kadınların emeğini gasp ettiklerine değinmişlerdir. Engels'in de bahsettiği biçimde kadınlar toplumsal emeğe dahil olup, bağımsızlaşmak yerine çifte işi

üstlenmek durumundaydılar; Özel alanda para alamadan ev işleri yapmanın sürdürülmesi ve kamusal alanda ise para için iş yapmak.

Engels'in düşüncesine göre kadınların kapitalist sistemde ev işleriyle özel alanda kısıtlandırılmaları ve iş yaşamından soyutlandıkları sürede toplumsal anlamda karşı cins diye tanımlanan erkeklerle eşit imkanlara sahip olamayacağını yansıtmaktadır (Donovan, 2005). Marksist kuram, kadınların finansal olarak erkeğe muhtaç olmasının, öteki sosyal mecralarda da erkeklere gerek duymalarına yol açtığını savunmaktadır. Aslında patriyarkanın ortaya çıkışından beri de egemen anlayış bu şekildedir. Kadının erkeğe bağımlı hayat sürmesi, 'ikinci cins' olarak tanımlanmasında da ana etkindir. Bilhassa aile ve haneye tümüyle bağlı hayat süren kadın özel alana hapsedilerek, kamusal alandan bilinçli olarak dışlanmıştır. Ekonomik rol olan haneye gelir sağlamayı erkek yaparken kadın buna karşıt olanı yapmaktadır. Bu da kadının ötekileşmesine sebep olmaktadır. Marksist feminist kuramcılardan olan Foreman, kadın bireylerin duygusal yaşamın nöbetçileri görülerek haneye hapsedilmelerinin 'kadınlığa' has bir ötekileştirici toplumsal cinsiyet olgusu ortaya çıkardığını vurgular. Forman'e benzer şekilde öteki Marksist feministler de özel alanı kadınlar için tamamen yabancılaştırıcı şeklinde yorumlamıştır. Bilhassa ev işinin aslında yabancılaşmış emek olduğunu ifade etmişlerdir. Bunun sebebi emeğin cinsiyetçi iş dağılımı, bilhassa kadınlar için dışlayıcı nitelikte olan ve yaratıcı olmayan iş gruplaşmasıdır (Donovan, 2005).

2.3.5 Varoluşçu Feminizm

Feminist teorilerde diğer bir görüş kadının birey olarak kendine ait kişiliği yaratma düşüncesidir. Bu düşünce Varoluşçuluk felsefesinden yola çıkarak geliştirilmiştir. 'İkinci Cins' isimli eserinde Simone de Beauvoir, 'kadın doğulmaz kadın olunur' ifadesini kullanarak, kadınların toplumsal cinsiyet rollerinin doğadan

değil asırlardır devam eden ve kadınlar tarafından özümsemiş olan toplumsal kalıpyargılar ile göreneklerden meydana geldiğini söylemiştir. Ayrıca Beauvoir, ev hanımlığı sorumluluğunun kadınları aşkın bir canlı olmaktan alıkoyduğunu, bunun yanında evlenmenin kadını ikincilleştirdiğini ve muhakkak kadınların bir işe sahip olarak finansal açıdan hür olmalarının öneminden bahsetmiştir. Beauvoir'in düşüncelerinden yola çıkarak, 1990'lı yıllardan gelerek çabucak ortaya çıkan feminist hareketin ikinci dalgası, erkeklerle eşit olmayı ana amaç olarak gören Liberal feminizmden ayrı bir görüş ortaya atarak erkeklerle kadınların farklı olduklarını, ayrı tarzları ve ayrı kültürlerinin bulunduğu fikrini belirtmektedir (Temizarabacı, 2005).

Simone de Beauvoir kadınların ataerkillikten özgürleşmesini, varoluşçuluktan yola çıkarak, kadınları 'kendi başına varlık' ve 'başkaları için olan varlık' arasında konumlandırmaya çabalayan tüm faktörlere tepki koyarak, erkekler gibi kadınların da 'kendi için varlık' olduklarını göstermelerine bağlı olduğunu vurgular. Bu sebeple kadınlara ilgili bütün yargıları bırakıp tüm toplumsal cinsiyet rolleri tekrardan oluşturmanın ilk yapılması gereken olduğunu savunur. Bu plan basit olmamakla beraber, bu tür bir adımın güçlü bir karşı çıkışla çatışacağına da değinmiştir (Demir, 1997).

2.3.6 Kültürel Feminizm

Kültürel feministler ise sosyal değişim yerine kültürel dönüşümü hedefleyerek, kadını ötekileştiren kültür ile kültüre ait değerlerin ortaya çıkarılması ve bunların kadın bireylerin tecrübelerinin tarihsel maddi değerleri ile ne şekilde ilişkili olduğuna dair teorik bir anlam getirmiştir.

Bu kurama göre, kadınlarla alakalı kültürel ifadeler biyolojik ayrışmalardan çok, yaşanılan toplumdaki sosyal çevrenin sonucudur ve kadınlarla alakalı geleneksel

yargılar düzeni özel alandan yola çıkarak kamusal alana doğru dağılır. Buna bağlı olarak kadın ve erkeklere uygun görülen niteliklerin değişebilir biçimde olduğu düşünülmelidir. Kültürel feminizm, kadınsı kimliğin varlığını kültürün erkeksi kimliğinin yanında meydana çıkarmayı ve kültürün cinsiyetsizleştirilmesini amaçlar. Bu kuramın düşünürleri, kadın bireylerin toplumdaki tahakkümlü ve ikincil yerinin toplumun kültür biçimine göre yapılandığı fikrine sahip olduklarından, kültürün kadını neden bu biçimde yerleştirdiğini ve bu açıklamaların ne şekilde dönüştürebileceğini ortaya çıkarmaya çabalamaktadırlar (Donovan, 2005).

Kültürel feminizm kuramcılarında Fuller, kadınların kendilerine olan güvenlerini arttırmaları gerektiğini ifade eder. Fuller ayrıca ‘kadınların çokca bir zaman kendi istedikleri yasaları değil onun yerine dışarıdan/çevreden baskıyla verilen kuralları edinmelerinin gerekli olduğu düşüncesi benimsetilmiştir.’ cümlesini dile getirir. Bu şekilde kadınların dışarıdan zorla kurallarla idare edilmesi fikrine karşın, kendi içinden gelen yasaları takip etmesinin doğruluğu yansıtılmaktadır. Bahsedilen bu tip öz belirlenim kadın bireylerin dışarıyla karşılaşmasında bireysel bir güç oluşturmaya vesile olur. Yine Fuller’e göre, kadınların yalnızca kişi olarak kendi doğrularını bulmaya ve kabiliyetlerini ilerletme hakkını elinde bulundurmaya değil, bununla beraber kim olduklarını ortaya çıkarmaya gereksinimleri bulunmaktadır (Donovan, 2005).

Ayrıca Kültürel feministler, kadınların eğitim alıp kendilerini geliştirerek, toplumsal düzene aktif katılım sağlayıp toplumu değiştirebileceklerini ifade eder. Buna bağlı olarak, bu kuramın feministlerinin bahsettiği şekilde kadın bireyler, sosyo-kültürel düzenin ortaya çıkardığı sebeplerle (özel alan ve dışında kadının emeğine gereksinim olması, toplumun yarattığı tahakküm ve dini inanç etkenleri) erkeklere nazaran eğitimden daha az düzeyde faydalanabilmektedirler. Bu sebeple

kadınların ekonomik ve toplumsal yaşama katılımını sağlamak, özgüvenini arttırmak, -bu şekilde kadınların daha fazla kendine güvenen ve huzurlu bir ileriki zamanı hedefleyen- kalkınma aşamalarına dahil olmasını başarabilmek için kültürel düzenin dönüştürülmesi çok önemlidir (Mustafaoğlu, 2006).

2.3.7 Çağdaş Feminist Tartışmalar

1960-70'li senelerdeki eşitlikçi feminizmi, ataerkil iktidarı analiz etmeden olduğu şekilde bırakılmış bir düzenin içinde erkek yargılarına, başarılarına ve standartlarına kadınların da sahip olmaya gayret göstermeleri gereken norm ve 'temel' şekilde değerlendirirken farklılıkçı feminizm, özerk bir kadın kimliği ya da kadın özgüllüğü temelinde açıklamayı hedeflemektedir. Kadın ve erkeğin aynı olduğu düşüncesinin içerisinde kadın ile erkeğin farkını belirterek ona tahakküm uygulayan ataerkillikten kurtuluşunun kadın ile erkeğin farklı olduğunu göstermekle sağlanacaktır. Fakat bu defa fark, bir negatiflik veya eşitsizlik görüşüne değil, iki özerk bağımsız kavramın mevcudiyetine temellenmektedir (Günel, 1997).

Kadınların erkekler ile eşit haklara sahip olma amacıyla ortaya çıkan feminist tartışmalar, modernleşme sürecinin istenilenleri yerine getirememesi ve bireylerde oluşturduğu düş kırıklığı sebebiyle farklılaşmıştır. Giderek kadınlar, farklılığın farkına varmış, eşitlik savaşının eril düzeni daha çok ürettiğini tespit ederek, ataerkil değerler bağlamına karşın başka bir yaşam oluşturma çabası göstermişlerdir. Bu tip bir perspektif, kadınların sosyal hayata ve dünyaya erkeklerin çerçevesinden ve onların menfaatlerine paralel değil, kendi çerçevelerinden kendilerine ait perspektiflerine göre görmelerini beraberinde getirir.

Belirli cinsiyet ifadeleri belirtilmiş olsa da erkekler ile kadınların biyolojik farklılıklarından değil de, düşünebilen ve akıl ile çevrelenmiş canlılar oldukları için eşit yasal hakları vardır. Bu bireyler, toplumsal oluşum aşamasında onlara atfedilen

yargıları dönüştürebilme, kendilerine ait anlamlar oluşturabilme ve baskı-ezilme ikilemini irdeleme kabiliyeti olan kişilerdir (Aktaş, 2013).

2.4 İlgili Bazı Araştırmalar

Bu bölümde toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlar ile ilgili yurt içi ve yurt dışında yapılmış çalışmalara yer verilmiştir.

2.4.1 Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumlar ile ilgili Yurt İçi ve Yurt Dışında Yapılan Bazı Araştırmalar

Bedioğlu ve Batman (2000)'in araştırmasında, Atatürk Öğretmen Akademisi'nde okulöncesi ve sınıf öğretmenliği okuyan üçüncü ve dördüncü sınıf 13 üniversite öğrencisi örneklem olarak belirlenerek, Kıbrıslı Türklerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin algısını tespit etmek amaçlanmıştır. Bu araştırmanın neticesinde kadına atfedilen toplumsal cinsiyet rolleri ile ilgili geleneksel rollerin halâ devam ettiği ortaya çıkmıştır.

Vatandaş (2007) çalışmasında, Türkiye'deki bireylerin toplumsal cinsiyet ile ilgili tutum ve düşüncelerinin neler olduğunu belirlemek ve bu tutum ile düşüncelerin toplumsal cinsiyet rollerinin biçimlenmesine ve bireylerin cinsiyet temelinde ayrıştırılmasına nasıl etken olduğunu tespit etmeyi amaçlamıştır. Araştırma sonucunda Türkiye'de toplumsal cinsiyet ayrımının sürdüğü bulunmuştur.

Vefikuluçay ve ark. (2007), 236 kişiyi örneklem olarak belirleyerek, Kafkas Üniversitesi son sınıf öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin bakışaçıları ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Araştırmanın neticesinde kadınların çalışma hayatında olmasıyla ilgili, erkek öğrencilerin tutumları cinsiyet eşitsizliğini onaylar şekilde, araştırmadaki kadın ve erkek öğrencilerin arasında aile yaşamı ile ilgili olarak da anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Erkekler bu önermede de daha geleneksel yaklaşımdadır. Ancak burada dikkat çeken bir nokta araştırmadaki kadınların onda

biri kocasının kadına şiddet uygulayabileceği görüşüne katıldıklarını ifade etmişlerdir. Genel olarak bu araştırmanın sonucunda bahsedilen tüm değişkenlerde erkek öğrenciler kadın öğrencilere göre daha geleneksel tutum göstermişlerdir. Yalnızca evlilik ile ilgili boyutta kadın öğrencilerin daha geleneksel bir bakış gösterdikleri gözlemlenmiştir.

Seçgin ve Tural (2011), Sınıf Öğretmenliği Bölümünde okuyan 207 öğrenci ile, kişilerin toplumsal cinsiyet rolleriyle ilgili tutumlarını belirlemek amacıyla bir çalışma yapmıştır. Bu çalışmanın sonucunda toplum içinde yaşamını sürdüren kadın ile erkeklerin kültürel değerler ve normlarının onları halâ daha etkilediği belirlenmiştir.

Öngeç ve Aytaç (2013)'ın araştırmasında, üniversite öğrencilerinin, toplumsal cinsiyet rollerin, yükümlülükleri ve beklentileri ile ilgili görüşlerinin ortaya çıkarılması ve yaşam değerleriyle bağdaştırılması hedeflenmiştir. 324 katılımcı ile yapılan araştırmanın sonucunda, cinsiyete ilişkin yaşam değerleri ve toplumsal cinsiyet değerlendirildiğinde kadınların erkeklere göre hem kadının hem de erkeğin toplum içerisinde eşit rolleri olduğu tutumunda oldukları ve erkek öğrencilerin ise daha geleneksel tutumlar sergiledikleri tespit edilmiştir. Genel olarak bu çalışmanın sonucunda kadın ve erkeklerin toplumsal cinsiyet rolleri ile alakalı farklı tutumlar sergiledikleri ve kadınların daha eşitlikçi bir görüş içerisinde olmalarına karşın erkek öğrenciler daha geleneksel bir tutum içerisinde.

Çelik ve ark. (2013), 507 öğrencinin katılımı ile sağlık bilimleri ve öteki bölümlerde okuyan kişilerin cinsiyet eşitliği ile alakalı görüşlerini tespit etmek amaçlamıştır. Daha detaylı olarak, *kişilerin cinsel seçimler, aile içi ilişkileri, üreme sağlığı, şiddet ve cinsel ilişki içeren konularda geleneksel cinsiyet rolleri* ile alakalı tutumlarını değerlendirmek amaçlanmıştır. Araştırmanın sonucunda, kadın

öğrencilerin erkeklere göre ve anadolu liselerini bitirenlerin öteki liselerden mezun olanlara göre, ayrıca, sağlık bilimlerinde öğrenci olanların, başka bölümlerde olanlara göre daha eşitlikçi perspektife sahip oldukları bulunmuştur. Genel olarak cinsiyet eşitliği tutumlarının, kişinin bitirdiği liseden, cinsiyetinden, üniversitede okudukları bölümden dolayı değişiklik gösterebileceği sonucu bulunmuştur. Ayrıca kadın öğrencilerin, sağlık bilimlerinde okuyanların, Anadolu lisesi mezunlarının cinsiyet eşitliği perspektiflerinin daha fazla olduğu tespit edilmiştir.

Erzeybek (2015)'in Kuzey Kıbrıs'ta gerçekleştirdiği çalışmasında, anne-babaların, çocuklarını büyütürken sahip oldukları toplumsal cinsiyet rolleri ile ilgili tutumlar ve toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin algılarının ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Bu çalışmanın neticesinde aile yaşamı ile çocuk büyütme tutumlarından anne ile babaların çok fazla korumacı tutumda oldukları, ayrıca bahsedilen tutumlar ile çocuğun yaşı, ebeveynlerin yaşı, cinsiyet gibi sosyo-demografik niteliklerin aralarında bir fark olmadığı bulunmuştur. Eğitimle demokratik eşitlikçi tutum arasında da bir fark görülememiştir. Aile yapısı ve otoriter-baskıcı tutum; çocuk sayısı ile çok korumacı tutum arasında da ilişki tespit edilmiştir. Toplumsal cinsiyet rolleri ile ilgili tutumların neticesinde ise çalışmaya katılanların en fazla eşitlikçi cinsiyet rollerini benimsedikleri belirlenmiştir.

Güzel (2016), Sağlık Yüksekokulu öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarını ve sosyoekonomik etkenlerle ilişkisini gözlemlemek amacıyla bir çalışma yapmıştır. Bu çalışmanın sonucunda, doğum yeri, cinsiyet, baba çalışma durumu ve kardeş sayısı, üniversite öğrencileri için toplumsal cinsiyet rolleri üzerinde etkisi olan etkenler olarak gösterilmiştir. Ayrıca kızların, babası emekli olanların, ilçede doğanların, iki ve dört kardeşe sahip olanların toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin daha eşitlikçi bir tutum sergiledikleri bulunmuştur.

Yüceol ve Ecem (2016) araştırmasında amaç, toplumsal cinsiyet rolleriyle ilgili tutumlarla, romantik ilişkilerde akıllıca görülmeyen ve ilişki doyumunu arasındaki bağlantıları irdelemektir. 225 lisans öğrencisiyle yapılan çalışma neticesinde, toplumsal cinsiyet rolleriyle ilgili tutum ortalamaları yüksek tespit edilmiş, yani katılımcıların büyük oranda eşitlikçi tutumları olduğu görülmüştür.

Aydın ve ark. (2016), bu çalışmayı yaparken, Sağlık Yüksekokulunda eğitim gören hemşirelik öğrencilerinin üniversite eğitimleri süresince olan toplumsal cinsiyetle alakalı tutumlarını ve bu tutumlarla alakalı etkenleri tespit etmeyi amaçlamıştır. Çalışma 217 öğrenci ile gerçekleştirilmiş ve bu çalışmanın neticesinde hemşirelik okuyan öğrencilerin geleneksel değil, aksine toplumsal cinsiyet ile alakalı eşitlikçi bir tutum gösterdikleri ve hemşirelik öğreniminin bu eşitlikçi tutuma olumlu açıdan etken olduğu da tespit edilmiştir.

Baykal (2016), üniversite öğrencilerinden 615 katılımcı ile yaptığı araştırmada öğrencilerin cinsiyetlerinin, kendi kabul düzeylerinin, annelerinin çalışma yaşamında olmalarının ve üniversitedeki eğitim düzeylerinin, cinsiyet rolleri ile alakalı stereotiplere etkilerini ölçmeyi amaçlamıştır. Araştırmanın neticesinde öğrencilerin sınıflarının, yaşlarının, annenin eğitim seviyesinin ve annenin dışarda çalışmasının, toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlara etkisi bulunmamıştır, kadın ve erkek öğrencilerin cinsiyetler ile alakalı kalıpyargılarının farklılık içerdiği bulunmuştur. Kadınların erkeklere oranla toplumsal cinsiyet kalıp yargıları ile ilgili daha geleneksel bir tutuma sahip oldukları tespit edilmiştir. Kadın ve erkek öğrenciler arasındaki bu farklılığın tüm analizde geçerli olduğundan bahsedilmiştir. Ayrıca cinsiyet rollerine ilişkin geleneksel tutumda olan erkek ile kadınların kendilerini kabul düzeyleri, geleneksel olmayanlara göre düşük olduğu önermesi onaylanmamıştır.

Direk ve Irmak (2017) yapılan araştırmada, Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakóltesi birinci ve altıncı sınıfta eğitim alan öğrencilerden 99 kişinin katılımıyla, toplumsal cinsiyet algısına yönelik tutumlarının tespit edilmesi ve bu sınıflarda olan öğrencilerin toplumsal cinsiyet rolleriyle alakalı tutumlarını etkileyen etkenlerin neler olduğunun bulunması hedeflenmiştir. Bunun sonucunda, toplumsal cinsiyet algısında öğrenimin pozitif bir etkisinin olmadığı, onun yerine daha önemli faktörler, cinsiyetin kadın oluşu ve annenin eğitim süresi olduğu belirlenmiştir.

Bekleviç ve Kıran (2017), üniversite hastanesinde görev alan 128 araştırma görevlisinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarının, iş yaşamındaki cinsiyet algısıyla ilgili izlerini analiz etmeyi amaçlamıştır. Bunun sonucunda, araştırma görevlilerinin ‘eşitlikçi cinsiyet rolünü’içeren tutumlarda oldukları tespit edilmiştir ve erkek ile kadın arasında toplumsal cinsiyet rolleri ile ilgili tutumlarda bir fark bulunamamıştır. Medeni durumun bir etkisi olmadığı gözlemlenmiştir.

Derya ve ark. (2017), çalışmasında Ebelik ve Hemşirelik Bölümünde okuyan öğrencilerin toplumsal cinsiyet rolleriyle ilgili tutumlarının cinsel tabulara etkisini tespit etmeyi hedeflemiştir. Öğrencilerden seçilen 640 katılımcıyla gerçekteşen bu çalışmada sonuç olarak kişilerin %52,2’si içinde buldukları toplumun cinsellik bakımından baskılayıcı olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca erkek katılımcılara göre kadın katılımcıların, daha çok eşitlikçi bir tutumda oldukları ve kadın ile homoseksüellik üzerine bahsedilen stereotip cümlelerini (kadının evlilik dışı cinsel ilişki yaşaması, kadın için mastürbasyon vb.) toplumsal bir norm olarak düşünen katılımcıların tümü toplumsal cinsiyet rolleri açasından daha eşitlikçi görüş sergilemiştir.

Çiçek ve Çopur (2018)’e ait araştırmada, Ankara’da ikâmet eden farklı ekonomik durumları olan, on sekiz yaş ve üzeri bireylerin ‘kadınların çalışması ve

toplumsal cinsiyet rolleriyle alakalı tutumlarını' tespit etmek hedeflenmiştir. Katılımcı olarak 150 kişiden oluşan bu çalışmanın neticesinde toplumsal cinsiyet rolleri ile ilgili tutum ve geleneksel cinsiyet rolleri oluşumu arasında bir ilgi bulunamamıştır. Sosyalleşme aşamasında alınan mesajları eşitlikçi olarak algılayan bireyler ile toplumsal cinsiyet rolleriyle alakalı eşitlikçi tutumu olanlar, kadın bireylerin çalışmasına yönelik pozitif bir tutum göstermişlerdir.

Bölüm 3

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın deseni, evren ve örnekleme, veri toplama araçları ve bu araçların uygulanması ile elde edilen verilerin analizinde kullanılan istatistiksel yöntem ve metotlara yer verilmiştir.

3.1 Araştırma Deseni

Bu araştırmada, KKTC'deki genç yetişkinlerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları tarama modeli ile araştırılmıştır. Tarama araştırmaları, geçmişte veya halâ mevcut olan bir durumu olduğu biçimde betimlemeyi hedefleyen bir araştırma modelidir. Çalışmanın içerdiği durum, nesne veya kişi sahip olduğu şartlar içerisinde ve olduğu gibi betimlenmeye çalışılır. Bu bahsedilenler hiçbir şekilde değiştirilmeye veya etkilemeye çalışılmaz. Öğrenilmek istenilen bir şey söz konusudur ve önemli olan bu bilinmek istenilen şeyi doğru bir şekilde gözleyip tespit etmektir (Karasar, 2014). Tarama araştırması bir olay veya konu ile ilgili katılımcıların düşüncelerinin veya kabiliyet, tutum, ilgi vb. niteliklerinin tespit edildiği çoğunlukla öteki araştırmalara kıyasla daha geniş örneklemler oluşturularak gerçekleştirilen araştırmalardır. Tarama araştırmalarının öne çıkan üç özelliği vardır:

- 1) Geniş bir topluluğun bir konu ile alakalı fikirlerinin veya tutum, endişe, bilgi vb. özelliklerinin betimlenmesi sebebiyle, bu toplumu yansıtabilecek kişilerden oluşan bir bölüm oluşturulur. Bu evrenden örneklemin seçilme durumudur.

- 2) Çalışma için gereksinim duyulan verileri toplama süreci, kişilere yani veri kaynaklarına doğrultulan sorular karşılığında alınan yanıtlara bağlıdır.
- 3) Bahsedilen veriler, özelliği betimlenecek olan topluluğa ait her kişiden değil, o topluluğu yansıtabilen örneklem dediğimiz bir bölümden toplanır.

Tarama araştırmalarının hedefi çoğunlukla çalışma konusu ile alakalı mevcut durumu ortaya çıkararak betimlemektir. Buna bağlı olarak tarama araştırmalarında çoğunlukla büyük bir topluluktan, araştırmacının belirlediği yanıt seçenekleri ile veri toplanmaktadır. Buna ek olarak tarama araştırması yapan araştırmacılar, tutum ve niteliklerin neden oluştuğundan çok, örnekleme bulunan kişiler bakımından nasıl dağılım gösterdiğine odaklanmaktadır (Büyüköztürk ve ark., 2014).

3.2 Evren ve Örneklem

2019-2020 yılları arasında gerçekleşen araştırmada, Kuzey Kıbrıs’da yaşayan genç yetişkinler araştırma evrenini oluşturmaktadır. Araştırmada örneklem 525 katılım gösteren kişi arasından, Gazimağusa ilçesinde ikâmet eden 18-25 yaş aralığındaki 500 birey seçilerek belirlenmiştir. Katılımcılar Gazimağusa ilçesinden seçilirken bölgenin kültürel çeşitliliğe sahip olması ve üniversite şehri olduğu için farklı bölgelerden gelen kişileri barındırması sebebiyle evreni temsil edilebilirliğinin yüksek olması göz önünde bulundurulmuştur. Ayrıca örneklem oluşturulurken, Sekaran (2003)’ın evren büyüklüğüne göre olması gereken örneklem büyüklüğü tablosu dikkate alınmış KKTC İstatistik Kurumu sayfasında bulunan son nüfus sayımına (2011) göre evren yaklaşık olarak tespit edilerek gerekli örneklem büyüklüğü sağlanmıştır. Sekaran (2003)’nın tablosunda mevcut evrene göre gereken örneklem büyüklüğü 377 kişi iken, araştırmada daha fazla katılımcıya ulaşılarak gereken örneklem büyüklüğünden daha büyük bir örneklem oluşturularak 500 kişinin katılımıyla gerçekleşmiştir. Katılımcılara gönüllü katılım esas alınarak kartopu

yöntemiyle ulaşılmış ve bu kişilere araştırma ölçeği gönderilmiştir. Kartopu kavramı, katılımcı sayısının giderek çoğalması sebebiyle kullanılmaktadır. Bu yöntem çoğunlukla niteliksel araştırmalarda tercih edilmektedir. Belirli bir evrenden örneklem seçilir ve birkaç katılımcı belirlenerek onlar aracılığıyla araştırma kriterlerine uyan başka kişilere ulaşılır. Olasılıksız örnekleme yöntemi olan kartopunda araştırmanın evreninde bulunan bir kişiye ulaşılır, ardından o kişinin desteğiyle daha fazla kişiye ulaşılarak örneklem büyüklüğu kartopunun büyümesi gibi genişler (Uzun, 2013). Bu yöntemde bağlantılar ile örneklem oluşturulur ve işlem zorunlu olarak tekrarlayıcıdır.

3.2.1 Araştırmaya Katılanlara Ait Demografik Bilgiler

Araştırmaya katılan genç yetişkinlerin cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu, çalışma durumu ve yaş aralığına ilişkin demografik bilgiler Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1: Demografik değişkenlerin frekans dağılımı

Değişkenler	Kategoriler	Frekans (f)	Yüzdelik (%)
Cinsiyet	Kadın	314	62,8
	Erkek	177	35,4
	Diğer	9	1,8
Medeni durumu	Evli	72	14,4
	Bekar	428	85,6
Eğitim durumu	İlkokul	-	-
	Ortaokul	9	1,8
	Lise	64	12,8
	Üniversite	319	63,8
	Yüksek lisans	83	16,6

	Doktora	24	4,8
	Hiçbiri	1	0,2
Çalışma durumu	Çalışıyor	249	49,8
	Çalışmıyor	251	50,2
Yaş aralığı	18-21	153	30,6
	22-25	347	69,4
Toplam		500	100

Araştırmaya katılım gösteren kişilere ait demografik değişkenlerin dağılımının verildiği Tablo 1'e bakıldığında, katılımcıların 314'ü (%62,8) kadın, 177'si (%35,4) erkek; 72'si (%14,4) evli, 428'i (%85,6) bekar. Genç yetişkinlerin 9'u (%1,8) ortaokul, 64'ü (%12,8) lise, 319'u (%63,8) üniversite, 83'ü (%16,6) yüksek lisans, 24'ü (%4,8) doktora ve 1'i (%0,2) hiçbiri; 249'u (%49,8) çalışıyor, 251'i (%50,2) çalışmıyor. Katılımcıların 153'ü (%30,6) 18-21 yaş aralığında iken, 347'si (%69,4) 22-25 yaş aralığında verilmiştir.

3.3 Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplamak için kullanılan araç iki kısımdan oluşmaktadır. İlk kısımda demografik değişkenlerin belirlenmesi için oluşturulan demografik bilgi formu, ikinci kısımda ise Hasan Hüseyin Altınova ve Veli Duyan tarafından geliştirilen Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği (TCAÖ) bulunmaktadır.

Araştırmada genç yetişkinlerin ölçekte verilen ifadeler hangi düzeyde katıldıklarını belirlemek için 5'li likert kullanılmıştır. Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği'nde; 1) Kesinlikle Katılmıyorum, 2) Katılmıyorum, 3) Kararsızım, 4) Katılıyorum, 5) Kesinlikle Katılıyorum şeklinde ifadeler bulunmaktadır.

3.3.1 Demografik Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından çalışmada kullanılmak üzere ‘demografik bilgi formu’ oluşturulmuştur. Bu formda sonuçlar için etkili olacağı düşünülen cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim durumu ve çalışma durumu, katılımcıların kiminle birlikte yaşadığı gibi değişkenlerle ilgili bilgiler edinmeyi amaçlayan 12 soru bulunmaktadır. Bu soruların değişkenlerle ve ikâmet edilen bölge ile alakalı olan 8 tanesinin doldurulması zorunlu, geriye kalan 4 tanesinin (anne-baba eğitim ve çalışma durumu ile alakalı soruların) doldurulması da tercihe bırakılmıştır. *Cinsiyet* değişkeni için kadın, erkek ve diğer seçenekleri, *yaş* için açık uçlu soru, *uyruk* için KKTC, KKTC ve TC, *Diğer*, *medeni durum* değişkeni için evli, bekâr, *çalışma durumu* için çalışıyor, çalışmıyor, *eğitim durumu* için ilkökul, ortaokul, lise, üniversite, yüksek lisans ve doktora, *birlikte yaşanan kişi* için eş, ebeveyn, yalnız seçenekleri, *ikâmet edilen bölge* için açık uçlu soru oluşturulmuştur. Doldurulması zorunlu olmayan sorularda *anne-baba eğitim durumunda* da aynı seçenekler verilmiş ve *çalışma durumuna* çalışıyor, çalışmıyor seçeneklerinin yanında emekli seçeneği de eklenmiştir.

3.3.2 Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği

Araştırmada genç yetişkinlerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarını ölçmek amacıyla Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, Öğr.Gör. Hasan Hüseyin Altınova ve Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü Öğretim Üyesi Prof.Dr.Veli Duyan tarafından 2013 yılında geliştirilen Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği (TCAÖ) kullanılmıştır. TCAÖ tek boyutlu olup 25 maddeden oluşmaktadır. Ölçekte bulunan maddeler ‘Kesinlikle Katılmıyorum’, ‘Katılmıyorum’, ‘Kararsızım’, ‘Katılıyorum’, ‘Kesinlikle Katılmıyorum’ şeklinde seçenekleri olan 5’li likert tipi ölçekle değerlendirilmiştir.

Olumsuz maddelerin (2.-4.-6.-9.-10.-12.-15.-16.-17.-18.-19.-20.-21.-24. Ve 25. maddeler) puanları ters olarak hesaplanmaktadır. Buna bağılı olarak ölçekten alınabilecek en yüksek puan 125 ve en düşük puan 25'tir. Bu ölçekten 25-125 aralığında alınabilecek puanlardan yüksek puan alan katılımcıların, toplumsal cinsiyet algısının olumlu yönde olduğu belirtilmektedir. Düşük puan alan katılımcıların ise daha geleneksel bir tutumda oldukları ifade edilmektedir. TCAÖ'nin geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları araştırmacılar tarafından yapılarak geçerlik için Kasier- Meyer Olkin (KMO) katsayısı ,882; Barlett testi ki-kare değeri ise 3389,153 (df 435) ve istatistiksel bakımdan anlamlı (sig.=.000) bulunmuş, buna ek olarak güvenilirlik katsayısı ,872 şeklinde bulunmuştur. Bunların sonucunda ölçeğin güvenilirliğinin ve geçerliliğinin yüksek olduğu, yani bu ölçeğin bireylerin toplumsal cinsiyete ilişkin algısını belirlemede kullanabileceğini yansıtmaktadır (Altınova ve Duyan, 2013).

3.4 Veri Toplama Süreci

Araştırmaya başlamadan önce ilk olarak Doğu Akdeniz Üniversitesi (DAÜ) Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü'nden, Yüksek Lisans Tez Öneri formu doldurulup gönderilerek onay alınmış, ardından Bilimsel Araştırma Etik Uygunluk formu doldurulup DAÜ Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'na gönderilerek oradan da 19 Şubat 2020 tarihinde onay alınmıştır. Son olarak da araştırmada kullanılmak üzere belirlenen TCAÖ'ni geliştiren Altınova ve Duyan (2013)'dan da ölçeği kullanmak üzere izin alınarak (Ek-1) çalışmaya başlanmıştır. Araştırma 18-25 yaş aralığında olan ve Gazimağusa'da ikâmet eden 500 genç yetişkinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Ancak bu araştırma Corona virüsün yol açtığı pandemi dönemine denk geldiği için, diğer anket çalışmalarından farklı olarak yüzyüze değıl internet ortamı üzerinden yapılmıştır. Araştırmayı yapabilmek için

öncelikle internette bulunan Google Forms sayfasından form oluşturulmuştur. Bu formun ilk bölümünde katılımcıların çalışma hakkında bilgilendirilmesi ve bilgilerinin gizlilikle korunacağından emin olması için bir bilgilendirme eklenmiş, sonraki bölümde de gönüllü katılım esas alınarak katılımcıların araştırmaya katılmak üzere onayını almak üzere bilgilendirilmiş onam formu eklenmiştir. Formun üçüncü bölümünde ise katılımcıların gizlilik gereği isim-soyisimleri alınmayarak demografik bilgi formu doldurmaları istenmiş, son bölümde de TCAÖ'ni doldurmaları beklenmiştir. Araştırma formu katılımcılara, bu forma ait link gönderilerek ulaştırılmıştır. Yukarıda 3.2 Evren ve Örneklem kısmında da bahsedildiği gibi, istenilen katılımcı sayısına kartopu yöntemiyle ulaşılmıştır. Bu yöntemle belirli katılımcılara form gönderilerek onların da kendi çevrelerinde örneklem seçimindeki kriterlere uyan (18-25 yaş aralığında olan ve Gazimağusa'da yaşayan) kişilere bu formu göndermeleri istenmiştir. Verilerin toplanması 3 Nisan 2020 tarihinde başlayıp 1 Temmuz 2020 tarihinde sona ermiştir. Veriler analiz edilmeden önce titizlikle kontrol edilerek, araştırmaya uygun nitelikte olan veriler değerlendirmeye alınmıştır.

3.5 Verilerin Analizi

Araştırma sonucunda toplanan veriler SPSS 20 programına yüklenerek demografik bilgiler için frekans (f) ve yüzdelik (%) değerler bulunmuştur. Genç yetişkinlerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarını tespit etmek için de betimsel istatistikler olarak bilinen ortalama ($\bar{x}$) ve standart sapma (ss) değerleri kullanılmıştır. Bağımsız değişkenlere göre toplumsal cinsiyete ilişkin tutumları kıyaslamak için de bağımsız örneklem için t-testi ve tek yönlü ANOVA testlerine başvurulmuştur. Araştırmada bağımsız örneklem için t-testi iki bağımsız örneklemin ortalamaları arasındaki farkın anlamlılığını test etmek için kullanılırken,

tek yönlü ANOVA ise, üç veya daha fazla bağımsız örneklem ortalamaları arasındaki farkın anlamlılığını hesaplamak için kullanılmıştır.

3.6 Geçerlik ve Güvenirlik

Araştırmada kullanılan ölçeğin güvenirlilik ve geçerliği yeniden hesaplanmış, araştırmada kullanılmak için uygunluğuna bakılmıştır. Ölçeği geliştirenler tarafından kullanılan testlerden yola çıkılarak güvenirlilik için Cronbach Alpha (α) ve geçerlilik için Kaiser-Meyer Olkin (KMO) ve Barlett kullanılmıştır. Bilindiği üzere ölçme aracının yapı geçerliliği, bu ölçeğin istenilen özelliği ne düzeyde doğru ölçtüğünü yansıtmaktadır. Yapı geçerliliğini ölçen KMO katsayısı 1'e doğru yaklaştıkça verilerin analiz için uygun olduğunu göstermektedir. Güvenirlilik için kullanılan α ise ölçeğin iç tutarlılığı hakkında bilgi vermektedir.

Ölçeği geliştiren kişilerin yaptığı güvenirlilik ve geçerlik çalışmasında yukarıda bahsedilmiş olup, güvenirlilik için α katsayısı ,872 olarak ve geçerlik için yapılan KMO ve Barlett sonuçlarında ise KMO = ,882 bulunmuş, Barlett testinde ise ki-kare = 3389,153 olarak df =435 ve significant değeri ise $p < ,001$ olarak bulunmuştur. Buradan yola çıkarak araştırma için yapılan geçerlik testlerinin sonuçları aşağıdaki Tablo 2'de ve güvenirlilik için α katsayısı Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 2: Araştırma için KMO and Bartlett's testi sonuçları

Kaiser-Meyer-Olkin	Örnekleme Yeterliliği Ölçüsü	,964
Bartlett's Test of Sphericity	Yaklaşık Ki-Kare	8105,790
	df	300
	Sig.	,000

Tablo 3: Araştırma için güvenirlik analizi sonuçları

Ölçeğin Boyutları	Madde Sayısı	Cronbach Alpha Güvenirlik Katsayısı
1	25	,875

Yukarıda verilen tablolardan da anlaşılacağı üzere bu araştırma ile ilgili yapılan testler sonucunda, güvenirlik için bulunan α katsayısı ,875 ve geçerlik için bulunan KMO ,964 ile Barlett's test sonucu ise 8105, 790 ve significant değeri ,000 bulunmuş ayrıca, verilerin normal dağılım gösterdiği tespit edilmiştir. Bu değerlere göre araştırmada kullanılan ölçeğin güvenirliğinin ve geçerliğinin sağlandığı söylenebilir.

Bölüm 4

BULGULAR

Bu bölümde araştırmaya ait soruların cevaplanması için toplanan verilerin, yöntem kısmında belirtilen tekniklerle analiz edilerek ulaşılan bulgular yer almaktadır. Araştırmanın neticesinde edinilen bulgular, alt problemler doğrultusunda aşağıda verilmiştir.

Katılımcıların ortalamalarının alabileceği en düşük puan '1,00', en yüksek ortalama puanı ise '5,00' olarak belirlenmiştir. Ortalama puanı 1'e yaklaştıkça geleneksel bir tutumun bulunduğunu, 5'e yaklaştıkça ise eşitlikçi bir tutumun varlığını göstermektedir.

4.1 Ölçeğe Ait Ortalama ile İlgili Bulgular

Birinci alt problem olan 'Genç yetişkinlerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları hangi yöndedir?' ile ilgili edinilen verilerin betimleyici istatistikleri Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4: Ölçeğe ait betimleyici istatistikler

	Ortalama	SS
Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği	3,01	,49739

Tablo 4'te ölçekten alınan puanların tanımlayıcı istatistikleri görülmektedir. Katılımcıların tutumlarına bağlı olarak ölçekten aldıkları ortalama puanlarına bakıldığında toplumsal cinsiyet algısı ölçeğinin genelinde $\bar{x} = 3,01$ bulunmuştur.

Ölçekten alınan en yüksek puan, katılımcının toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin eşitlikçi bir tutumda olduğunu, alınan en düşük puan ise geleneksel bir tutumda olduğunu göstermektedir. Buna bağlı olarak ölçekten alınan genel ortalamaya bakıldığında, katılımcıların toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarının olumlu yönde olduğu görülmektedir. Katılımcıların tutum ortalamaları ile ilgili frekans dağılımı aşağıdaki Tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 5: TCAÖ ortalamaların frekans dağılımı

TCAÖ Ortalamaların Frekans Dağılımı	Minimum	Maksimum	Frekans (f)	Yüzdeler (%)
	1,00	5,00		
1,00			3	,6
1,50			3	,6
2,00			9	1,8
2,50			61	12,2
3,00			373	74,6
3,50			26	5,2
4,00			4	,8
4,50			8	1,6
5,00			13	2,6
Toplam			500	100,0

4.2 Bağımsız Değişkenler ile İlgili Bulgular

Bu bölümde araştırmanın ikinci alt problemi olan ‘Genç yetişkinlerin bağımsız değişkenlere (cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, çalışma durumu, medeni durum, beraber yaşanılan kişi) göre toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları nedir?’ ile ilgili edinilen bulgulara yer verilmiştir.

4.2.1 Genç Yetişkinlerin Cinsiyet Değişkenine Göre Tutumları

Genç yetişkinlerin cinsiyet değişkenine göre toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarını tespit etmek için yapılan tek yönlü ANOVA testinin sonucu Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6: Genç yetişkinlerin cinsiyet değişkenine göre toplumsal cinsiyet rolleriyle ilgili tutum düzeylerine ilişkin tek yönlü ANOVA testi sonuçları

	Kareler Toplamı	SD	Kare Ortalaması	F	p
Gruplararası	1,564	2	,782	3,189	,042
Gruplarıçi	121,886	497	,245		
Toplam	123,450	499			

*p < ,05

Tablo 6 incelendiğinde araştırmada kadın, erkek ve diğer olarak gruplandırılan genç yetişkinlerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarında, cinsiyet değişkenine bağlı olarak aralarında anlamlı fark ($F(2, 497) = 3,189, p = ,042$) olduğu tespit edilmiştir. Bu farkın hangi gruplar içerisinde olduğunu görmek amacıyla Post-hoc testi olarak Games-Howell testi yapılmıştır. Bu testin sonucuna göre bahsedilen anlamlı fark ($p < ,05$) kadın ile erkek katılımcılar arasında bulunmuştur. Kadın katılımcıların toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin puan ortalamaları ($\bar{x} = 3,05$), erkek katılımcıların puan ortalamalarına ($\bar{x} = 2,93$) göre daha

yüksek olduğu saptanmıştır. Buradan, kadın katılımcıların erkek katılımcılara göre daha eşitlikçi bir tutuma sahip olduğu gözlemlenmiştir.

Tablo 7: Genç yetişkinlerin cinsiyet değişkenine göre toplumsal cinsiyet rolleriyle ilgili tutum düzeylerine ilişkin Post hoc testi – Games-Howell sonuçları

Gruplar	N	Ortalama	SS	Kadın	Erkek	Diğer
Kadın	314	3,05	,46053		p < .05	p > .05
Erkek	177	2,93	,56157			p > .05
Diğer	9	3,00	,00000			

* p < ,05

4.2.2 Genç Yetişkinlerin Yaş Değişkenine Göre Tutumları

Genç yetişkinlerin yaş değişkenine göre toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarını saptamak için yapılan bağımsız örneklem için t-testi sonuçları aşağıda Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8: Genç yetişkinlerin yaş değişkenine göre toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutum düzeylerinin bağımsız örneklem için t-testi sonuçları

Yaş	N	Ort.(SS)	SD	t	p
18-21	153	3,00 (,47120)	498	-,201	,841
22-25	347	3,01 (,50914)			

*p < 0,5

Genç yetişkinlerin yaş aralıklarına göre toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarına bakıldığında, 18-21 yaş aralığındaki katılımcıların ortalamaları ($\bar{x} = 3,00$, $ss = ,47120$) ile 22-25 yaş aralığındaki katılımcıların ortalama puanları ($\bar{x} = 3,01$, $ss = ,50914$) daha düşük olmakla birlikte anlamlı bir fark görülmemiştir ($t(498) = -,201$, $p > 0,5$).

4.2.3 Genç Yetişkinlerin Eğitim Düzeyine Göre Tutumları

Genç yetişkinlerin eğitim düzeyine göre toplumsal cinsiyet rolleriyle ilgili tutumlarını ölçmek için yapılan tek yönlü ANOVA testinin sonuçları Tablo 9'da verilmiştir.

Tablo 9: Genç yetişkinlerin eğitim düzeylerine göre toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarının tek yönlü ANOVA testi sonuçları

	Kareler Toplamı	SD	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplararası	2,933	5	,587	2,404	,036
Gruplarıçi	120,517	494	,244		
Toplam	123,450	499			

*p < .05

Genç yetişkinlerin eğitim düzeylerine göre toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları arasında anlamlı bir fark vardır (F (5, 494)= 2,404, p = ,036).

4.2.4 Genç Yetişkinlerin Çalışma Durumuna Göre Tutumları

Genç yetişkinlerin çalışma durumuna göre toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarını bulmak için yapılan bağımsız örneklem için t-testi sonuçları aşağıdaki Tablo 10' da verilmiştir.

Tablo 10: Genç yetişkinlerin çalışma durumuna göre toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarının bağımsız örneklem için t-testi sonuçları

Çalışma Durumu	N	Ort.(SS)	SD	t	p
Çalışıyor	249	2,99 (,48354)	498	-,807	,420
Çalışmıyor	251	3,02 (,51110)			

*p < 0,5

Katılımcıların çalışma durumlarına bağlı olarak toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarına bakıldığında; Çalıştığını belirten kişilerin ortalama puanları ($\bar{x}=2,99$, $ss=,48354$), çalışmadığını belirten kişilerin ortalama puanlarına göre ($\bar{x}=3,02$, $ss=,51110$) daha düşüktür ve iki grup arasındaki farkın anlamlı olduğu saptanmıştır ($t(498)=-,807$, $p<0,5$). Bu sonuçlara göre çalışan bireylerin, çalışmayan bireylere göre daha geleneksel bir tutuma sahip oldukları gözlemlenmiştir.

4.2.5 Genç Yetişkinlerin Medeni Hâline Göre Tutumları

Genç yetişkinlerin medeni hâline göre toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarının bağımsız değişkenler için t-testi sonuçları Tablo 11’de gösterilmiştir.

Tablo 11: Genç yetişkinlerin medeni hâline göre toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarının bağımsız değişkenler için t-testi sonuçları

Medeni Durumu	N	Ort.(SS)	SD	t	p
Evli	72	2,97 (,42698)	498	-,696	,487
Bekâr	428	3,01 (,50844)			

* $p < 0,5$

Genç yetişkinlerin medeni durumlarına göre toplumsal cinsiyet rolleri ile ilgili tutumları incelendiğinde; evli olan katılımcıların ortalama puanları ($\bar{x}=2,97$, $ss=,42698$), bekâr olan katılımcıların ortalama puanlarına ($\bar{x}=3,01$, $ss=,50844$) göre anlamlı bir düzeyde daha düşüktür ($t(498)=-,696$, $p<0,5$). Buna bağlı olarak bekâr katılımcıların toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarının, evli olan katılımcılara göre daha eşitlikçi bir yapıda olduğu sonucuna varılmıştır.

4.2.6 Genç Yetişkinlerin Birlikte Yaşanılan Kişiyeye Göre Tutumları

Genç yetişkinlerin hane içerisinde birlikte yaşadığı kişiyeye göre toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarını saptamak için kullanılan tek yönlü ANOVA testinin sonuçları aşağıdaki Tablo 12’de verilmiştir.

Tablo 12: Genç yetişkinlerin birlikte yaşadığı kişiyeye göre toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarının tek yönlü ANOVA testi sonuçları

	Kareler Toplamı	SD	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplararası	,251	2	,125	,505	,604
Gruplarıçi	123,199	497	,248		
Toplam	123,450	499			

*p < .05

Genç yetişkinlerin hanede kiminle yaşadıklarına bağlı olarak toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarına bakıldığında gruplararasıda anlamlı bir fark bulunamamıştır ($F(2, 497) = ,505, p = ,604$).

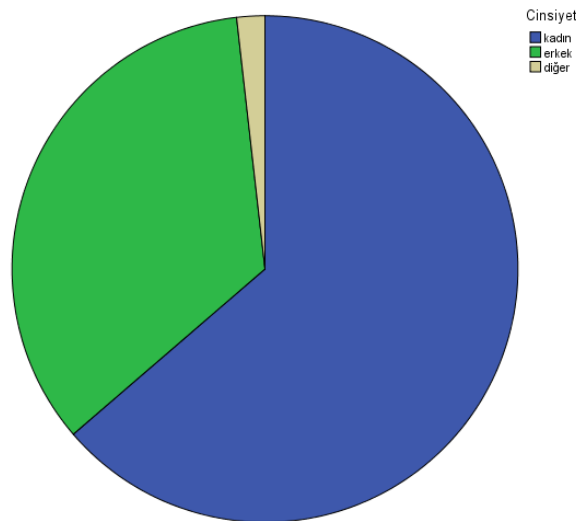
Bölüm 5

TARTIŞMA

Bu bölümde genç yetişkinlerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları ile ilgili elde edilen bulgular araştırmanın hedefleri doğrultusunda tartışılmıştır.

5.1 Genç Yetişkinlerin Demografik Özelliklerine Göre Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları İle İlgili Tartışma ve Yorum

Genç yetişkinlerin Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği'nden aldıkları puanlar cinsiyet değişkenine göre incelendiğinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Bu bulgu toplumsal cinsiyete ilişkin tutumların cinsiyete göre değiştiği anlamındadır. Kadın katılımcıların erkek katılımcılara göre daha eşitlikçi bir tutuma sahip olduğu tespit edilmiştir. Aşağıdaki Şekil 1'de genç yetişkinlerin cinsiyet değişkenine göre dağılımı gösterilmiştir.

Şekil 1: Toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumların cinsiyet değişkenine göre dağılımı

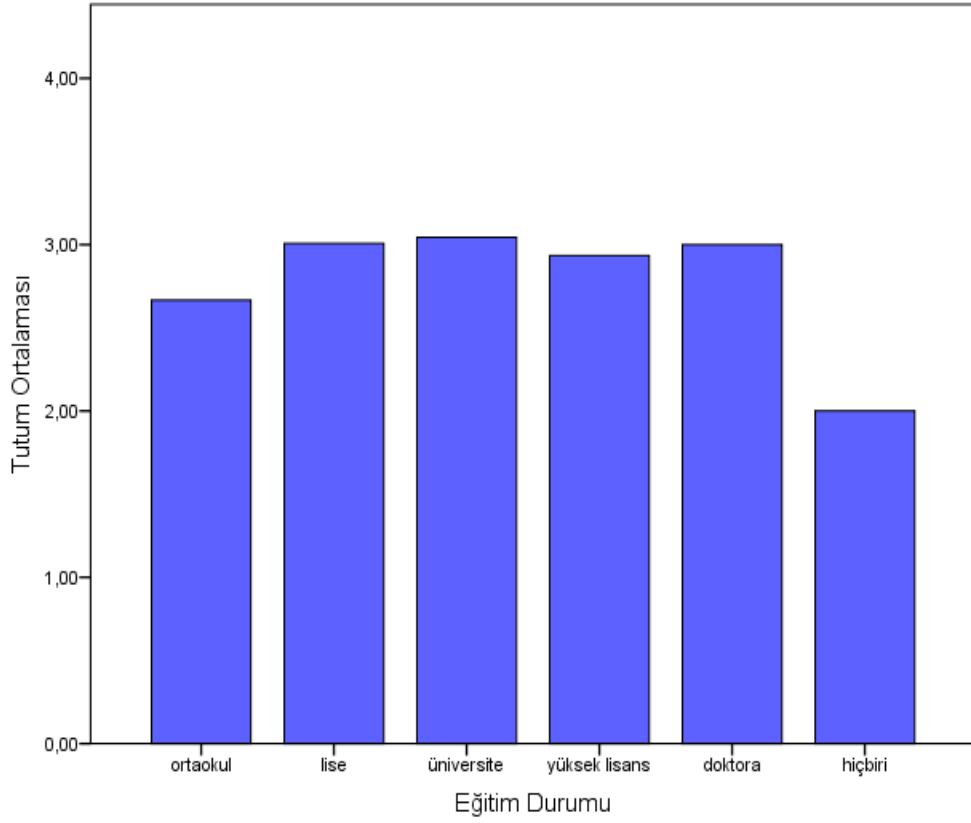
Araştırmada cinsiyet değişkenine göre toplumsal cinsiyete ilişkin tutum farklılığına benzer başka araştırmalar da bulunmaktadır. Vefikuluçay ve ark. (2007)'nın çalışma yaşamı, toplumsal yaşam, evlilik ve aile yaşamı ile ilgili toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin bakışaçılarını belirlemek üzere yaptığı araştırmada; erkek öğrencilerin kadın öğrencilere göre daha geleneksel bir tutum sergilediklerini tespit etmiştir. Benzer şekilde Seçgin ve Tural (2011), öğretmen adaylarının toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarını belirlemek amacıyla yaptığı çalışmada tutumların cinsiyet değişkenine göre farklılık gösterdiğini belirlemişlerdir. Bu çalışmada kadın ile erkek katılımcıların kendi cinslerinin lehine olan cevaplar verdikleri saptanmıştır. Ayrıca Öngen ve Aytaç (2013)'ın üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rolüyle ilgili algılarını ve yaşam değerlerini araştırmak üzere yaptığı çalışmada; kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha yüksek ortalamaya sahip olduğunu, diğer bir deyişle kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha eşitlikçi tutuma sahip olduklarını bulmuştur. Buna benzer olarak Çelik ve ark. (2013)'nın toplumsal cinsiyete ilişkin tutumları belirlemek üzere yaptığı çalışmada da; mevcut çalışmayla benzer bulgulara ulaşp kadın katılımcıların erkek katılımcılara göre daha eşitlikçi bir tutum sergiledikleri belirlenmiştir. Cinsiyet değişkeni doğrutusunda toplumsal cinsiyete ilişkin tutumların incelendiği başka bir araştırmada da Güzel (2016), kadın katılımcılar ile erkek katılımcıların tutumları arasında anlamlı bir fark bulmuş ve erkeklerin kadınlara göre daha düşük puan alarak, geleneksel bir tutuma sahip oldukları sonucuna varmıştır.

Katılımcıların yaş grubuna göre tutumlarında bir farklılık gösterip göstermediğine bakıldığında ise, anlamlı bir fark görülememiştir. Genç yetişkinlerin yaşlarının farklı olması toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarına belirgin bir etki yaratmamıştır. Erzeybek (2015) de benzer şekilde, anne-babaların çocuklarını

yetiştirirken sahip oldukları toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarını incelediği çalışmasında anne ve babaların yaşları ile tutumları arasında önemli düzeyde bir fark bulamamıştır.

Baykal (2016) tarafından yapılan ve üniversiteli öğrencilerin cinsiyet rolleri ile ilgili tutumlarını saptamak üzere yaptığı çalışmasında yaşa bağlı olarak tutumlarda herhangi bir fark bulamamıştır. Bu sonucu, toplumsal cinsiyet kimliğinin çocuk yaşlarda kazanılması ve kalıpyargıların genç yetişkinlik dönemine gelmeden tamamen yerleşmesine bağlamaktadır. Bu kadar erken yaşta yer eden bir olgunun ilerleyen yıllardaki eğitim süreciyle değişmeyeceğini de vurgulamıştır.

Araştırmanın diğer bir değişkeni olan eğitim durumuna bakıldığında, genç yetişkinlerin eğitim düzeyi ile katılımcıların toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları arasında belirgin bir fark görülmüştür. Genç yetişkinlerin eğitim düzeyi arttıkça cinsiyet rollerine ilişkin daha eşitlikçi bir tutuma sahip oldukları tespit edilmiştir. Bu fark özellikle eğitim durumu ortaokul ile üniversite olan katılımcılar arasında gözlemlenmiştir. Üniversite düzeyindeki kişilerin ortaokul eğitim düzeyine sahip kişilere göre daha eşitlikçi bir tutuma sahiptir. Bu değişkene ilişkin sonuçlar aşağıdaki Şekil 2’de gösterilmiştir.

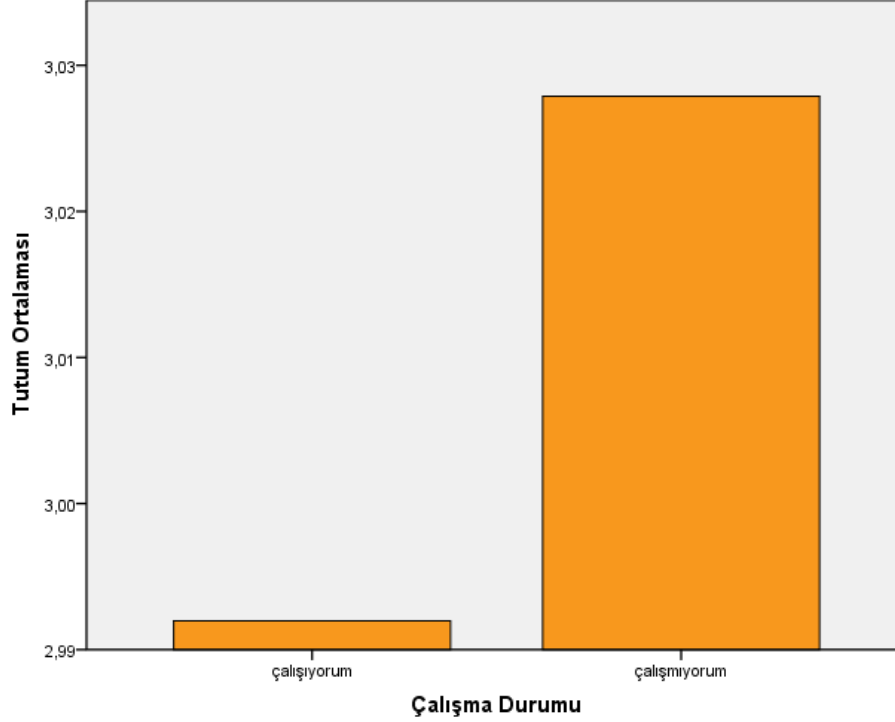
Şekil 2: Toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumların eğitim düzeyine göre dağılımı

Buradan da anlaşılacağı üzere Baykal (2016) her ne kadar eğitimin çocuklukta öğrenilen toplumsal cinsiyet kalıpyargılarına etki etmediğini belirtmiş olsa da bu çalışmada eğitim düzeyinin yükselmesiyle kişilerin geleneksel tutumun aksine daha eşitlikçi bir tutum sergiledikleri bulunmuştur.

Çelik ve ark. (2013) üniversite öğrencilerinin cinsiyet eşitliği tutumlarını belirlemek üzere yaptığı araştırmada katılımcıların mezun oldukları lise türü ve şu anda okudukları üniversite bölümlerine göre tutumlarının farklılık gösterdiğini bulmuştur. Ayrıca Erzeybek (2015) de benzer biçimde, Kuzey Kıbrıs'ta yaptığı çalışmasında anne-babaların eğitim durumları ile tutumları arasında önemli bir fark tespit etmiştir.

Genç yetişkinlerin çalışma durumu ile toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları arasındaki ilişki incelendiğinde, çalışan katılımcıların çalışmayan

katılımcılara göre daha geleneksel bir tutuma sahip olduğu sonucuna varılmıştır. Bu sonuçlar Şekil 3'te verilmiştir.

Şekil 3: Toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumların çalışma durumuna göre dağılımı

Yapılan araştırmanın sonucunda çalışmayan kişilerin daha eşitlikçi tutuma sahip olmalarının sebebi, yaşa bağlı olarak ebeveynlerinin gelir düzeylerine bağlı bir yaşam sürdürmeleri ve bu nedenle çalışan katılımcılara göre refah seviyesi daha yüksek bir hayata sahip olmaları etken görülmektedir. Çalışan kişilerin daha zor koşullarda çalışıyor olmaları ve gelir düzeyleri daha düşük olmaları, geçimi ebeveynleri tarafından sağlanan kişilere göre daha geleneksel tutumda tespit edilmelerine yol açmıştır.

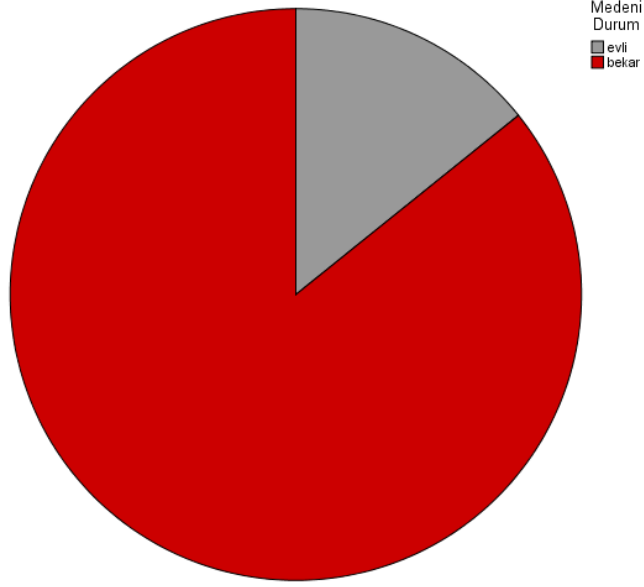
Güzel (2016) ise, bu sonucun aksine çalışma durumu ile tutumlar arasında önemli bir fark bulamamıştır. Araştırmacı bunun sebebinin katılımcıların yaş

ortalamasının küçük olması, hayata olan perspektiflerinin ve ev içerisindeki yükümlülüklerinin farklı olmasına bağlamaktadır.

Öcal Yüceol (2016), toplumsal cinsiyete ilişkin tutumları incelerken kişilerin gelir düzeyini de değişken olarak belirlemiş ancak bu değişkene göre katılımcılar homojen dağılmadığı için analiz etmemiştir. Bunun sebebi olarak da katılımcıların yaşına bağlı olarak gelir düzeyleri sonuçlarının sağlıklı çıkmayacağı gösterilmiştir.

Çiçek ve Çopur (2018) ise, katılımcıların gelir düzeyleri ile tutumları arasında anlamlı bir fark bulmuştur. Gelir düzeyi düşük olan katılımcıların yüksek olan katılımcılara göre daha geleneksel bir tutuma sahip olduğunu tespit etmiştir. Bahsedilen çalışmaların sonuçlarının değişkenlik göstermesinin sebebi, çalışmalara dahil edilen kişilerin çoğunlukla öğrenci olması ile yaş ortalamalarının küçük olması görülmektedir. İncelenen araştırmalar, bu araştırmadan farklı olarak örneklemelerini üniversite öğrencileri ile sınırlamaları sebebiyle, çalışma durumunu değişken olarak almamış ve bu nedenle mevcut araştırma ile sağlıklı bir karşılaştırma sağlanamamıştır.

Araştırmaya katılan kişilerin medeni durumları ile toplumsal cinsiyete ilişkin tutumları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Bekâr katılımcıların evli katılımcılara göre daha eşitlikçi bir tutuma sahip olduğu gözlemlenmiştir. Genç yetişkinlerin medeni durumuna göre dağılımı Şekil 4'te gösterilmiştir. Evli bireylerin ev yaşamlarında alışlageldik toplumsal cinsiyet rollerine uygun bir yaşam sürmeleri etkili bir faktör olarak değerlendirilmiştir. Bunun yanında diğer önemli bir faktör; bekâr bireylerin henüz evliliğe adım atmamış olmaları, hanedeki sorumluluklardan ve evdeki toplumsal cinsiyete ilişkin kalıpyargılardan uzak olmalarıdır.

Şekil 4: Toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumların katılımcıların medeni durumuna göre dağılımı

Yüceol ve Ecem (2016)'nın çalışmasında, katılımcıların ilişki durumuna göre tutumları incelendiğinde, flört eden kişilerin düşünce yapılarının nişanlı ve evli kişilere göre daha eşitlikçi olduğu bulunmuştur. Bunun sebebi olarak, nişanlı ve evli kişilerin ilişkilerinin sosyal çevreye karşı resmiyet kazanmış olması ve buna bağlı olarak ailelerin, sosyal çevrenin de bu ilişkiye dahil olmasıyla, bireylerin birbirlerine karşı sorumlulukları artmış, ayrıca aile ve sosyal çevrelerinin beklentileri, ileriye dönük sorumlulukları onların tutumlarını etkilemiş olması gösterilmiştir. Buna ek olarak flört eden bekâr bireylerin ise evlilerin aksine, yalnızca birbirlerine karşı sorumlulukları olması onları daha eşitlikçi tutuma sahip yaptığı söylenmiştir.

Bekleviç ve Kıran (2017)'in yaptığı çalışmada araştırma görevlisi doktorların toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları medeni durumlarına göre incelenmiş ancak ters bir sonuca varılarak herhangi bir ilişki bulunamamıştır.

Araştırmada literatürdeki diğer çalışmalardan farklı olarak katılımcıların yaşamlarını hane içerisinde kimlerle sürdürdüğüne bakılmıştır. Ancak önemli bir fark bulunamamıştır. Bunun sebebi olarak, katılımcıların büyük bir çoğunluğunun

ebeveynleri ile birlikte yaşaması ve araştırmaya yalnızca 18-25 yaş aralığındaki genç yetişkinlerin dahil edilmesi görölmektedir. Bu değişkene ait anlamlı bir sonuç bulunamadığı ve ayrıca bu konuyla ilgili literatürde kaynak bulunamadığı için diğer çalışmalarla karşılaştırma yapılmamıştır.

Bölüm 6

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde elde edilen sonuçlardan bahsedilmiş ve bu sonuçlar doğrultusunda ilerleyen zamanlarda yapılabilecek çalışmalar için öneriler sunulmuştur.

Araştırmanın örneklemini Gazimağusa bölgesinde ikâmet eden ve 18-25 yaş aralığındaki genç yetişkin bireyler ile sınırlandırılmıştır. Buna bağlı olarak, sonuçların tüm Kuzey Kıbrıs'taki bireylere genellenmesi zorlaşsa da Gazimağusa bölgesinde farklı yerleşim yerlerinden gelen birçok kişinin yaşadığı ve örneklemin büyüklüğü dikkate alınarak araştırmanın temsil edilebilirliği olduğu söylenebilir. Bu araştırmaya benzer bir araştırma Kuzey Kıbrıs'ın farklı yerleşim yerleri de dahil edilerek yapılabilir.

Çalışma yalnızca 18-25 yaş aralığındaki bireyleri kapsamaktadır. Mevcut verilerin daha geniş alanda değerlendirilebilmesi için farklı yaş gruplarından da örneklem seçilebilir ve bu yaş grupları arasında karşılaştırmalar yapılabilir.

Ayrıca araştırmada çalışma durumu, beraber yaşanan kişi ve medeni durum gibi değişkenler incelenmiş, ancak yaş örnekleminin sınırlı olması nedeniyle bu kategorilere eşit dağılım olmamıştır; katılımcıların büyük bir çoğunluğunun henüz çalışmayan, ebeveynleriyle beraber yaşayan ve bekâr kişiler olduğu görülmüştür. Farklı bir araştırmada yine bu değişkenler incelenerek daha güvenilir neticelerin elde edilebilmesi için gruptaki kişi dağılımının eşit olması için kontrollü bir örnekleme seçimi yapılabilir.

Araştırmanın değişkenlerine bakıldığında, temel değişken olan cinsiyet kategorisinde istenilen sonuca ulaşılarak cinsiyetler arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Eğitim düzeyi, çalışma durumu ve medeni durum değişkenlerinde de tutumlar arasında belirgin bir fark görülmüş ancak yaş ve birlikte yaşanan kişi değişkenlerinde tutumlar arasında kayda değer bir fark bulunmamıştır. Bunun sebebi yaş gruplarının arasında çok büyük bir fark olmaması ve yaşların birbirine yakın olması, ayrıca yine yaş aralığı sebebiyle çoğu katılımcının ebeveynleriyle bir arada yaşıyor olmasıdır. Belirgin fark bulunmayan değişkenlerin örnekleminin farklı bir çalışmada daha geniş kapsamlı oluşturulması, bilhassa yaş aralığının genişletilmesi, bu çalışmanın analiz neticeleri için de yararlı olacaktır.

Bu araştırma ve literatürdeki benzeri araştırmaların sonucuna bakıldığında, katılımcıların toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarını etkileyen birçok değişken bulunmaktadır. Araştırmayla ilgili olarak bu tutumları etkileyen değişkenlerin katılımcıların cinsiyetinin, eğitim düzeyinin, çalışma ve medeni durumunun olduğu gözlemlenmiştir. Araştırmanın sonucunda kadın genç yetişkinlerin erkek genç yetişkinlere göre daha eşitlikçi bir tutum sergilediği bulunmuştur. Bu belirgin farkın oluşmasındaki sebep olarak, kadınların hayatlarında uğradıkları eşitsizlikleri ve ayrımcılıkları farkında olup, yetiştirilme tarzlarının erkeklere göre daha kısıtlayıcı olduğunun bilincinde olmaları ve eşit bir yaşam istemeleri görülmektedir. Kadın ve erkek arasındaki tutum farklarının yok edilmesi ve geleneksel tutumların eşitlikçi tutuma dönüştürülmesi için toplumdaki bireylerin, Toplumsal Cinsiyet Şeması Kuramı'nda bahsedilen androjen bireylere dönüşmesi için çaba sarf edilmelidir. Bununla ilgili olarak eğitim düzeyi yüksek olan kişilerin düşük eğitim düzeyine sahip kişilere göre daha eşitlikçi bir tutum sergiledikleri de tespit edilmiştir. Buradan yola çıkarak eşitliğin sağlanmasındaki en önemli faktörün

eğitim olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Toplumsal Cinsiyet Şeması Kuramın'da da bahsedildiği üzere bireyler çocukluk döneminde yaşadığı alandan topladığı bilgileri kavrar, kodlar ve analiz eder. Bu edinilen bilgiler yaşadıkları kültürün onların cinsiyetine bağlı olarak yansıttığı rolleri de içermektedir. Bu nedenle bu rollerden bağımsız, daha androjen ve eşitlikçi bireyler oluşturulması için çocuğun anne ve babadan sonra en önemli sosyalleştiği alan olan okulun verdiği eğitimin dönüştürülmesi önemlidir. Kuzey Kıbrıs'ta Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile DAÜ-Kadın Araştırmaları ve Eğitim Merkezi (KAEM), LAÜ (Lefke Avrupa Üniversitesi), YDÜ (Yakın Doğu Üniversitesi), UKÜ (Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi), ODTÜ (Orta Doğu Teknik Üniversitesi) ve FÜ (Fıncal Üniversitesi) arasında yapılan işbirliği ile imzalanan protokolün hayata geçirilmesi önem arz etmektedir. Bu protokol doğrultusunda I. Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı çerçevesinde kararlaştırılan eğitimlerin verilmesi ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği konulu dersin okul müfredatlarına eklenmesi gerekmektedir. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği konusundaki bir ders müfredata eklenerek, daha erken yaşlarda eşitlikçi tutuma sahip bireyler yetiştirilebilecektir.

Buna ek olarak çalışan bireylerin çalışmayanlara göre daha geleneksel bir tutuma sahip oldukları bulunmuştur. Konuyla ilgili olarak çalışma yaşamındaki cinsiyete dayalı ayrımcılıklar önemli görülmektedir. Özellikle iş yerinde yapılan ve çokça bilinen bir cinsiyet ayrımcılığı terfi ve yüksek makamlara atamalarda görülmektedir. Cam tavan olarak bilinen ve çoğunlukla kadınların maruz kaldığı bu ayrımcılık, kişinin iş yerinde bir seviyeye kadar gelip, sonrasında terfi alamama durumudur. Kadının ev içerisinde sorumluluklarının olması ve doğurgan olduğu için ek olarak annelik görevine sahip olması sebep olarak gösterilerek, cam tavan uygulanmaktadır. Kadının özel alandaki iş yükü, duygusal olarak nitelendirilmesi ve

erkek bireylerde olan ‘liderlik’ becerilerinin kadında ‘zayıf’ olduğuna ilişkin geleneksel tutumlar, karşı cinsdeki iş arkadaşıyla aynı performansı –hatta daha fazlasını- gösterse bile cam tavan uygulamasıyla terfiyi erkek iş arkadaşı almaktadır. Kişilerin özel yaşamlarında olduğu gibi iş yerlerinde de deneyimledikleri bu geleneksel tutumdaki davranışlar, onları öğrenilmiş çaresizliğe sürüklemekte ve bu durumu değiştirmek yerine olduğu gibi kabul etmeye zorlamaktadır. Buna bağlı olarak çalışma yaşamında cinsiyet eşitsizliğine ve adaletsiz iş dağılımına maruz kalan bireyler bu durumu kendi içlerinde normalleştirerek, maruz kaldıkları ayrımcılığa tepki göstermek yerine, işinden olma kaygısıyla bu durumu kabullenmektedir. Böylelikle çalışma yaşamındaki eşitsizlik günyüzüne çıkarılmayıp önüne geçilememektedir. Buna çözüm olarak ise, TOCED (Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Dairesi) Yasası ve I. Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı kapsamında oluşturulan amaçları gerçekleştirmek ve kadına yönelik şiddeti engellemek, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile kadına yönelik şiddetle mücadele konusunda farkındalık yaratmak, toplumsal zihniyet dönüşümünü sağlama konusunda etkili hizmetin olmasını ve şiddete uğrayan bireylere anında müdahale yapılması amacıyla, KKTC Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı okullarda görev alan öğretmenlere, kamu çalışanlarına, Sağlık Bakanlığı’na bağlı hastanelerdeki acil servislerinde görev yapanlara, Merkezi Cezaevindeki mahkumlara, Polislere, Askerlere ve Özel sektördeki çalışanlara Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları alanında uzman olan kişilerce, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ile ilgili eğitim verilmelidir. Bu sayede okul müfredatına eklenen Toplumsal Cinsiyet Eşitliği dersi ile bireylerin çocukluk döneminde eşitlikçi bir tutuma sahip olması sağlanırken, diğer yandan yetişkin bireylerin alacağı eğitimler ile de gerek özel gerek ise çalışma yaşamındaki geleneksel tutumlarının dönüştürülmesi sağlanacaktır.

Son olarak da bekâr katılımcıların evli katılımcılara göre daha eşitlikçi bir tutuma sahip olduğu sonucuna varılmıştır. Bu sonuca varılarak aslında evlilik yaşamındaki geleneksel rollerin devam ettiği görülmüştür. Ev işlerinin ve çocuk bakımının tamamen kadına ait olduğu, evi geçindirmenin, para kazanmanın ise erkeğe ait olduğu vb. düşüncelerin özel alanda halen daha sürdürüldüğü açıktır. Bu ataerkil yapıdaki zihniyetin dönüştürülmesi ve onun yerine ev işlerinde daha adaletli ve eşit bir dağılımın sağlanması, çocuk bakımının her iki ebeveynin sorumluluğu olduğunu, hem kadının hem erkeğin çalışarak evin geçimine katkı koymasının gerektiği gibi daha eşitlikçi düşünceleri evli bireylere ve evlenecek olan bireylere kazandırmak için gerekli eğitimler verilmelidir. Bu eğitimler Kuzey Kıbrıs'taki belediyeler ile Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları üzerinde uzman kişilerin işbirliğine varılarak seminerler organize edilmelidir. Verilecek olan bu eğitim evlenmek için belediyelere başvuran çiftlere koşul şeklinde sunularak katılım sağlanmalıdır. Bu eğitimler sayesinde özel alandaki adaletsiz iş dağılımının önüne geçilmesini ve bakım yükünün ağırlığının kadının omuzlarından alınmasını sağlayacaktır. Ayrıca evi geçindirme sorumluluğu da sadece erkeğin görevi olarak görülmekten çıkacaktır.

Araştırmanın temel problemi olan genç yetişkinlerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutum puanları eşitlikçi tutuma eğilimli olarak belirlenmiştir. Ancak elde edilen sonuçlara bakıldığında çok yüksek puanlar ile belirgin bir biçimde eşitlikçi oldukları yorumu yapılamaz. Araştırmanın sonuçlarında katılımcıların küçük oranlarla eşitlikçi tutuma yaklaştıkları görülmekte ve bu durum toplumdaki herkes gibi genç yetişkinlerin de Toplumsal Cinsiyet Eşitliği konusunda bilinçlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Katılımcıların genç olmasının ve eğitim düzeylerinin çoğunlukla üniversite düzeyinde olmasının, tutumlarının olumlu yönde bir sonuç ortaya çıkardığı düşünülmeyle beraber yalnızca üniversite eğitiminin belirgin bir

eşitlikçi tutum sergilemeye yetmediğini gözler önüne sermektedir. Bu araştırmanın sonucu ile yukarıda bahsedilen Toplumsal Cinsiyet Eşitliği eğitimlerinin verilmesinin gerekliliği ciddi düzeyde onaylanmıştır. Bu eğitimlerin yanında içinde bulunduğumuz internet çağına uyum sağlayarak sosyal medya platformlarından gençlerin dikkatini çekebilecek projeler oluşturulabilir. Onların bilinçlenmesi için alanda uzman kişilerin oluşturacağı bilgi verici videolar ve yayınlar bahsedilen platformlarda gençlerin erişimine sunulabilir. Ödüllü yarışmalar düzenlenerek gençlerden Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini sağlamada kullanılabilecek yeni fikirler üretmeleri için fırsatlar yaratılabilir. Böylece hem bu konuda bilgi sahibi olmaları hem de katkı koymaları sağlanabilir.

Sonuç olarak araştırmadan yola çıkarak toplumun zihniyetinin eşitlikçi görüşe dönüştürülüp, ataerkil zihniyet yapısını ortadan kaldırmak için yapılması gereken ve verilebilecek en önemli öneri; toplumdaki bireylere Toplumsal Cinsiyet Eşitliği odaklı eğitimler vererek bakış açılarını dönüştürmelerini sağlamak ve bu sayede toplumdaki tüm bireylerin, cinsiyet, cinsel yönelim, cinsiyet kimliği farketmeksizin eşit haklara, fırsatlara ve olanaklara sahip olmasının yolunu açmaktır.

KAYNAKLAR

- Aktaş, G. (2013), *Feminist Söylemler Bağlamında Kadın Kimliği: Erkek Egemen Bir Toplumda Kadın Olmak*, Journal of Faculty of Letters/Edebiyat Fakültesi Dergisi, 31(1).
- Altınova, H. H., ve Duyan, V. (2013), *Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeğinin Geçerlik Güvenirlilik Çalışması*, Toplum ve Sosyal Hizmet, 24(2), 9-22.
- Anar, B. (2011). *Evli ve Çalışan Yetişkinlerin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İle Evlilik Doyumu ve İş Doyumu İlişkisinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Anselmi, D. L., ve Law, A. L. (1998), *Defining Sex and Gender*. Questions of gender: Perspectives and Paradoxes, 1-17.
- Atak, H., Tatlı, C. E., Çokamay, G., Büyükpabuşcu, H., ve Çok, F. (2016), *Yetişkinliğe Geçiş: Türkiye’de Demografik Ölçütler Bağlamında Kuramsal Bir Gözden Geçirme*, Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 8(3), 204-227.
- Aydın, M., Bekar, E. Ö., Gören, Ş. Y., ve Sungur, M. A. (2016), *Hemşirelik Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları*, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 16(1), 223-242.

- Bandura, A. (1977), *Social Learning Theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Barret, M. (1995). *Günümüzde Kadına Uygulanan Baskı*. Şen Süer (Çev.). İstanbul: Pencere Yayınları.
- Baykal, S. (1991), *Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyet Rollerine İlgili Kalıp Yargılarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*, Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 1(2), 66-75.
- Bayrakçı, M. (2007), *Sosyal Öğrenme Kuramı ve Eğitimde Uygulanması*, Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, (14), 198-210.
- Beidoğlu, M., ve Batman, K. A. (2014), *Üniversite Öğrencilerinin Kadının Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Görüşleri: Kuzey Kıbrıs Örneği*, Kadın/Woman 2000, 15(1).
- Bekleviç, A. Ç, ve Kıran, S. (2017), *Bir Üniversite Hastanesi Araştırma Görevlilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine Tutum Ölçeği ve Çalışma Yaşamında Toplumsal Cinsiyet Rollerine Algısının Değerlendirilmesi*, BEÜ Sağlık Uygulama ve Araştırma Merkezi Hemşirelik Hizmetleri Müdürlüğü Bilimsel Çalışmalar Dergisi, 29-37.
- Bem, S. L. (1985). *Androgyny and Gender Schema Theory: A Conceptual and Empirical Integration*. *Psychology and gender*, 32, 179.

- Bem, S.L. (1998), *Gender Schema Theory and Its Implications For Child Development: Raising Gender-Ashematic Children in A Gender in A Gender-Schematic Society*, Questions of Gender: Perspektif and Paradoxes, 262-274.
- Berktaş, F. (2004), *Kadınların İnsan Haklarının Gelişimi ve Türkiye*, Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları, 7(1).
- Bingöl, O. (2014), *Toplumsal Cinsiyet Olgusu ve Türkiye’de Kadınlık*, KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 16 (Özel Sayı I), 108-114.
- Bora, A. (2012). Toplumsal Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık. *Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar*, (derl.) Kenan Çayır ve Müge Ayan Ceyhan, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Buss, D. M. (1998). Psychological Sex Differences: Origins Through Sexual Selection. B. M. Clinchy ve J. K. Norem (Ed), *The Gender and Psychology Reader* içinde (s.139-145). New York: New York University.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2014). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (18. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Carlson, R. (1972), *Understanding Women: Implications For Personality Theory and Research*, Journal of Social Issues, 28(2), 17-32.

- Çaha, Ö. (1996). *Sivil Kadın: Türkiye’de Sivil Toplum ve Kadın*. Ertan Özenseel (Çev.). Ankara: Vadi.
- Çelik, A. Ö. (2019). *Feminist Bir Politika Tahayyülü: Kadınların Yerel Yönetimlerde Temsili*, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi.
- Çelik, A. S., Pasinlioğlu, T., Tan, G. ve Koyuncu, H. (2013), *Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyet Eşitliği Tutumlarının Belirlenmesi*, Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi, 21(3), 181-186.
- Çıtak, A. (2008). *Kadınların Çalışmasına Yönelik Tutum: Cinsiyet, Cinsiyet Rolü ve Sosyoekonomik Düzeye Göre Bir Karşılaştırma*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.). Ankara Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çiçek, B., ve Çopur, Z. (2018), *Bireylerin Kadınların Çalışmasına ve Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları*, International Journal of Eurasian Education and Culture, 3(4), 1-21.
- Demez, G. (2005). *Değişen Erkek İmgesi: Kabadayıdan Sanal Delikanlıya*, İstanbul: Babil.
- Demir, Z. (1997). *Modern ve Postmodern Feminizm*, İstanbul: İz.
- Demren, Ç. (2003). Erkeklik, Ataerkillik Ve İktidar İlişkileri. A. Akın (Ed.), *Toplumsal Cinsiyeti Sağlık ve Kadın içinde* (s.33-44). Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

- Derya, Y. A., Taşhan, S. T., Uçar, T., Karaaslan, T., ve Tunç, Ö. A. (2017), *Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumların Cinsel Tabulara Etkisi*, Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 6(1), 1-8.
- Direk, N., ve Irmak, B. (2017), *Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Öğrencilerinde Toplumsal Cinsiyet Rollerine Yönelik Tutumlar*, DEÜ Tıp Fakültesi Dergisi, 31(3), 121-128.
- Doltaş, D. (1995), Batıdaki Feminist Kuramlar ve 1980 Sonrası Türk Feminizmi. N. Arat (Ed.), *Türkiye’de Kadın Olgusu* içinde, İstanbul: Say.
- Donovan, J. (2005), *Feminist Teori*. Aksu Bora vd (Çev.). İstanbul: İletişim.
- Doreen, K. (2002), *Men and Women Display Patterns of Behavioral and Cognitive Differences that Reflect varying Hormonal Influences on Brain Development*, Scientific American, 12(1), 32-39.
- Dökmen, Z. Y. (2004), *Toplumsal Cinsiyet: Sosyal Psikolojik Açıklamalar*, İstanbul: Sistem.
- Dökmen, Z. Y. (2012), *Toplumsal Cinsiyet: Sosyal Psikolojik Açıklamalar*, 3. Baskı, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Dökmen, Z. Y. (2015), *Toplumsal Cinsiyet: Sosyal Psikolojik Açıklamalar*, 6. Basım, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Ecevit, Y. (2011), *Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisine Başlangıç*, Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi, 2-29.

Ehrenreich, B. (1995), The Decline of Patriarchy. Maurice Berger (Ed.), *Constructing Masculinity* içinde. New York: Routledge.

Eichenbaum, L., ve Orbach, S. (1997), *Kadınları Anlamak*. Sezgi Altınok, Meral Kara (Çev.). İstanbul: Yayınevi.

Erzeybek, B. (2015), *Anne-Babaların Çocuklarını Yetiştirirken Benimsedikleri Toplumsal Cinsiyet Rollerini Tutumları*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Esen, Y. (2013), *Eğitim Süreçlerinde Cinsiyet Ayrımcılığı: Öğrencilik Deneyimleri Üzerinde Yapılmış Bir Çözümleme*, International Online Journal of Educational Sciences, 5(3).

Fişek, G. O. (1990), *Cinsiyet Konumu ve Psikoloji: Eleştirel Bir İnceleme*, Toplum ve Bilim, 50, 73-84.

Franzoi, S.L. (1996), *Social Psychology* (Dubuque, IA: Brown ve Benchmark).

Freud, S. (1997), *Cinsellik Üzerine Üç Deneme*. S. Budak (Çev.). Ankara: Öteki.

Giddens, A. (2008), *Sosyoloji*. Cemal Güzel (Çev.). İstanbul: Kırmızı.

- Güldü, Ö, ve Ersoy, M. K. (2008), *Toplumsal Cinsiyet Rollerini ve Siyasal Tutumları Sosyal Psikolojik Bir Değerlendirme*, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 64 (3), 97-111.
- Gültekin M. (2014), *Bilimsel Araştırmalarda Kadın-Erkek Farklılıkları*. Bursa: Aile Akademisi Derneği.
- Günel, A. (1997), *Irigaray'ın Beden Simgeseli Üzerinden Feminizmde Özselcilik Tartışması*, Toplum ve Bilim, 75, 145-161.
- Güzel, A. (2016), *Öğrencilerin Toplumsal Cinsiyet Rollerini Tutumları ve İlişkili Faktörler*, Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 5(4), 1-11.
- Hartmann H. (2012), Marksizmle Feminizmin Mutsuz Evliliği. *Kadının Görünmeyen Emeği*, (derl.) Gülnur Savran ve Nesrin Tura, İstanbul: Yordam Kitap.
- Hearn, J. (1987), *The Gender of Oppression: Men, Masculinity and the Critique of Marxism*. New York: St. Martins.
- Hoogland, R. C. (2008), Gender, Theories of. F. Maltı-Douglas. *Encyclopedia of Sex and Gender* içinde (Cilt. 2, s. 628-632). Farmington Hills: The Gale Group.
- Horney, K. (1995), *Ruhsal Çatışmalarımız*. S. Budak (Çev.). Ankara: Öteki.
- İmançer, D. (2002), *Feminizm ve Yeni Yönelimler*, Doğu Batı, 5(19), 151-169.

İmançer, D. (2006), Toplumsal Cinsiyet Oluşumuna İlişkin Kuramsal Yaklaşımlar. *Medya ve Kadın*, (derl.) Dilek İmançer, Ankara: Ebabil Yayınları, 1-22.

Irigaray, L. (1990), *This Sex Which Is Not One*. New York: Cornell University

Jaggar, A. M. (1998), *Feminist Politics and Human Nature*. New Jersey: Rowman and Littlefield.

Kamanlıoğlu, M. (2007), *Feminist Perspektifite Özürlü Kadına Bakışın Sosyolojik Değerlendirmesi Üzerine Kuramsal Bir Çalışma*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Kandiyoti, D. (1997), *Cariyeler, Bacılar, Yurттаşlar: Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler*. Aksu Bora ve diğ., (Çev.). İstanbul: Metis.

Karasar, N. (2014), *Bilimsel Araştırma Yöntemleri: Kavramlar, Teknikler ve İlkeler* (27. Baskı). Ankara: Nobel.

Kaylı Şaşman, D. (2013), *Kadın Bedeni ve Özgürleşme*. İzmir: İlya.

Kaypak, Ş. (2014), *Toplumsal Cinsiyet Bakış Açısından Kente Bakmak*, Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 7(1), 344.

Keskin, F., ve Ulusan, A. (2016), *Kadının Toplumsal İnşasına Yönelik Kuramsal Yaklaşımlara Dair Bir Değerlendirme*, Akdeniz İletişim, (26).

Kılıç, Z. (1998), Cumhuriyet Türkiye'sinde Kadın Hareketlerine Genel Bir Bakış. 75

Yılda Kadınlar ve Erkekler, (derl.) A. B. Hacimirzaoğlu, D. Özkan,
İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Kimmel, M. (2000), *The Gendered Society*. New York: Oxford University.

Korkmaz, A., ve Başer, M. (2019), *Toplumsal Cinsiyet Rollerine Bağlamında Ataerkillik ve İktidar İlişkileri*, STED/Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi, 28(1), 71-76.

Marshall, G. (1999), *Sosyoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat.

Millet, K. (1987), *Cinsel Politika*. S. Selv (Çev.). İstanbul: Payel.

Mustafaoğlu, S. (2006), *Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Kadının Statüsüne Yönelik Bir Araştırma*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Öcal Yüceol, S. E. (2016), *Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumlar ile İlişki Doyumu ve Romantik İlişkilerde Akılcı Olmayan İnançlar Arasındaki İlişkiler*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilim Üniversitesi.

Öngen, B., ve Aytaç, S. (2013), *Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları ve Yaşam Değerleri İlişkisi*, Sosyoloji Konferansları, (48), 1.

- Özçatal, E. Ö. (2011), *Ataerkillik, Toplumsal Cinsiyet ve Kadının Çalışma Yaşamına Katılımı*, Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 1(1), 21-39.
- Pira, A. ve Elgün, A. (2000), *Toplumsal Cinsiyeti İnşa Eden Bir Kurum Olarak Medya; Reklamlar Aracılığıyla Ataerkil İdeolojinin Yeniden Üretilmesi*, <http://cim.anadolu.edu.tr/pdf/2004/1130848482.pdf> (12 Temmuz 2020).
- Polat, A. (2016), *AKP'nin Muhafazakar Demokrasi Söylemi ve Kadının Toplumsal İnşası*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Rubinstein, G. (1995), *Right-Wing Authoritarianism, Political Affiliation, Religiosity, and Their Relation to Psychological Androgyny, Sex Roles*, 33(7-8), 569-586.
- Saraç, S. (2013), Toplumsal Cinsiyet. Lerzan Gültekin, Gül Güneş, Ceylan Ertung, Aslı Şimşek (Ed.), *Toplumsal Cinsiyet ve Yansımaları* içinde (27-32). Ankara: Atılım Üniversitesi.
- Saygılıgil, F. (2016), *Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları*. Ankara: Dipnot.
- Seçgin, F., ve Tural, A. (2011), *Sınıf Öğretmenliği Bölümü Öğretmen Adaylarının Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları*, Education Sciences, 6(4), 2446-2458.

Segal, L. (1990), *Ağır ekim: Değişen Erkeklikler, Değişen Erkekler*. V. Ersoy (ev.). İstanbul: Ayrıntı.

Sekaran, U. (2003), *Research Methods for Business A Skill-Building Approach*.https://iaear.weebly.com/uploads/2/6/2/5/26257106/research_methods_entire_book_umasekaram-pdf130527124352-phpapp02.pdf, (27 Mart 2020).

Simmons, M. (2018), *Feminist Gender Theory Summary*. <http://www.aissg.org/PDFs/Gender-Theory-Summary.pdf> (5 Temmuz 2020).

Steeves, H. L. (1994), *Feminist Teoriler ve Medya alışmaları*. M. Küçük (ev.).

Küçük, M. (Ed.) (1994), *Medya, İktidar, İdeoloji* içinde (s.105-167). Ankara: Ark.

şahin, M. (2011), *Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme (TCDB) Yazınına Kuşbakışı*, Fe Dergisi, 3(2), 85- 100.

Temizarabaci, Y. (2005), *topyanın Kadınları-Kadınların topyası*, İstanbul: Sel.

Tezcan, M. (2005), *Sosyolojik Kuramlarda Eğitim*. Ankara: Anı.

Tunç, H. (2014), *Toplumsal Cinsiyet Farklılaşması zerine Sosyolojik Bir Araştırma: Erkeklerin Küpe Takması rneği*, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 7(33), 608-625.

Urhan, B. (2016), Kadın Emegi ve Toplumsal Cinsiyet. Feryal Saygılıgil (Ed.), *Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları* içinde, (s. 121-151). Ankara: Dipnot.

Uzun, U. S., (2013), *Örnekleme Yöntemleri*,

https://www.researchgate.net/publication/30161189_Survey_Sampling_Methods_Ornekleme_Yontemleri (13 Temmuz 2020).

Vatandaş, C. (2007), *Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı*, Sosyoloji Konferansları Dergisi, 35.

Vefikuluçay, D., Zeyneloğlu, S., Eroğlu, K., Taşkın, L. (2007), *Kafkas Üniversitesi Son Sınıf Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Bakış Açıları*, Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, 14(2): 26-38.

Walby, S. (1990), *Theorizing Patriarchy*. Cambridge: Basill Blackwell.

Weber, M. (1995), *Toplumsal ve Ekonomik Örgütlenme Kuramı*. Ankara: İmge.

Yılmaz, D. V., Zeyneloğlu, S., Kocaöz, S., Kısa, S., Taşkın, L., ve Eroğlu, K. (2009), *Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Görüşleri*, Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 6(1), 775-792.

Zeybekoğlu Dündar, Ö. (2012), *Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Televizyon Reklamlarına Yansıması*, Ethos: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar, 5(1), 121-136.